

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

ХІІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**ПРАКТИЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ
ПИТАННЯ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА
ОСВІТИ**

29-30 грудня 2024 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

XIII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПРАКТИЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ

29-30 грудня 2024 року

**Львів
2024**

УДК 005

ББК 94.3(0)

Практичні та теоретичні питання розвитку науки та освіти: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 29-30 грудня 2024 року. – Львів : Львівський науковий форум, 2024. – 102 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Практичні та теоретичні питання розвитку науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються практичні та теоретичні питання розвитку науки та освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. Автори несуть безпосередню відповідальність за повноту, їх цілісність та дотримання норм академічної доброчесності.

ЗМІСТ

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ6

Ковтун-Водяницька С. СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ВЛАСТИВОСТІ НЕЛЕТКОЇ (ЖИРНОЇ) ОЛІЇ ПРЕДСТАВНИКІВ РОДУ NIGELLA L. (RANUNCULACEAE)6

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ.....10

Khozhylo M. PUBLIC ADMINISTRATION: TO THE ESSENCE OF THE CONCEPTS OF "DOCTRINE" AND "PARADIGM"10

Корзаченко М. МЕДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ: АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ12

Литвяк В. НАЦІОНАЛЬНА СЛУЖБА ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ ЯК КЛЮЧОВИЙ СУБ'ЄКТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: ДОСЯГНЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ14

Макуріна О. СУЧАСНИЙ УНІВЕРСИТЕТ В РЕГІОНАЛЬНОМУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРІ: ДОСЯГНЕННЯ ТА ВИКЛИКИ16

Михайлюта В. ПРАВОВІ ОСНОВИ ПОБУДОВИ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СПРОМОЖНОЇ МЕРЕЖІ МЕДИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ18

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ.....20

Бартош А.В., Соколовська С.Ю. УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ20

Домбровська Н.Р., Чижисин О.І. МЕТОДИ СТАТИСТИКИ В ПІДПРИЄМНИЦТВІ: СПЕЦИФІКА ТА ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ22

Кетова Т.Б., Круглова О.А. ВЛАСНА ТОРГОВА МАРКА В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА25

Красовський В.В. ІТ-КОМПАНІЇ: ОЗНАКИ ДЛЯ КЛАСИФІКАЦІЇ27

Місан А.Р. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ..29

Момотюк Л.Є. ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ ТА СОЦІАЛЬНУ СТАБІЛЬНІСТЬ31

Сергатий М.О. СИСТЕМА МОТИВАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА33

Хоменко О.Б. СУТНІСТЬ БІЗНЕС-МЕДІАЦІЇ ЯК КЛЮЧОВОГО АСПЕКТУ УСПІШНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ РОЗПОДІЛЕНОЇ ІТ-КОМАНДИ36

<i>Янчук Т.</i> РОЛЬ CHATGPT ТА COPILOT В МАРКЕТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	39
ІСТОРИЧНІ НАУКИ	42
<i>Бевзюк Я.О.</i> КУЛЬТУРА ЯК М'ЯКА СИЛА У БОРОТЬБИ ПРОТИ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ	42
МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО	44
<i>Будзінська А.О.</i> ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ФЕСТИВАЛЬНОГО ДІЙСТВА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ РЕЖИСЕРСЬКИХ ТЕНДЕНЦІЙ	44
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ	47
<i>Дячук В.І.</i> ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	47
<i>Ковальова-Гончарюк Л.О.</i> ВИКОНАВСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ	50
ПОЛІТИЧНІ НАУКИ	53
<i>Єгорова О.В.</i> ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ НА ТЛІ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	53
ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ	56
<i>Карп'юк А.С., Кутшова – Бредун В.Ю.</i> "РОЛЬ МОТИВАЦІЇ У ПСИХОЛОГІЧНОМУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ"	56
<i>Лисак Г.Г.</i> ІНТЕРВІЗІЙНІ ГРУПИ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ СТРЕСОСТІЙКОСТІ	59
ТЕХНІЧНІ НАУКИ	62
<i>Пироженко М.Ю.</i> НАБОРИ ДАНИХ ДЛЯ ВІДСТЕЖЕННЯ ПРОГРЕСУ ТА ПОРІВНЯННЯ МОДЕЛЕЙ СИСТЕМ НАДАННЯ ВІДПОВІДЕЙ	62
<i>Шалак Д.В., Пермінова С.О.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНІ РИЗИКИ ЗАХИЩЕНОСТІ ПРОГРАМНИХ ПРОДУКТІВ В МЕЖАХ КОМПАНІЇ	64
ФАРМАЦЕВТИЧНІ НАУКИ	67
<i>Гала Л.О., Голеня К.П.</i> ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ РИНОК ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ СИМПТОМАТИЧНОГО ЛІКУВАННЯ БОЛЮ У М'ЯЗАХ ТА СПИНІ	67
<i>Гала Л.О., Корнійчук Ю.В.</i> ЗАСОБИ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ПРИ ВАРИКОЗНОМУ РОЗШИРЕННІ ВЕН, НА ВІТЧИЗНЯНОМУ ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ РИНКУ	69

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ.....71

Кіхта К., Лузганова Я. ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА СФЕРУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ71

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ.....73

Гудзь С. ОБРАЗ УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНКИ У ВОЄННИХ ТВОРАХ ВАСИЛЯ БИКОВА ТА ГРИГОРА ТЮТЮНИКА.....73

Денисюк К.А. ДОЛЯ "РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ" І ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКУ КУЛЬТУРУ76

ЮРИДИЧНІ НАУКИ78

Буряк А.В. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ДЕТЕКТИВАМИ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ..... 78

Дунаєва Т.Є. ЩОДО ПРОЄКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО СТАТТІ 31 КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОРІДЯКУ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ» (РЕЄСТР. № 11130 ВІД 27.03.2024)81

Дяковський О., Холод Марія-Валерія ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ83

Ковач Я.В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ПРАВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: РІЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ85

Конончук Б.Р. ПРАВОВИЙ СТАТУС ФІЛІЙ ТА ПРЕДСТАВНИЦТВ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ88

Лепська А.Ю. ОСОБЛИВОСТІ ОПЛАТИ СУДОВИХ ВИТРАТ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ.....90

Ліксман В.Ю. ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ93

Лузівська Л.Р. РОЗСЛІДУВАННЯ ПІДРОБЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ЯКІ ПОДАЮТЬСЯ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ТА ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ95

Сокирка Д.О. АНТИКОРУПЦІЙНА ОСВІТА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ97

Швець О.М. ДОКАЗИ І ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ...100

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Ковтун-Водяницька Світлана

к.б.н., с.н.с. відділу культурної флори

Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка

НАН України

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ВЛАСТИВОСТІ НЕЛЕТКОЇ (ЖИРНОЇ) ОЛІЇ ПРЕДСТАВНИКІВ РОДУ *NIGELLA* L. (RANUNCULACEAE)

У сучасному світі набуває обертів використання рослинної сировини та її окремих похідних. Насамперед, це викликано тим, що перенасиченість всіх сфер життя людини синтетичними сполуками та матеріалами має прямий вплив на стан здоров'я, викликаючи алергічні реакції, побічні дії та певні залежності. Насамперед, це стосується таких сфер як харчова, фармацевтична, косметологічна, тощо. Тож розширення переліку перспективних видів рослин із поліфункціональними властивостями додає впевненості, що з часом людина відновить споживацтво і використання натурального або ж впровадить натуральний компонент у більш сучасні технології. Таким чином це послужить людині на користь, допоможе у підтримці здоров'я та профілактиці захворювань, створить підґрунтя для досягнення гармонійності у веденні здорового способу життя.

Новітні біохімічні дослідження видів роду *Nigella* L. суттєво доповнили існуючі відомості і дозволили по новому оцінити потенціал цих рослин, які хоч і відомі з давніх часів, проте виявилися актуальними у розв'язанні окремих сучасних викликів. Представники роду *Nigella* містять у своєму насінні нелетку, тобто жирну олію, яка є вторинними метаболітами рослин, які її синтезують і накопичують. Жирні олії включені до циркуляції і метаболізму рослинного організму та виконують притаманні їм функції. Для людини жирні олії *Nigella* мають різнопланове значення, яке обумовлене їхньою терапевтичною дією на організм. Насіння *Nigella* використовується у традиційній медицині та продуктах харчування в усьому світі, зокрема у йогуртах, чаях, соусах, салатах, маринадах. У давні часи з допомогою насіння лікували опіки, шкірні інфекції, зморшки, знеболювали суглобовий біль шляхом поєднання жирної олії із бджолиним воском [1-5].

Фітохімічний склад роду *Nigella* доволі різноманітний і включає у тому числі алкалоїди, флавоноїди, сапоніни та терпеноїди [6]. Відомо, що *Nigella sativa* L., *N. damascena* L., які на сьогодні найбільш різнопланово досліджені, а також *N. ciliaris* DC., *N. arvensis* L. мають широкий спектр лікувальних властивостей. Є результати досліджень, які вказують на те, що у *N. sativa*, *N. damascena*, *N. ciliaris*, *N. arvensis*, *N. hispanica* L. мають більший вміст флавоноїдів і похідних фенолової кислоти, ніж *N. nigellastrum* (L.) Willk. та *N. orientalis* L. [7].

Жирна олія *Nigella* на дотик масляниста субстанція зеленкуватого кольору. На сьогодні жирна олія *Nigella* вважається поряд із кунжутною олією – новим джерелом якісних олій, зважаючи на важливу роль у харчуванні і здоров'ї людини. На якісні характеристики та стабільність жирної олії впливає термін та температурні умови зберігання насіння. З часом змінюється рівень кислотності, що впливає на запах олії, її склад і відповідно смак, адже основні зміни відбуваються в поліненасичених жирних кислотах.

На даний час найбільшого світового вивчення набула олія *N. sativa*. Її вміст у *N. sativa* за різними інформаційними джерелами становить 30-44,2% [8]; 27-40 [9]; 17,6-41,3 [10]; 27-37 [3]; 28,48-40,35 [11]; 28-36,4% [12]. Основні компоненти – ненасичені жирні кислоти лінолева 31,21-69,5% [9]; 49,2-50,3 [11]; 39,20-43,74 [13]; 40,3-58,9% [12], олеїнова 15,79-36,03% [9]; 25,0-23,7 [11]; 33,41-37,75% [13] та насичена жирна пальмітинова кислота 12,5% [9]; 17,2-18,4% [8, 10-11, 14]. В організмі людини олеїнова кислота активізує ліпідний обмін, після відновлення зберігає бар'єрну функцію епідермісу щодо вологості у шкірі [15], лінолева кислота підтримує водонепроникність шкіри. Тому саме їх широко використовують у косметології [16].

Також наводяться відомості про вміст міристинової, мірістолеїнової, пальмітолеїнової, маргаринової, маргаролеїнової, стеаринової, ліноленої, арахідової, ейкозенової, бегенової та лігноцеринової кислот [11]. Ейкозенова кислота у великих кількостях виявлена у *N. nigellastrum* (23,12%) *N. unguicularis* (Poir.) Spenn. (17,47%); ейкозадієнова кислота – у *N. nigellastrum* (9,40%), *N. elata* Boiss. (8,39%), *N. unguicularis* (7,17%) [10]. Білки (16-19%) [9], (22,6-26,7%) [11], 38,2% [17], 20-85% [18], які містять аргінін, глутамінову кислоту, лейцин, лізин; також хімічні елементи (1,79-3,74%) – Cu, Zn, P, Fe [7], K, P, Na, Fe, Zn, Ca, Mg, Mn, Cu [17-19]; вуглеводи (28,5-33,7%) [7]; 31,94% [17] та вітаміни – A, B₁, B₂, B₃, C, D₂, K₁, K₂ [20-21]. Вміст мінеральних речовин може змінюватися як якісно, так і кількісно і залежить від генотипу насіння, регіону вирощування рослин, післязбиральної практики, стадії зрілості, умов зберігання, тощо [22].

На сьогодні жирні олії рослин роду *Nigella* демонструють різноманітний спектр біологічної активності. Їх розглядають як безпечний антимікробний засіб і як профілактичний продукт у харчуванні для підтримки балансу та різноманітності мікробіому шкіри та кишківника [23]. Вони виявляють антибактеріальну, протипухлинну, протигрибкову, антиоксидантну, жарознижуючу, протинабрякову, противірусну, гастропротекторну, гепатопротекторну, нейропротекторну дію, мають антимікотичний ефект, зокрема до *Aspergillus fumigatus*, *Epidermophyton floccosum*, *Candida albicans*, *Microsporum canis*, *Trichophyton megnini* [1, 24-25]. Такі сполуки як нігелімін, нігелімін-N-оксид, нігелліцин, нігеллідін та його похідні вважаються перспективними для розробки нових ліків [7].

На сьогодні науковий інтерес у дослідженні хімічного складу і фармакологічних властивостей зосереджений, головним чином, на *N. sativa*. Проте інші, менш досліджені види, теж цікаві своїми лікарськими і харчовими властивостями [7]. Найбільш відомі види, які використовуються людиною, зокрема з лікувальною метою, окрім *N. sativa*, є *N. damascena*, *N. ciliaris*, *N. arvensis* [10]. Також відомі дослідження, які вказують на подібність фармакологічних властивостей *N. sativa* і *N. sativa* var. *hispidula* Boiss. (syn. *N. grandulifera*). Це корисно з практичної сторони, адже біохімічна подібність дозволяє взаємозамінити рослини цих двох видів, зважаючи на природний ареал їхнього зростання і як наслідок – доступність сировини [26].

Тож з огляду на результати сучасних досліджень у світі жирні олії, які отримують з насіння видів роду *Nigella*, є потенційним багатоцільовим продуктом для промислового, косметичного та фармацевтичного використання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Elnour S.A., Abdelsalam E.B. Some Biological and Pharmacological Effects of the Black Cumin (*Nigella sativa*): A Concise Review. *Am. J. Res. Commun.* 2018. 6(3). P. 10-35. URL: <https://www.usa-journals.com> , ISSN: 2325-4076.
2. Kazmi A., Khan M.A., Ali H. Biotechnological approaches for production of bioactive secondary metabolites in *Nigella sativa*: an up-to-date review. *IJSM.* 2019. 6(2). P. 172-195. <https://doi.org/10.21448/ijsm.575075>
3. Gharby S., Harhar H., Guillaume D., et al. Chemical investigation of *Nigella sativa* L. seed oil produced in Morocco. *J. Saudi Soc. Agric. Sci.* 2013. P. 1-6. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jssas.2013.12.001>
URL: <https://www.researchgate.net/publication/259523708>
4. Project Work: Review Article Dissertation for the Degree in Bachelor of Pharmacy (Honor's) Genus *Nigella*: A comprehensive review of the pharmacological evidence and potential compounds. International Islamic University Chittagong (IIUC). 2020, 42 p.
URL: <https://www.researchgate.net/publication/375759617>
5. Srinivasan K. Cumin (*Cuminum cyminum*) and black cumin (*Nigella sativa*) seeds: traditional uses, chemical constituents, and nutraceutical effects. *Food Quality and Safety.* 2018. 2(1). P. 1-16. <https://doi.org/10.1093/fqsafe/fyx031>
6. Nguyen T.L., Anam A., Megbes F.H., et al. Structural Diversity, Spectral Data, and Pharmacological Effects of Genus *Nigella*. *Chem. Biodiversity.* 2023. 20(7). <https://doi.org/10.1002/cbdv.202300037>
7. Salehi B., Quispe C., Imran M., et al. *Nigella* Plants – Traditional Uses, Bioactive Phytoconstituents, Preclinical and Clinical Studies. *Front. Pharmacol.* 2021. 12. <https://doi.org/10.3389/fphar.2021.625386>
8. Liao W., Badri W., Alhibshi A., Dumas E., et al. Food Applications of *Nigella sativa* Essential Oil. Fawzy Ramadan M. (eds). Black cumin (*Nigella sativa*) seeds: Chemistry, Technology, Functionality, and Applications. Food Bioactive Ingredients, Springer, 2020. P.433-455. URL: <https://hal.science/hal-03154618/document>
9. Salehi B., Quispe C., Imran M., et. al. *Nigella* Plants – Traditional Uses, Bioactive Phytoconstituents, Preclinical and Clinical Studies. *Front. Pharmacol. Sec. Ethnopharmacology.* 2021. 12. <https://doi.org/10.3389/fphar.2021.625386>
10. Kökdil G., Yilmaz H. Analysis of the fixed oils of the genus *Nigella* L. (Ranunculaceae) in Turkey. *Biochem. Syst. Ecol.* 2005. 33(12). P. 1203-1209. <https://doi.org/10.1016/j.bse.2005.07.013>
11. Cheikh-Rouhou S., Besbes S., Hentati B., et al. *Nigella sativa* L.: Chemical composition and physicochemical characteristics of lipid fraction. *Food Chem.* 2007. 101(2). P. 673-681. <https://doi.org/10.1016/j.foodchem.2006.02.0221>
12. Matthauss B., Özcan M.M. Fatty acids, tocopherol, and sterol contents of some *Nigella* species seed oil. *Czech J. Food Sci.* 2011. 29. P. 145-150. <https://doi.org/10.17221/206/2008-CJFS>
13. Palabryikl G.A., Aytac Z. Chemical Composition of the Fixed and Essential Oils of *Nigella sativa* L. from Turkey. *Curr. Pers. MAPs.* 2018. 1. P. 19-27.
14. Nickavara B., Mojaba F., Javidniab K., et al. Chemical Composition of the Fixed and Volatile Oils of *Nigella sativa* L. from Iran. *Z. Naturforsch.* 2003. 58 (9-10). P. 629-631. <https://doi.org/10.1515/znc-2003-9-1004>

15. Mank V., Polonska T. Use of natural oils as bioactive ingredients of cosmetic products. *Ukr. Food J.* 2016. 5 (2). P. 282-289. <https://doi.org/10.24263/2304-974X-2016-5-2-7>
16. Dr. Meštrović T. What is Linoleic Acid? URL: <https://www.news-medical.net/health/What-is-Linoleic-Acid.aspx>
17. Al-Jassir S. Chemical composition and microflora of black cumin (*Nigella sativa* L.) seeds growing in Saudi Arabia. *Food Chem.* 1992. 45. P. 239-242.
18. Bakal S.N., Bereswill S., Heimesaat M.M. Finding novel antibiotic substances from medicinal plants – antimicrobial properties of *Nigella sativa* directed against multidrug resistant bacteria. *Eur. J. Immunol.* 2017. 7. P. 92-98. <https://doi.org/10.1556/1886.2017.00001>
19. Sabira Sultana, Hafiz Muhammad Asif, Naheed Akhtar, et al. *Nigella sativa*: Monograph. *JPP.* 2015. 4(4). P. 103-106.
20. Islam M.T., Guha B., Hosen S., et al. Nigellalogy: a review on *Nigella Sativa*. *MOJ Bioequiv Availab.* 2017. 3(6). P. 167-181. <https://doi.org/10.15406/mojbb.2017.03.00056>
21. Vatansevi H., Ciftci H., Ozkaya A., et al. Chemical Composition of *Nigella sativa* L. Seeds Used as a Medical Aromatic Plant from East Anatolia Region, Turkey. *Asian Journal of Chemistry.* 2013. 25(10). P. 5490-5492. <https://doi.org/10.14233/ajchem.2013.14957>
22. Hossain M.S., Rahman M.Z., Mozumder S.N., et al. Nutritional composition, fatty acids, bioactive compounds, and antioxidant activity of *Nigella sativa* seed grown in Bangladesh. *Discov Food* . 2024. 4. 52. <https://doi.org/10.1007/s44187-024-00102-x>
23. Ogen-Shtern N, Yarmenko M., von Oppen-Bezalel L. Antimicrobial Activity by a Unique Composition of Cold Pressed *Nigella Sativa* Seed (Black Cumin) Oil. *Food Sci Nutr Res.* 2021. 4(2). P. 1-9. <https://doi.org/10.33425/2641-4295.1050>
24. Badalamenti N., Modica A., Bazan G., et al. The ethnobotany, phytochemistry, and biological properties of *Nigella damascena* – A review. *Phytochemistry.* <https://doi.org/10.1016/j.phytochem.2022.113165>
25. Benazzouz-Smail L., Achat S., Brahmi F., et al. Biological Properties, Phenolic Profile, and Botanical Aspect of *Nigella sativa* L. and *Nigella damascena* L. Seeds: A Comparative Study. *Molecules.* 2023. 28(2). P. 571. <https://doi.org/10.3390/molecules28020571>
26. Boubertakh B., Liu X.-G., Cheng X.-L., Li P. A Spotlight on Chemical Constituents and Pharmacological Activities of *Nigella glandulifera* Freyn et Sint Seeds. *J. Chem.* 2013. <https://doi.org/10.1155/2013/820183>

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Maksym Khozhylo

PhD of Technical Sciences,

Doctoral student Dnipro University of Technology,

Dnipro, Ukraine

PUBLIC ADMINISTRATION: TO THE ESSENCE OF THE CONCEPTS OF "DOCTRINE" AND "PARADIGM"

Doctrine in Public Administration. A doctrine in public administration refers to a set of formalized principles, beliefs, or policies that provide a guiding framework for decision-making and action within a public governance system. It is often rooted in legal, philosophical, or ideological foundations and reflects the prevailing values and goals of a government or administrative body.

Content and Characteristics:

1. **Normative Framework:** A doctrine establishes what should be done in governance. It often includes ethical guidelines, political ideals, and strategic objectives.

2. **Systematic Structure:** It comprises a coherent and structured set of ideas that align with the overarching goals of a state's public administration system.

3. **Guiding Principles:** Doctrines define principles for governance, such as transparency, accountability, efficiency, and equity.

4. **Policy Formulation Tool:** Governments use doctrines to guide legislative and executive policies. For example, doctrines can address national security, economic management, or social welfare.

5. **Temporal and Geographical Context:** Doctrines evolve with changes in society, culture, and geopolitical conditions. For instance, the doctrine of New Public Management emerged in the 1980s in response to economic crises and demands for government efficiency.

Examples in Public Administration. Social Doctrine in European welfare states: Shapes public policy in health, education, and social protection. Doctrine of Sustainable Development. Guides international and national policy frameworks on ecological and socio-economic issues.

Table 1 Comparative indicators of the essence of concepts

Key Differences and Interconnections

Aspect	Doctrine	Paradigm
Definition	A set of principles or policies guiding governance practices.	A theoretical model shaping research and application methods.
Nature	Normative and prescriptive.	Descriptive and analytical.
Focus	Practical application and policy implementation.	Conceptual understanding and problem-solving approaches.
Evolution	Adapts slowly to changes in values and needs.	Evolves with scientific and societal developments.
Example	Doctrine of decentralization.	Governance paradigm.

Paradigm in Public Administration. A paradigm in public administration refers to a dominant theoretical framework or model that shapes how problems are understood, researched, and addressed within the discipline. It encompasses the prevailing methods, assumptions, and approaches that guide public administration as both an academic field and a practical endeavor.

Content and Characteristics:

1. **Theoretical Foundation:** A paradigm is deeply rooted in academic and scientific thought, guiding the study and application of public administration principles.

2. **Model for Problem-Solving:** It provides methodologies and approaches for addressing public governance challenges.

3. **Dynamic Evolution:** Paradigms shift when existing models fail to address emerging issues, leading to paradigm shifts. For instance, the shift from traditional public administration to New Public Management was a response to inefficiencies in bureaucratic governance.

4. **Cultural and Historical Influence:** Paradigms reflect the socio-economic and political context of their time.

Consensus-Oriented: Paradigms gain traction through a broad consensus among scholars, policymakers, and practitioners.

Examples in Public Administration:

Traditional Public Administration Paradigm: Rooted in Max Weber's bureaucratic theory, emphasizing hierarchy, rules, and formal procedures;

New Public Management (NPM): Focuses on efficiency, privatization, and customer-oriented governance;

Governance Paradigm: Highlights network-based approaches, collaboration, and participatory decision-making;

Digital-Era Governance Paradigm: Centers on leveraging technology for transparency, efficiency, and citizen engagement.

In practice, there is a close relationship between the concepts of "doctrine" and "paradigm" in the field of public administration.

1. **Influence of Doctrine on Paradigm:** Doctrines often shape the development of paradigms by providing normative goals and principles. For example, doctrines promoting equity influenced the rise of paradigms focusing on participatory governance.

2. **Paradigm Shifts Informing New Doctrines:** Paradigm changes lead to new doctrines. For instance, the paradigm of digital-era governance has influenced doctrines emphasizing e-governance and digital inclusion.

Conclusion. The concepts of doctrine and paradigm in public administration serve complementary roles. A doctrine provides the normative guidance for action, while a paradigm offers the theoretical and methodological framework to analyze and solve governance challenges. Understanding their interplay helps policymakers and administrators adapt to changing societal needs and emerging challenges effectively.

REFERENCES:

1. Rabin, J. (Ed.). (2003). Encyclopedia of public administration and public policy. Marcel Dekker.

Максим Корзаченко

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування*

*Науковий керівник: Ірина Хожило
професор кафедри державного управління і
місцевого самоврядування, д.держ. упр., проф.,*

*Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»*

МЕДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ: АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ

За період незалежного розвитку української держави, а саме, починаючи з 1991 року і дотепер, наша держава демонструє своє неухильне прагнення до реалізації на практиці принципів, які притаманні правовій незалежній демократичній та соціальній державі європейського масштабу. І однією із характеристик саме соціальності, а навіть соціального виміру сучасної держави, виступає належний рівень доступності та якості організації надання медичної допомоги, медичного забезпечення та медичних та реабілітаційних послуг як населенню загалом, так і представникам окремих професій. І тут мова йде, насамперед, з урахуванням сучасних викликів повномасштабного вторгнення та збройного конфлікту, про належний рівень медичного забезпечення представників силових структур, які забезпечують питання національної цілісності, національної безпеки та обороноздатності України. Як зазначають вітчизняні дослідники, уперше питаннями фізичного стану воїнів на державному рівні почали розбудовувати державну систему спеціальних здравооохоронних інституцій тільки на початку ХХ ст.

За історію незалежності українська держава досягла певних результатів у вирішенні соціальних проблем, які існують у сфері державної служби та іноді постають значним бар'єром для виконання державними службовцями своїх професійних обов'язків. Мова йде, зокрема про стан фізичного здоров'я, який може перешкоджати громадянину України поступити у вищий військовий навчальний заклад чи стати військовослужбовцем. Або, будучи військовослужбовцем, який отримав бойове поранення і вже після нього не зміг продовжувати службу у лавах Збройних Сил України. Задля мінімізації таких соціально обумовлених втрат з боку кадрового складу оборонців нашої держави на законодавчому рівні питання соціального забезпечення та захисту військовослужбовців, ветеранів та їх сімей досить ґрунтовно опрацьовано законодавчою гілкою влади, а саме Верховною Радою України [1].

Законодавча база щодо соціального захисту військовослужбовців, ветеранів та інвалідів війни, створена в Україні з 1991 року і діє донині (табл. 1). Як бачимо, правова регламентація сфери медичного забезпечення та медичної допомоги військовослужбовцям має чітко окреслений сегмент у загальній структурі законодавства України. Зміст основних законів України, постанов уряду та наказів профільних міністерств у зазначеній сфері включає важливий перелік пільг, виплат, гарантій та компенсацій.

Таблиця 1

Характеристика нормативно-правової системи медичного забезпечення військовослужбовців в Україні (1991-2024 рр.)

№ з/п	Зміст пошукового запиту у базі даних Верховної Ради України	Кількість документів
1.	Інформаційний пошук за категорією «військовослужбовців»	5000
2.	Інформаційний пошук за категорією «забезпечення військовослужбовців»	1707
3.	Інформаційний пошук за категорією «медичне забезпечення військовослужбовців»	387
4.	Інформаційний пошук за категорією «медична допомога військовослужбовцям»	169

Джерело: складено М. Корзаченко за [1]

Сьогодні питання соціального забезпечення та захисту військовослужбовців, ветеранів та їх сімей регулюються Конституцією України, міждержавними угодами та численними законодавчими актами, основою яких є законодавство України: «Про соціальне забезпечення інвалідів в Україні», «Про пенсійне забезпечення», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців, органів внутрішніх справ і рядового члени органу та інші особи», «Про статус ветеранів і гарантії соціального захисту». Верховна Рада України десятки разів вносила зміни до цих законів з метою вдосконалення державної системи соціального захисту військовослужбовців та ветеранів.

Підтвердженням того, що українська держава надає великого значення реалізації законодавчих ініціатив про соціальний захист ветеранів та членів їх родини, у т.ч. належну організацію їх медичного забезпечення, свідчить розділ III Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Необхідно зазначити, що контекст поняття «захист» стосовно військовослужбовців та ветеранів військової служби означає, що саме державою виконується функція нагляду за дотриманням і правильним застосуванням цього закону через інституцію Генерального прокурора України.

Зазначимо, що законодавча зміна певних норм є лише першим кроком у вирішенні соціальних проблем військовослужбовців. Самі правові норми є лише абстрактним вираженням можливості «фіксації» політичної та соціально-економічної реальності. Система правових норм, якою б досконалою вона не була в рамках теоретичного підходу, не має жодної цінності, якщо продовжує залишатися не реалізована на практиці у відповідних сферах суспільно-економічного життя. Права не мають значення, якщо їх положення не реалізуються в реальній сфері правозабезпечення та публічноуправлінській практиці на всіх рівнях державного управління, а також органами місцевого самоврядування та галузевими органами управління, інституціями громадського та приватного сектору, організаціями та окремими особами, наприклад, особами керівного складу, які приймають управлінські рішення. Лише імплементація правової норми підтвердить її реальну доцільність та практичні аспекти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Інформаційно-пошукова система Верховної Ради України.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/a#Find>

Валентин Литвяк
аспірант кафедри державного
управління і місцевого самоврядування

Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

НАЦІОНАЛЬНА СЛУЖБА ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ ЯК КЛЮЧОВИЙ СУБ'ЄКТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: ДОСЯГНЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ

Національна служба здоров'я України (НСЗУ) відіграє центральну роль в реалізації медичної реформи. Найбільшим досягненням цієї інституції є успішна трансформація моделі фінансування охорони здоров'я. З моменту введення нового суб'єкту управління в національну модель вдалося повністю замінити застарілу централізовану систему фінансування, що була заснована на кількості ліжок/днів, сучасним підходом, прийнятим у більшості країн ЄС. Цей підхід орієнтований на ефективність надання медичних послуг і попит на них, забезпечуючи, водночас прозорість і підзвітність у розподілі ресурсів перед громадськістю та органами галузевого управління.

Розглянемо більш детально основні функції НСЗУ як суб'єкта публічного адміністрування у сфері охорони здоров'я.

Основна функція – *забезпечення фінансування* наданих медичних послуг за програмою медичних гарантій. НСЗУ адмініструє Програму медичних гарантій (ПМГ), яка визначає набір безоплатних медичних послуг, доступних громадянам, і визначає тарифи для постачальників послуг. Щорічно укладаючи контракти з надавачами медичних послуг (як державними, так і приватними), НСЗУ забезпечує чесну конкуренцію, мотивує заклади покращувати якість послуг та усуває корупцію, пов'язану з прямим фінансуванням з місцевих бюджетів.

Організаційна функція. НСЗУ у своїй діяльності сповідує підхід, орієнтований на пацієнта – пацієнтоцентрованість. НСЗУ в своїй діяльності демонструє таку модель публічного управління медичною сферою, яка є орієнтованою на пацієнта, що на практиці підтверджується принципом подушного фінансування медичного випадку або «гроші ходять за пацієнтом». Цей підхід заснований на тому, що оплата за проведені втручання здійснюється за контрактованому надавачу залежно від кількості та складності наданих медичних послуг. Такий підхід підвищує задоволеність пацієнтів, розширюючи їх вибір і заохочує заклади покращувати стандарти лікування.

Кваліфікаційна функція публічного адміністрування. До прямого функціоналу НСЗУ належать питання стандартизації та забезпечення якості медичних послуг, незалежно від географії надавача чи інших причин. НСЗУ встановлює єдині стандарти надання послуг та контролює дотримання цих стандартів підрядними закладами.

Контрольна функція НСЗУ в рамках публічноуправлінської діяльності. НСЗУ використовує електронні системи для збору даних про надання послуг, гарантуючи, що об'єкти відповідають узгодженим договірним зобов'язанням.

Механізми постійної оцінки та зворотного зв'язку дозволяють коригувати політику для ефективного задоволення потреб пацієнтів у сфері охорони здоров'я.

Функція інформації в системі публічного адміністрування охорони здоров'я. НСЗУ стимулює цифровізацію системи охорони здоров'я за допомогою таких платформ, як eHealth, які централізують дані пацієнтів, контролюють надання послуг і підвищують адміністративну ефективність. Цифрові інструменти також підвищують прозорість у відносинах між пацієнтом і постачальником послуг і мінімізують ризик неофіційних платежів.

Соціальна справедливість у доступі до медичних послуг як функція управління. НСЗУ вирішує проблему нерівності в доступі до медичної допомоги, розробляючи моделі фінансування, які надають пріоритет регіонам, які недостатньо забезпечені послугами, і вразливим групам населення. Наприклад, підвищені тарифи встановлюються для послуг у сільській місцевості або для таких категорій послуг, як охорона здоров'я матері та дитини.

Співпраця з місцевими органами влади та провайдером як функція НСЗУ. Як суб'єкта публічного адміністрування у сфері охорони здоров'я національного рівня, НСЗУ співпрацює з органами місцевого самоврядування та постачальниками медичних послуг з метою забезпечення узгодженого надання послуг. НСЗУ надає фінансові стимули органам місцевого самоврядування для реорганізації своїх медичних закладів у конкурентоспроможні та ефективні спроможні мережі медичних підприємств. Крім того, важливо зазначити, що провайдерами медичних послуг на місцях виступають не тільки медичні установи державної чи комунальної форми власності, але й приватні медичні підприємства.

Незважаючи на очевидні досягнення, НСЗУ стикається з такими проблемами публічноуправлінського змісту, як: недостатнє фінансування щодо потреб охорони здоров'я; опір традиційних стейкхолдерів у системі охорони здоров'я; неоднакова готовність регіонів до впровадження реформованої моделі фінансування, особливо в сільській та економічно неблагополучній місцевості; міжнародні порівняння та передовий досвід.

Стратегічне бачення майбутнього розвитку системи охорони здоров'я спеціалісти НСЗУ ґрунтуються на поглибленні децентралізованого та орієнтованого на пацієнта підходу при організації надання медичних послуг. Застосування найкращих міжнародних практик, в яких є такий ключовий суб'єкт управління як НСЗУ (Велика Британія, Естонія), дозволяє цій інституції вдосконалювати свої стратегії. Підсумовуючи, Національна служба здоров'я України є трансформаційним зрушенням в управлінні сектором охорони здоров'я. Зосереджуючись на ефективності, прозорості та результатах лікування пацієнтів, заклад закладає основу для сучасної, справедливої та стійкої системи охорони здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ukraine Health Financing Reform Progress and Future Directions. t <https://openknowledge.worldbank.org/> and <http://documents.worldbank.org/>

Олександра Макуріна

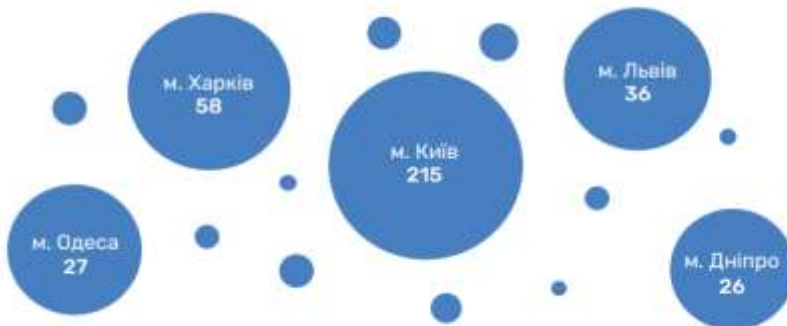
*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування*

*Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»*

СУЧАСНИЙ УНІВЕРСИТЕТ В РЕГІОНАЛЬНОМУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРІ: ДОСЯГНЕННЯ ТА ВИКЛИКИ

Сучасні університети займають особливе місце в регіональних соціально-економічних системах. Вони не тільки виконують традиційні функції освіти та досліджень, але все частіше стають драйверами економічного розвитку, соціальної стабільності та інноваційної трансформації.

За даними ЮНЕСКО, у III тисячолітті сектор вищої освіти забезпечує близько 6% світового ВВП, що підкреслює її важливість як економічного фактору. В Україні, за даними Державної статистичної служби (2023), у системі вищої освіти навчається понад 1,3 млн студентів, що становить близько 3,5% населення країни. Тож головна роль сучасних університетів нині полягає не тільки у тому, що вони є навчальними центрами, в яких молодь регіону може здобувати вищу освіту (рис.1).

*Рис.1. ТОП-5 регіонів України з найбільшою концентрацією закладів вищої освіти
(джерело: [1])*

Сучасний університет має реальний практико-орієнтований вимір, адже в рамках реалізації регіональної політики соціально-економічного розвитку приймає участь у підготовці кваліфікованого людського капіталу. Наприклад, згідно зі звітом Світового Банку (2021), збільшення на 10% частки населення з вищою освітою може призвести до зростання ВВП регіону на 1,5-2%. Дослідження та технологічні розробки університетів сприяють інноваційній економіці. В Україні частка інноваційних підприємств у 2022 році склала 14,6%, а університети стали ключовими партнерами у багатьох дослідницьких проектах. Завдяки співпраці з бізнесом та державою університети стають каталізаторами

розвитку малого та середнього підприємництва, особливо у Високотехнологічних галузях. Наприклад, в рамках ініціативи Horizon Europe в ЄС університети за останні п'ять років створили понад 3000 стартапів.

Університети відіграють важливу роль у соціальному розвитку регіонів, слугуючи платформою для діалогу між різними соціальними групами. В Україні, за даними МОН, близько 60% освітніх проектів вишів мають соціальну спрямованість.

Реалізація освітніх та культурних програм, спрямованих на місцеву громаду, сприяє підвищенню якості життя населення. Наприклад, університети на кшталт Сумського державного університету активно працюють над реалізацією програм сталого розвитку місцевих громад. Університети сприяють збереженню культурної спадщини та самобутності регіону, включаючи підтримку місцевих ініціатив, пов'язаних зі збереженням мовних і культурних традицій.

Попри значні досягнення університетів, перед ними постає й ціла низка викликів. По-перше, це аспект фінансування. Скорочення державних субсидій вимагає пошуку нових джерел доходу. Наприклад, в Україні в 2023 році частка державного фінансування університетів скоротилася на 7% порівняно з 2020 роком, що змушує університети розвивати партнерські відносини з приватним сектором. По-друге: виклик цифровізації для вищої школи. Швидкий технологічний розвиток змушує університети адаптувати свої освітні програми. Згідно з дослідженням McKinsey (2022), близько 70% студентів у всьому світі використовують цифрові платформи для навчання. Це вимагає значних інвестицій у розвиток університетської IT-інфраструктури. По-третє, це конкуренція світового та європейського освітньо-наукового середовища. Світовий ринок освіти створює умови, в яких регіональні університети змушені конкурувати зі світовими лідерами. Так, у світовому рейтингу QS лише 2 українські університети входять до топ-500, що свідчить про необхідність зміцнення своїх позицій. По четверте, це аспект соціальної відповідальності. Сучасні університети стикаються з необхідністю бути більш інклюзивними. В Україні близько 11% студентів у 2023 році були із соціально вразливих груп, у тому числі з числа переміщених осіб та інвалідів, що потребує розробки спеціалізованих програм підтримки.

З метою подолання зазначених викликів доцільним є розвиток наступних шляхів адаптації закладів вищої освіти: формування кластерів, що об'єднують університети, бізнес та державні структури (в районах ЄС нині є близько 150 успішних кластерів); активне залучення студентів та науковців з інших регіонів та країн; розробка програм підтримки підприємництва та стартапів; зміцнення зв'язків з регіональними підприємствами для забезпечення актуальності освітніх програм. На підтвердження останньої позиції зазначимо, що у 2022 році близько 40% випускників українських вишів були найняті приватними компаніями, що демонструє високий попит на прикладні знання на вітчизняному ринку праці.

Отже, сучасний університет стає ключовим елементом регіонального соціально-економічного простору, одночасно виконуючи роль навчального, наукового та соціального закладу. Але щоб залишатися актуальними, університети повинні бути гнучкими, інноваційними та «цифровими», адаптуючись до нових викликів, впроваджуючи програми взаємодії з бізнесом, владою та місцевою громадою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Доповідь про якість вищої освіти в Україні, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства у 2023 році. <http://sur1.li/giyglv>

Вадим Михайлюта
аспірант кафедри державного
управління і місцевого самоврядування

Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

ПРАВОВІ ОСНОВИ ПОБУДОВИ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СПРОМОЖНОЇ МЕРЕЖІ МЕДИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

В постійно змінюваних умовах зовнішнього середовища, яке чинить значний тиск на економіку української держави та на всю соціальну сферу, а насамперед на сферу охорони здоров'я, одним із головних пріоритетів для органів державної влади та органів галузевого управління постає необхідність формування та функціонування спроможної мережі медичних закладів, установ та підприємств у межах визначених госпітальних округів. Спроможна мережа закладів охорони здоров'я – це організаційно та функціонально об'єднана система медичних установ, яка забезпечує доступність, якість і безперервність медичних послуг для населення в межах визначеної адміністративної території. Спроможна мережа закладів охорони здоров'я створюється з урахуванням демографічних, соціально-економічних і географічних особливостей, потреб громади та сприяє раціональному використанню ресурсів, зменшенню територіальної нерівності в доступі до послуг і покращенню їхньої якості.

В Україні правовий механізм публічного управління розвитком спроможної мережі закладів охорони здоров'я базується на:

1. *Конституції України*, в якій ст. 49 держава гарантує дотримання права громадян на охорону здоров'я, медичну допомогу та страхування.
2. *Законах України*, зміст яких надає можливості органами державної влади, органам місцевого самоврядування та органам галузевого управління провадити діяльність щодо створення спроможної мережі медичних установ. Серед них ЗУ «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», який визначає механізми фінансування медичних послуг через Програму медичних гарантій та ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні», який закріплює повноваження місцевих органів влади у сфері охорони здоров'я.
3. *Рішеннях Уряду*, які слугують ефективному формуванню та функціонуванню спроможної мережі медичних установ. Так, постановою № 1074 від 27 листопада 2019 року визначено механізм створення, управління та функціонування госпітальних округів, в межах яких органи влади формують спроможну мережу.
4. *Державних, регіональних та місцевих програмах* розвитку системи охорони здоров'я, в рамках яких існують можливості щодо стратегічного планування розвитку спроможної мережі.
5. *Організаційно-розпорядчих документах МОЗ України*. Ці документи закріплюють в правовому полі критерії спроможності закладів, типи медичних послуг і вимоги до інфраструктури, затверджують стандарти, які забезпечують доступність, якість та

безпечність медичних послуг. Зокрема, це такі накази, як: наказ № 234 від 11 березня 2020 року «Про затвердження методичних рекомендацій щодо розрахунку спроможної мережі закладів охорони здоров'я»; наказ № 504 від 26 червня 2021 року «Про затвердження порядку оцінки спроможності медичних закладів»; наказ № 1124 від 22 жовтня 2021 року «Про критерії класифікації медичних установ за рівнями надання допомоги».

Зазначимо, що функціонування спроможної мережі залежить також від фінансової спроможності закладів в рамках системи медичних гарантій; кадрового забезпечення; інтеграції інформаційних систем та оптимізації логістики надання медичних послуг. Завдяки такому правовому механізму спроможна мережа медичних підприємств функціонує на основі раціонального використання ресурсів, зменшення територіальної нерівності в доступі до медичних послуг належної якості та безпечності їх надання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стратегія розвитку системи охорони здоров'я до 2030 року. <http://surl.li/ktlzwmm>

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Бартош Анастасія В'ячеславівна
здобувач фахової передвищої освіти
спеціальність 073 Менеджмент
Соколовська Світлана Юрійвна
викладач економічних дисциплін

*ВСП «Роменський фаховий коледж
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана»
м. Ромни, Україна*

УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Управління людським капіталом є однією з ключових тенденцій сучасного глобального менеджменту. Перехід від управління людськими ресурсами до управління людським капіталом зумовлений еволюцією концепцій постіндустріального суспільства. Зокрема, це відображає зростаючу роль сфери послуг та інформаційної економіки, зміну природи капіталу, а також поширення автоматизації та цифровізації виробничих процесів. У сучасних умовах основною конкурентною перевагою організацій стають не лише технологічні чи фінансові ресурси, а й інформація та людський капітал, який включає професійні знання, навички, мотивацію, досвід, а також культурні, психологічні, соціальні та фізичні якості працівників.

Людський капітал відіграє провідну роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку як на рівні компаній, так і держави в цілому. Зокрема, у сучасній економіці знань саме людський капітал є основним виробничим ресурсом, що генерує інновації та сприяє досягненню конкурентних переваг.

Концепція управління людським капіталом розвиває здібності окремого працівника, виявляє його сильні та слабкі сторони з метою допомоги співробітнику зробити більший внесок в успіх організації.

Україна має значний людський капітал, який відзначається високим рівнем освіченості, креативності та вмотивованості населення. Згідно з дослідженням Програми розвитку ООН у березні 2024 року, Індекс людського розвитку (ІЛР) України становить 0,734, що відносить країну до категорії з високим рівнем людського розвитку. На цей момент Україна посідає 100-те місце серед 193 країн і територій [1]. Проте, незважаючи на цю позицію, держава переживає серйозні труднощі. Відзначається значний негативний вплив зниження рівня людського розвитку, оскільки цей показник опустився до найнижчого рівня з 2004 року. Як показали дослідження, на ефективність персоналу в умовах війни впливає ряд зовнішніх та внутрішніх факторів. Високий рівень небезпеки та ризик окупації став передумовою для посилення міграційних процесів. Водночас, регіони України з кращим рівнем безпеки стали місцем розміщення для внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованих територій або територіях, де ведуться (велися) бойові дії. Воєнні дії

мають негативний вплив на морально- психологічний стан працівників, який є однією зі складових людського капіталу як такого. Як зазначають фахівці Deloitte, «найбільшими викликами у сфері управління людьми під час війни є безпека працівників (74%), підтримка продуктивності команд (56%) та забезпечення неперервності робочих процесів (49%)» [2]. Зміни, спричинені війною, змусили українські компанії переосмислити та адаптувати підходи до управління людським капіталом, зокрема акцентувати увагу на підтримці працівників у складних умовах, розвитку їхніх професійних і особистісних якостей, а також на збереженні конкурентоспроможності в умовах нестабільного середовища (табл. 1).

Таблиця 1.

Особливості управління людським капіталом в умовах воєнного стану

Напрямок	Опис	Реалізація
1. Забезпечення фізичної та психологічної безпеки	Забезпечення безпечних умов праці. Психологічна підтримка персоналу.	Створення укриттів. Інформування про плани евакуації. Залучення психологів.
2. Гнучкість у роботі	Перехід на дистанційний режим роботи. Перерозподіл завдань.	Використання цифрових платформ. Гнучкі графіки роботи. Делегування обов'язків.
3. Підтримка мобілізованих працівників	Збереження робочих місць. Матеріальна підтримка мобілізованих та їхніх родин.	Гарантування повернення на посаду після демобілізації. Фінансова допомога працівникам.
4. Перепідготовка та розвиток персоналу	Навчання для адаптації до нових умов. Розвиток універсальних компетенцій.	Курси підвищення кваліфікації. Навчання цифровим навичкам.
5. Мотивація персоналу в кризових умовах	Підтримка морального духу. Використання нефінансових методів мотивації.	Інформування про стан підприємства. Публічне визнання зусиль. Соціальна підтримка.
6. Соціальна відповідальність бізнесу	Участь у гуманітарних проєктах. Підтримка місцевих громад.	Виробництво товарів для армії чи населення. Працевлаштування ВПО.
7. Збереження конкурентоспроможності	Адаптація до ринкових змін. Оптимізація витрат.	Перегляд стратегій управління персоналом. Інвестиції в автоматизацію процесів.

Джерело: складено автором.

В умовах воєнного стану підприємства стають не лише економічними, а й соціальними опорами для суспільства. Головним завданням є збереження людського капіталу як стратегічного ресурсу, що забезпечує стійкість бізнесу та його майбутній розвиток. Підприємства, які успішно інтегрують ці принципи, отримають не тільки короткострокову стабільність, а й довгострокову конкурентоспроможність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Human Development Index (HDI). URL: <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24>
2. Опитування щодо впливу війни на підходи до управління людським капіталом. «Делойт». URL: <http://surl.li/baymgn>

Домбровська Н.Р.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін
Чижисин О.І.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін

*Чортківський навчально-науковий інститут
підприємництва і бізнесу
Західноукраїнський національний університет*

МЕТОДИ СТАТИСТИКИ В ПІДПРИЄМНИЦТВІ: СПЕЦИФІКА ТА ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ

Сучасні умови політичної та економічної нестабільності вимагають від підприємництва своєчасного реагування на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища. Проблемні питання розвитку бізнесу можна вирішити за допомогою системного підходу, окреме місце в якому займають використання статистичних методів. Використання статистики у веденні та аналізі підприємницької діяльності є важливим, оскільки допомагає вирішувати поточні та перспективні фінансові та виробничо-господарські проблеми та завдання на основі обробки й аналізу інформації.

Статистичні методи відіграють важливу роль у сучасній підприємницькій діяльності. Вони є невід'ємною частиною процесу прийняття рішень, аналізу ринку, прогнозування та оцінки ефективності роботи підприємства. Завдяки статистичним методам підприємці можуть знижувати рівень невизначеності, підвищувати точність планування та досягати більш стабільних результатів.

Основним призначенням використання статистичних методів у підприємницькій діяльності є забезпечення обґрунтованих рішень на основі аналізу даних, мінімізація ризиків, оптимізація бізнес-процесів, підвищення ефективності управління ресурсами та прогнозування майбутніх результатів для досягнення стійкого розвитку й конкурентоспроможності. Статистика дозволяє виявляти тенденції, аналізувати споживчі вподобання, визначати сильні та слабкі сторони бізнесу.

Підприємці активно застосовують статистичні методи для оцінки результатів господарської діяльності, що дозволяє їм ухвалювати обґрунтовані рішення та підвищувати ефективність бізнесу. Основні способи використання статистики включають:

1. Описова статистика включає збір, організацію та аналіз даних. Зведення і групування даних дає можливість здійснити формування і аналіз даних синтетичного обліку, формувати і аналізувати комплексні статті витрат, доходів, грошових потоків, статті бухгалтерського балансу в розрізі фінансової звітності, формувати і аналізувати дані статистичної та управлінської звітності [1].

Методи описової статистики дають можливість отримати інформацію про середні показники, дисперсію, моду та медіану, які допомагають оцінити основні характеристики бізнес-процесів. Загалом метод дозволяє впорядковувати інформацію за певними

ознаками та робити її більш доступною для аналізу.

2. Обробка та аналіз даних. Після збору інформації дані обробляються за допомогою різних статистичних методів, таких як середнє арифметичне, медіана, дисперсія, кореляційний аналіз та регресія. Це дає змогу виявити закономірності та взаємозв'язки між різними показниками.

3. Оцінка прибутковості та рентабельності. Статистичні методи допомагають аналізувати динаміку доходів, витрат, валового та чистого прибутку. Підприємці можуть виявляти тренди та сезонні коливання. Власники бізнесу використовують статистику для розрахунку ліквідності, платоспроможності та оборотності активів.

4. Прогнозування. На основі статистичного аналізу підприємство може робити прогнози щодо майбутніх продажів, витрат, прибутковості та інших важливих показників. Методи екстраполяції та трендовий аналіз дозволяють оцінити перспективи розвитку бізнесу. Цей підхід є значимий у стратегічному плануванні підприємницької діяльності.

5. Дисперсійний метод визначає фактори, що впливають на підприємницькі ризики та показує ступінь цього впливу. Застосовується для аналізу випадкових чинників, що спричиняють зміну результатів. Прикладом є розрахунок впливу цін на терміни продажу товару або аналіз регіональних факторів на обсяги продажу.

6. Факторний аналіз може бути використаний для оцінки впливу різних, соціальних та внутрішніх чинників на фінансові показники підприємства, такі як прибуток чи рентабельність. Це дозволяє підприємствам краще розуміти, які аспекти їх діяльності потребують удосконалення або коригування.

7. Індексний метод – це потужний статистичний інструмент, який широко застосовується у підприємницькій діяльності для аналізу та порівняння динаміки різних економічних показників. Його головна перевага полягає у можливості оцінити зміни у часі та порівняти результати господарської діяльності з базовими або плановими показниками.

8. Ризик-менеджмент. Підприємці використовують статистику для оцінки ризиків невдач, враховуючи попередній досвід, статистику страхових випадків та фактори зовнішнього середовища. Це сприяє мінімізації ризиків та прийняттю обґрунтованих управлінських рішень.

Переваги використання методів статистики у підприємстві:

1. Обґрунтовані рішення. Статистичні методи забезпечують об'єктивність, базуються на реальних даних. Це знижує ризик суб'єктивних помилок.

2. Ефективне управління ресурсами. Завдяки аналізу даних підприємці можуть оптимізувати витрати, зосереджуючись на найбільш ефективних напрямках діяльності.

3. Підвищення конкурентоспроможності. Аналіз ринку за допомогою статистики дозволяє швидше реагувати на зміни, розуміти потреби клієнтів і адаптувати бізнес-стратегії.

4. Оцінка ризиків. Статистичні методи допомагають оцінити ймовірність настання певних подій і підготуватися до можливих наслідків.

5. Гнучкість. Статистика застосовується в різних сферах діяльності підприємства – від маркетингу до фінансів та управління персоналом.

6. Об'єктивність. Статистичні методи базуються на фактичних даних, що знижує суб'єктивність у процесі прийняття рішень.

7. Ефективність. Аналіз великих обсягів даних дозволяє швидко виявляти проблеми та знаходити оптимальні рішення.

Отже, сьогодні статистичні методи є найбільш затребуваним інструментом системи управління розвитком підприємства, оскільки вони дають можливість на основі аналізу приймати обґрунтовані управлінські рішення. Надійна статистична інформація у поєднанні із методами економічного аналізу завжди є запорукою правильної бізнес-позиції господарюючого суб'єкта [2]. Саме статистика є тим інструментом, який дозволяє підприємцям систематизувати, інтерпретувати та використовувати інформацію для оцінки результатів господарської діяльності. Статистичні методи є потужним засобом у підприємницькій діяльності, які допомагають підприємствам аналізувати інформацію, прогнозувати майбутні події, оцінювати ефективність прийнятих рішень і знижувати ризики. У сучасному світі, де конкуренція постійно зростає, застосування статистичних методів є важливою складовою успішного ведення бізнесу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ментей О. С. Методи статистики в аналізі господарської діяльності. «*Modern Economics*», №8. 2018. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/8-2018/UKR/mentey.pdf>
2. Кондратенко Н. О., Колесник Т. М., Браташ М. А. Статистичні методи в системі управління розвитком підприємства. *Проблеми економіки* № 4 (50), 2021 URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2021-4_0-pages-114_120.pdf

Кетова Т.Б.

Круглова О.А.

к.е.н., професор, професор кафедри економіки та бізнесу

Державний біотехнологічний університет

ВЛАСНА ТОРГОВА МАРКА В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

За даними міжнародної консалтингової компанії Consulting for Retail із посиланням на Nielsen [1], реалізація товарів власних торгових марок (Privat Label – PL) на ринку роздрібної торгівлі України зростає. Так, частка продажів товарів власних торгових марок (ВТМ) у сегменті українських підприємств роздрібної торгівлі у 2017 році становила 11,7%, у 2021 – 15,4%, у 2025 (прогноз) 22,0–25,0%. З огляду на динаміку частки товарів ВТМ у роздрібній торгівлі доцільно розглянути питання щодо управління такими товарами в контексті управління торговельним підприємством.

Створюючи унікальні пропозиції для споживачів, власні торгові марки стають важливим інструментом стратегічного управління торговельним підприємством. Огляд публікацій свідчить, що товари ВТМ відіграють стратегічну роль на різних рівнях управління торговельним підприємством: як інструмент маркетингу, що формує впізнаваність і лояльність споживачів [2]; нематеріальний актив, що підвищує капіталізацію та ринкову вартість компанії [3]; елемент репутації, що впливає на рівень довіри до продукції та підприємства [4]; стратегічний ресурс, здатний забезпечити довгострокову конкурентну перевагу [5]. Водночас дослідники вказують на необхідність трансформації існуючих стратегій ВТМ і врахування їхнього потенціалу під час обґрунтування стратегічних рішень на всіх рівнях управління торговельним підприємством. Зокрема, автори праці [6], відзначаючи тривалу історію існування сегмента ВТМ на споживчому ринку, вказують на необхідність зміни існуючих стратегій торгових марок та переходу до їх формування не тільки на основі виділення товарів економ-, стандарт- і преміум-сегментів, але й урахуовуючи технологію розробки товару, канали його просування та способи комунікації з покупцем. Дослідники [6] зазначають, що сучасний споживач урахуовує не тільки цінові та якісні параметри товару, але й екологічну репутацію, етичність і соціальну відповідальність бізнесу. Стратегію, що враховує ці аспекти (розвиток цифрових інструментів та потреб споживачів), автори праці [6] називають «розумна стратегія PL» (smart PL strategy) та вказують, що просування ВТМ на таких засадах сприятиме диференціації роздрібної торгівлі, збільшенню споживацької лояльності, зростанню маржі та прибутку магазинів.

Актуальність ВТМ для стратегічного розвитку торговельного підприємства підтверджено публікацією [7], у якій автор дослідив зв'язок між активністю реалізації товарів власної торгової марки та споживацькою лояльністю. Наголошуючи на важливості товарів ВТМ для роздрібної торгівлі, дослідник порушив питання не тільки щодо дослідження зв'язку між питомою вагою товарів ВТМ і лояльністю споживачів до роздрібної мережі, але й щодо визначення оптимальної частки таких товарів із точки зору максимізації результатів діяльності підприємства роздрібної торгівлі, зокрема його продажів.

Інші аспекти управління товарами ВТМ розглянуто у працях [8–11]. Так, автори публікації [8] дослідили вплив ребрендингу на бренд торгової марки, зокрема збереження та зміну її капіталу. У публікації [9] дослідники розглянули питання вибору для роздрібного торговельного підприємства між товарами ВТМ вищої якості й національного бренду та дійшли висновку, що товари ВТМ створюють конкуренцію національним брендам і можуть забезпечити прибутковість каналу реалізації. У праці [10] увагу приділено питанню впровадження товарів ВТМ економ- або преміум-сегмента. У статті [11] розглянуто особливості продажу товарів ВТМ каналом електронної торгівлі.

Таким чином, власна торгова марка (ВТМ) є стратегічним інструментом, що інтегрується на всіх рівнях управління торговельним підприємством – від корпоративного до операційного. Вона сприяє формуванню довгострокових конкурентних переваг, підвищенню лояльності споживачів і забезпеченню стабільного зростання прибутковості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ціна змін. Трансформація роздрібної торгівлі під час війни. Retrieved from <https://hub.kyivstar.ua/articles/czina-zmin-transformacziya-rozdribnoyi-torgivli-pid-chas-vijny>
2. Васишин, В. (2024). Торговий знак, торгова марка, бренд: визначення, понятійна база і законодавство. *Галицький економічний вісник*, 3(88), 149-158.
3. Янковська, Л. А., Зосімов, Я. І., Скубій, М. В., Бортник, І. А., Зінковський, Н. М., Шоп, І. В., Кошулинський, Д. Р. (2024). Облік нематеріальних активів інноваційних підприємств. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*, (40), 490-498. Retrieved from <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1262>
4. Бааджи, Н. П. Використання торговельної марки в мережі Інтернет. Retrieved from http://www.lsej.org.ua/1_2024/197.pdf
5. Захаренко-Селєзньова, А. (2024). Використання власної марки для підвищення конкурентоспроможності ритейлерів. *Матеріали конференцій МЦНД*, (16.02.2024, Кременчук, Україна), 75-76.
6. Gielens, K., Ma, Y., Namin, A., Sethuraman, R., Smith, R. J., Bachtel, R. C., & Jervis, S. (2021). The future of private labels: towards a smart private label strategy. *Journal of Retailing*, 97(1), 99-115.
7. Paul-Valentin Ngobo. (2011). Private label share, branding strategy and store loyalty. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 18(4), 259-270.
8. Marques, C., da Silva, R. V., Davcik, N. S., & Faria, R. T. (2020). The role of brand equity in a new rebranding strategy of a private label brand. *Journal of Business Research*, 117, 497-507.
9. Li, X., Cai, X., & Chen, J. (2022). Quality and private label encroachment strategy. *Production and Operations Management*, 31(1), 374-390.
10. Assarzadegan, P., Hejazi, S. R., & Raissi, G. A. (2020). An evolutionary game theoretic model for analyzing retailers' behavior when introducing economy and premium private labels. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 57, 102227.
11. Zhang, X., & Hou, W. (2022). The impacts of e-tailer's private label on the sales mode selection: From the perspectives of economic and environmental sustainability. *European Journal of Operational Research*, 296(2), 601-614.

Красовський В.В.
аспірант кафедри міжнародної економіки і менеджменту

*Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця*

ІТ-КОМПАНІЇ: ОЗНАКИ ДЛЯ КЛАСИФІКАЦІЇ

Однією з провідних галузей економіки України є ІТ-сектор. За опублікованими даними [1], доходи від експорту ІТ-послуг за 9 місяців 2024 р. становили близько 4,8 млрд дол. США. Хоча це менше, ніж за аналогічний період 2023 р., проте свідчить про стабільний внесок ІТ-сектору в економіку країни [1]. Незважаючи на зменшення доходів ІТ-галузі у 2024 р. порівняно з 2023, ця сфера відіграє важливу роль у формуванні національної економіки, створенні нових робочих місць, залученні іноземних інвестицій, цифровій трансформації бізнесу і державного сектору. Частка ІТ у ВВП України становить 4,9%, залучення одного ІТ-фахівця створює та зберігає 2,7 робочих місць в економіці [2]. Ураховуючи роль ІТ-сфери в розвитку національної економіки, актуальним є дослідження динаміки її сегментів та визначення ефективних бізнес-моделей для стимулювання подальшого зростання галузі.

Для визначення характеру динаміки ІТ-сфери важливим є розуміння складу суб'єктів цієї сфери загалом та підприємств зокрема, а також виявлення класифікаційних ознак цих підприємств. Ідентифікація ІТ-компаній за видом економічної діяльності, масштабами, галузевим спрямуванням та іншими класифікаційними ознаками дозволяє структурувати ринок, виявити основні сегменти й проаналізувати тенденції їхнього розвитку. Це дає змогу більш точно оцінити обсяги ринку, його потенціал та напрями для подальшого зростання.

Проблематику з визначення ключових ознак ІТ-компаній розглядали у своїх працях Карий О.І., Гальків Л.І., Цапулич А.Ю. [3], Папінко А.І. [4], Лаговська О.А., Лоскоріх Г.Л. [5], Шуміло Я.М., Василькевич І.В. [6]. Проте поява нових напрямів та розвиток гібридних моделей ІТ-бізнесу в умовах Індустрії 5.0 [7–9] зумовлює актуальність розгляду питання щодо підходів та ознак класифікації ІТ-компаній.

Метою цієї роботи є визначення класифікаційних ознак ІТ-компаній. Для цього розглянуто існуючі підходи до класифікації ІТ-компаній та виокремлено ключові критерії, за якими відбувається їх поділ на сегменти.

За результатами критичного аналізу й узагальнення публікацій щодо чинників і напрямів розвитку ІТ-сфери [2, 3], обліку бізнес-процесів в ІТ-компаніях [4], аналізу їх бізнес-моделей [6] та організації бухгалтерського обліку [5] виділено такі ознаки для класифікації ІТ-компаній:

- *за спеціалізацією* – компанії, які здійснюють: 1) комп'ютерне програмування, консультування з питань інформатизації, діяльність із керування комп'ютерним устаткуванням; 2) видання програмного забезпечення та комп'ютерних ігор; 3) надання програмних продуктів у режимі онлайн; 4) навчання (комп'ютерній грамотності, розробленню, модифікації, тестуванню та технічній підтримці програмного забезпечення, бізнес-аналізу), організацію графічних інтерфейсів, процесів із контролю

якості, системного адміністрування, проектного менеджменту, розроблення документацій; 5) оброблення даних, розміщення інформації на вебвузлах і пов'язану з ними діяльність, вебпортали; 6) дослідження та експериментальні розробки у сфері інформаційних та інформаційно-комунікаційних технологій (Карий О.І., Гальків Л.І., Цапулич А.Ю. [3, с. 43–44]);

- *за змістом основних бізнес-процесів* – продуктові, аутсорсингові, виробничі, гібридні (Папінко А.І. [4, с. 195]);

- *за типом бізнес-моделі* – продуктова, аутсорсингова, змішана, аутстафінгова, стартап [2, с. 27], спільні активи, підписні, агентські, орендні (Шуміло Я.М., Василькевич І.В. [6, с. 18–20];

- *за походженням* – українська, дочірня, іноземна компанія [2, с. 17];

- *за географією ринку* – локальна, міжнародна, глобальна компанія [2, с. 35];

- *за видом підприємства* – вебстудії, digital-агентства, ІТ-компанії, рекламні агентства в онлайн-сфері, SMM-агентства, ІТ-аутсорсинг компанії, креативні агентства, студії вебдизайну, агентства копірайтингу, фрілансери (Лаговська О.А., Лоскоріх Г.Л. [5, с. 117]);

- *за системою оподаткування* – ті, які перебувають на загальній системі оподаткування; ті, які перебувають на спрощеній системі оподаткування (Лаговська О.А., Лоскоріх Г.Л. [5, с. 119]).

Ці ознаки дозволяють комплексно оцінити ІТ-компанії та сприяють кращому розумінню структури галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ІТ-сектор в Україні: стан ринку наприкінці 2024 року. Retrieved from <https://itedu.center/ua/blog/articles/it-market-in-ukraine-end-of-2024/?srsltid=AfmBOoqQxa4zWLv7XlV2QrYb18xiRyknwUmdGWZgzDpAc3-folvx1lhI>
2. IT research Ukraine2023: адаптивність та стійкість під час війни. Retrieved from <https://itcluster.lviv.ua/projects/it-research-ukraine/>
3. Карий, О. І., Гальків, Л. І., Цапулич, А. Ю. (2021). Розвиток ІТ-сфери України: чинники та напрями активізації. *Journal of Lviv Polytechnic National University. Series of Economics and Management*, 5(1), 42-55.
4. Папінко, А. І. (2024). *Управлінський облік бізнес-процесів в ІТ-компаніях*: дис. ... доктора філософії. Тернопіль: Західноукраїнський національний університет, 238.
5. Лаговська, О. А., Лоскоріх, Г. Л. (2019). Класифікація ІТ-підприємств: обліковий аспект. *Проблеми системного підходу в економіці*, 1(2), 115-119.
6. Шуміло, Я. М., Василькевич, І. В. (2023). Аналіз бізнес-моделей підприємств ІТ-індустрії. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»* (October 27, 2023; Pisa, Italia), 17-22. Retrieved from <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/1266>
7. Xu, X., Lu, Y., Vogel-Heuser, B., & Wang, L. (2021). Industry 4.0 and Industry 5.0 – Inception, conception and perception. *Journal of manufacturing systems*, 61, 530-535.
8. Maddikunta, P. K. R., Pham, Q. V., Prabadevi, B., Deepa, N., Dev, K., Gadekallu, T. R., ... & Liyanage, M. (2022). Industry 5.0: A survey on enabling technologies and potential applications. *Journal of industrial information integration*, 26, 100257.
9. Leng, J., Sha, W., Wang, B., Zheng, P., Zhuang, C., Liu, Q., ... & Wang, L. (2022). Industry 5.0: Prospect and retrospect. *Journal of Manufacturing Systems*, 65, 279-295.

Місан Артур Робертович
здобувач вищої освіти 2 курсу
спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
освітня програма «Міжнародні економічні відносини»
Науковий керівник: **Франко Людмила Сергіївна**
доцент кафедри міжнародної економіки та
міжнародних економічних відносин, к. е. н.

Полтавський університет економіки і торгівлі

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Міжнародна міграція робочої сили є одним із ключових процесів, що визначає розвиток глобальної економіки, демографії та соціальних відносин. У мирний час вона сприяє вирівнюванню економічних дисбалансів між країнами, забезпечуючи доступ до нових можливостей для працівників і задовольняючи потреби ринків праці. Проте в умовах війни, як у випадку України, міграційні процеси набувають зовсім іншого характеру, часто перетворюючись на вимушену мобільність, спричинену необхідністю пошуку безпеки.

Євроінтеграційний вектор розвитку країни відкриває нові можливості для української робочої сили, включаючи полегшення умов працевлаштування в країнах ЄС, гармонізацію законодавства та підтримку мобільності. Разом з тим, інтеграційні процеси ставлять нові виклики перед міграційною політикою, які пов'язані з необхідністю забезпечення прав трудових мігрантів та збереження економічного потенціалу України [2]. Війна суттєво змінює структуру та масштаби міграційних потоків. Вона збільшує кількість людей, які залишають свої домівки, зокрема працездатне населення, що прагне уникнути небезпеки. У випадку України воєнні дії спричинили масштабний виїзд громадян до європейських країн, деякі з яких уже стикалися з проблемами інтеграції трудових мігрантів [1]. Поглиблення співпраці між Україною та ЄС у межах євроінтеграційних процесів забезпечило українським громадянам доступ до програм захисту та працевлаштування. Наприклад, запровадження механізму тимчасового захисту в ЄС сприяло легалізації перебування українців, що вплинуло на зміну характеру та географії міграційних потоків. Основним наслідком є зменшення чисельності робочої сили в Україні, що загострює економічні проблеми, особливо у сфері виробництва та обслуговування. Водночас країни-реципієнти отримують додаткові трудові ресурси, які сприяють заповненню вакансій у дефіцитних галузях, таких як сільське господарство, будівництво та догляд за літніми людьми.

Особливості міграційних процесів під час війни включають низку проблем, які пов'язані з правовим статусом, адаптацією та забезпеченням прав мігрантів. Воєнний конфлікт створює підґрунтя для нелегальної міграції, коли люди змушені покидати країну без відповідних документів або легальних підстав для перебування за кордоном. Це ускладнює процес їхньої інтеграції та захисту прав. Євроінтеграційні процеси спричинили адаптацію українського трудового законодавства до норм ЄС. З одного боку,

це сприяє спрощенню працевлаштування українців за кордоном, але з іншого – загострює ризики для внутрішнього ринку праці через відтік висококваліфікованих фахівців [4].

Серед основних викликів можна виділити:

1. Соціальну незахищеність. Багато українців, що виїжджають, стикаються з відсутністю соціального страхування та обмеженим доступом до медичних послуг.
2. Труднощі працевлаштування. Через відсутність підтвердження кваліфікації чи незнання мови мігранти часто працюють на менш оплачуваних або некваліфікованих посадах.
3. Дискримінацію та експлуатацію. У новому середовищі мігранти можуть ставати жертвами недобросовісних роботодавців, що використовують їхню вразливість.

Водночас існують позитивні аспекти, такі як отримання нових навичок та досвіду, які можуть бути корисними після повернення мігрантів до України. Управління міграційними потоками в умовах війни є надзвичайно складним завданням, що вимагає координації на рівні держав та міжнародних організацій. Держава повинна забезпечувати підтримку своїх громадян, які перебувають за кордоном, через дипломатичні установи та програми допомоги. У межах євроінтеграційних процесів Україна активно співпрацює з ЄС щодо вдосконалення регулювання трудової міграції. Такі ініціативи, як Угода про асоціацію між Україною та ЄС, передбачають гармонізацію політик у сфері праці, інтеграцію національних реєстрів з європейськими системами та створення механізмів для реінтеграції мігрантів. Міжнародні організації, такі як ООН, Міжнародна організація праці та Міжнародна організація з міграції, активно впроваджують ініціативи з підтримки українських мігрантів. Це включає забезпечення правового захисту, доступу до базових послуг і створення програм інтеграції в країнах перебування.

Війна суттєво трансформує міграційні процеси, створюючи нові виклики для економік, урядів і міжнародної спільноти. Для України це явище є не лише проблемою, а й можливістю, яка дозволяє залучити додаткові ресурси, досвід і знання для післявоєнного відновлення [3]. Поглиблення євроінтеграційних процесів створює нові можливості для українських трудових мігрантів, сприяючи доступу до ринку праці ЄС і забезпеченню їхніх прав. Водночас ефективна інтеграція потребує збалансованої політики, яка враховуватиме інтереси української економіки, забезпечуючи збереження кадрового потенціалу для відновлення та розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончарук І. В., Томашук І. В. Ринок праці в Україні в умовах воєнного стану та напрями його розвитку в післявоєнний період. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2023. № 2 (64). С. 7–29.
2. Малиновська О.А. Міграційна політика України в контексті євроінтеграції. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2020. С. 229–267.
3. Мащенко Т. А., Єжелій Ю. О. Міжнародна співпраця України в післявоєнний період. Тези доповідей XLVI Міжнародної наукової студентської конференції за підсумками науково-дослідних робіт студентів за 2022 рік «Актуальні питання розвитку науки та забезпечення якості освіти у XXI столітті» (м. Полтава, 25 квітня 2023 р.). Полтава : ПУЕТ, 2023. С. 247–249.
4. Педченко Н. С., Франко Л. С. Державна політика захисту інтелектуальної власності як інструмент стимулювання інноваційного розвитку національної економіки. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2022. №1 (105). С. 106–114.

Момотюк Людмила Євгенівна
*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ ТА СОЦІАЛЬНУ СТАБІЛЬНІСТЬ

Ефективність податкової політики є ключовим фактором для забезпечення сталого економічного розвитку та фінансової стабільності держави. Вона визначає здатність держави мобілізувати достатні фінансові ресурси для виконання своїх функцій, одночасно створюючи сприятливі умови для економічної діяльності та соціального розвитку. В умовах постійних змін у світовій економіці, технологічному розвитку та соціальних потребах, питання оптимізації податкової політики та підвищення її ефективності набуває особливої актуальності.

Сучасні дослідження в галузі державних фінансів та економіки все більше зосереджуються на пошуку оптимального балансу між фіскальною функцією податків та їхнім регулюючим впливом на економіку. З одного боку, податки є основним джерелом доходів державного бюджету, забезпечуючи фінансування державних програм та соціальних виплат. З іншого боку, податкова система може суттєво впливати на інвестиційну активність, споживчий попит, розподіл доходів та інші макроекономічні показники.

Один зі способів вимірювання ефективності податкової системи - це рівень податкового навантаження на економіку. Його оптимальне значення сприяє розвитку економічних процесів та спрощує направлення вивільнених коштів на розширення виробництва та стимулювання інвестиційних ініціатив. Структура податкових надходжень і загальний рівень податкового навантаження на економіку країни залежать від різноманітних факторів, включаючи ступінь розвитку ринкової економіки, рівень соціально-економічного розвитку, а також внутрішню та зовнішню політику держави. Однак, важливою є збалансованість цього навантаження, яка враховує інтереси як платників податків, так і держави, та сприяє стимулюванню економічного зростання та забезпеченню соціальної справедливості.

Руйнування виробничих потужностей та інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів постачання і збуту продукції, тимчасова окупація окремих територій, міграція та внутрішнє переміщення населення України призвели до значних економічних втрат. Незважаючи на це, платники податків продовжують активно підтримувати державу, надійно сплачуючи податки у складні воєнні часи.

Оцінюємо податкову політику у відповідності до критеріїв за ефективності: фіскальна достатність.

Таблиця 1

Порівняння доходів і видатків зведеного бюджету України за 2021-2023 рр.

Показники	Роки		
	2021	2022	2023
Доходи	1662,2	2196,3	3104,6
Видатки	1844,3	3043,5	4440,9
Дефіцит	-182,1	-847,2	-1 336,3

Фіскальна достатність - це один із фундаментальних принципів податкової системи України, закріплений у статті 4 Податкового кодексу. Він ґрунтується на ідеї встановлення податків та зборів таким чином, щоб забезпечити збалансованість між витратами бюджету та його надходженнями.

У зв'язку з військовими діями в країні стався суттєвий спад економіки та ділової активності платників податків. Через масштабну міграцію населення держава втратила велику частку грошей, оскільки саме громадяни фінансують державу. Тільки у 2022 році за кордон виїхало більше 3 000 000 людей. Також на доходи держави дуже негативно вплинуло руйнування енергетичних об'єктів інфраструктури, металургійних комбінатів, нафтопереробних заводів. За період з 2022 по 2023 роки, в Україні закрито близько 1260 аграрних підприємств, зруйновано понад 200 заводів, а прямі збитки по інфраструктурі склали приблизно 600 млрд. доларів. Одне з найбільших зруйнованих підприємств у Європі з виробництва сталі та чавуну «Азовсталь» приносив доходу у рік близько 50,6 млрд грн, та забезпечував близько 10,7 тисяч робочих місць. Також державне підприємство «Антонов», був одним з двох українських підприємств авіабудування. Він приносив близько 8 млрд грн у рік, та мав близько 9 тисяч працівників. У 2023 році постраждало 50% енергетичної інфраструктури, що негативно вплинуло на доходи і видатки. Через зменшення можливостей для виробництва електроенергії, значно зменшився експорт, що негативно вплинуло на дохідну частину. Для відбудови знадобилась значна частина бюджету, що у свою чергу збільшило видатки. Міжнародна допомога і можливі кредити хоч і врятували ситуацію з відновленням енергетичної інфраструктури, але створили боргове навантаження на державу, що потребує виплати у майбутньому. У період війни дуже зменшилась кількість робочих місць, що призвело до безробіття і є причиною, чому досі відбувається відтік населення за кордон.

Граничними межами бюджетного дефіциту, згідно з «Пактом про стабільність і зростання» є 3% від ВВП країни. У 2023 році дефіцит бюджету склав 17,7%, що значно перевищує допустиму норму і вказує на те, що податкова система є неефективною.

Виходячи з проведеного аналізу, можемо зробити висновки, що низька фіскальна ефективність є ключовою проблемою у ефективності податкової політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Фінансовий портал Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/>
2. Державний веб-портал бюджету для громадян. *Open budget*. URL: <https://openbudget.gov.ua/>.
3. Більшість українців недооцінюють обсяг сплачених податків у 2 рази – опитування KMIC - Ціна держави - проект CASE Україна. *Ціна держави - проект CASE Україна*. URL: <https://cost.ua/bilshist-ukrayintsiv-nedootsinyuyut-obsyag-splachenih-podatkov-u-2-razi-opituvannya-kmis/>.
4. Бюджетний кодекс України. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
5. Руденко В.В. Ідентифікація функціональних складових фіскального механізму регулювання інвестиційного розвитку національної економіки. Економіка та держава. Вінниця, 2020. No 7. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/7_2020/12.pdf
6. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI : станом на 1 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

Сергатий Михайло Олексійович
здобувач вищої освіти 2 курсу
спеціальність 073 Менеджмент
освітня програма «Менеджмент і адміністрування»
Науковий керівник: **Козюра Ігор Валерійович**
професор кафедри менеджменту, д. держ. упр.
Полтавський університет економіки і торгівлі

СИСТЕМА МОТИВАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Мотивація персоналу є одним із найважливіших інструментів управління сучасними організаціями, що забезпечує ефективне досягнення цілей як на індивідуальному, так і на корпоративному рівні. Під мотивацією розуміють процес стимулювання співробітників до діяльності, спрямованої на реалізацію стратегічних завдань компанії, шляхом задоволення їхніх потреб. Це явище багатогранне, воно охоплює різні аспекти людської поведінки, починаючи від базових фізіологічних потреб і закінчуючи прагненням до самореалізації.

Система мотивації будується на основі різних підходів, розроблених у рамках теорій мотивації. Однією з найвідоміших є ієрархія потреб А. Маслоу, яка визначає, що потреби людини мають поступову структуру: від базових, таких як фізіологічні потреби та безпека, до вищих, таких як самоповага та самореалізація. Інша популярна теорія Ф. Герцберга розділяє фактори мотивації на мотиваційні та гігієнічні. Перші забезпечують внутрішнє задоволення роботою (досягнення, визнання, кар'єрний ріст), тоді як другі лише усувають незадоволення (умови праці, зарплата, стосунки в колективі). Не менш важливою є теорія очікувань В. Врума, яка базується на переконанні, що мотивація залежить від очікуваної винагороди та того, наскільки людина вірить у досяжність поставленої мети.

Практична реалізація системи мотивації передбачає використання як матеріальних, так і нематеріальних стимулів. Матеріальні включають заробітну плату, премії, бонуси та інші фінансові заохочення. Однак, сучасні дослідження показують, що роль нематеріальної мотивації стає дедалі важливішою. Це може бути визнання досягнень, кар'єрні можливості, участь у цікавих проєктах, доступ до навчання та розвитку. Такі стимули сприяють створенню атмосфери, у якій працівники відчують свою значущість і цінність для компанії [4].

В Україні система мотивації персоналу перебуває на етапі активного розвитку. Багато підприємств, особливо у сфері ІТ, фінансів та міжнародного бізнесу, переймають світові практики, впроваджуючи сучасні програми мотивації. Водночас традиційні підходи, засновані переважно на матеріальному стимулюванні, все ще залишаються домінуючими у багатьох галузях. Економічна нестабільність та інфляційні процеси зумовлюють зростання очікувань працівників щодо заробітної плати та фінансових бонусів, що робить матеріальну мотивацію важливим фактором утримання кадрів. Водночас існують значні виклики,

пов'язані з низькою залученістю працівників у процес прийняття рішень, недостатнім рівнем комунікації в організаціях та обмеженими можливостями для професійного зростання. Ці проблеми вимагають адаптації мотиваційних стратегій до реалій українського ринку праці. Інвестиції в нематеріальні стимули, такі як навчання, розвиток кар'єри та покращення умов праці, стають дедалі актуальнішими для компаній, які прагнуть залучати та утримувати таланти. Ключовим елементом успішної системи мотивації є індивідуальний підхід до кожного працівника. Люди мають різні потреби, життєві цілі та пріоритети, тому універсальні рішення часто не дають бажаного результату [3]. Важливо враховувати особливості характеру, професійні амбіції та інтереси співробітників. Наприклад, одні працівники можуть бути мотивовані перспективою кар'єрного росту, тоді як інші цінують гнучкий графік або можливість працювати дистанційно.

Реалізація системи мотивації має враховувати потреби як окремих співробітників, так і колективу в цілому. Успішні організації використовують регулярний зворотний зв'язок із працівниками, щоб оцінити ефективність впроваджених заходів. Опитування, індивідуальні бесіди, аналіз продуктивності допомагають зрозуміти, які стимули працюють найкраще. Крім того, важливим є моніторинг зовнішніх факторів, таких як стан ринку праці, конкурентне середовище та економічні умови, адже вони впливають на очікування співробітників [2]. Мотивація також має значний вплив на корпоративну культуру. Вона формує атмосферу в колективі, сприяє зростанню залученості працівників, їхньої лояльності та відповідальності. Мотивовані працівники охоче беруть участь у розвитку компанії, ініціюють нові ідеї та демонструють вищий рівень продуктивності. Крім того, ефективна система мотивації допомагає зменшити плинність кадрів, адже задоволені співробітники рідше шукають нові можливості поза організацією.

На сучасному етапі розвитку економіки, де конкуренція за таланти стає дедалі жорсткішою, мотивація персоналу є одним із ключових факторів успіху компанії. Вона дозволяє не лише підвищити ефективність праці, а й створити позитивний імідж організації на ринку праці. Роботодавці, які інвестують у мотивацію своїх співробітників, отримують значні конкурентні переваги, формуючи команди, здатні досягати амбітних цілей.

В умовах повномасштабної війни мотивація працівників в Україні набула особливого значення [1]. Роботодавці стикаються з безпрецедентними викликами, такими як переміщення працівників, руйнування інфраструктури та психологічний стрес співробітників. У цей період нематеріальні стимули стали не менш важливими, ніж матеріальні. Забезпечення безпеки, підтримка морального духу, організація гнучкого графіка роботи та психологічна допомога стали основними елементами системи мотивації. Багато компаній також активно підтримують Збройні Сили України та залучають працівників до волонтерської діяльності, що підвищує їхню залученість та гордість за свою роботу. У цих складних умовах організації, які зосереджуються на потребах своїх працівників, формують стійкі команди, здатні долати виклики та забезпечувати стабільність бізнесу навіть у кризовий час.

Отже, мотивація персоналу – це складний, але надзвичайно важливий процес, який потребує стратегічного підходу та постійного вдосконалення. Її ефективна реалізація сприяє досягненню балансу між інтересами компанії та працівників, створюючи умови для сталого розвитку організації та професійного зростання співробітників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сербенівська А., Лебідь Д. Актуальні проблеми мотивації персоналу на підприємствах з урахуванням особливостей воєнного стану. *Empirio*, 1(1), 2024. С. 122–130.
2. Федоришина Л., Гладун Р., Федоришин Ю. Мотиваційне середовище підприємства: сутність, види та фактори формування. *Сталий розвиток економіки*, № 1(48), 2024. С. 47–55.
3. Цимбалюк А. С., Козюра І. В. Основні вектори сучасного менеджменту керівника щодо збереження людського ресурсу. *Управління розвитком соціально-економічних систем в умовах війни російської федерації проти України : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 13 лютого 2024 року)*. Полтава: ПУЕТ, 2024. С. 236–239.
4. Ястремська О. М., Гудима О. В., Єжелей Ю. О., Лук'янихін В. О. Новітні інноваційні освітні системи і технології в галузі менеджменту. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія Економічна. Серія Юридична*, № 37, 2023. С. 465–472.

Хоменко Олег Борисович
аспірант кафедри менеджменту та адміністрування
olbor13@gmail.com

*Національний університет «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів, Україна*

СУТНІСТЬ БІЗНЕС-МЕДІАЦІЇ ЯК КЛЮЧОВОГО АСПЕКТУ УСПІШНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ РОЗПОДІЛЕНОЇ ІТ-КОМАНДИ

Сучасне бізнес-середовище стає все більш складним та нестабільним, що призводить до зростання конфліктів і непорозумінь між суб'єктами. ІТ-компанії не є винятком, і досить часто стикаються з конфліктними ситуаціями. Особливо це стосується розподілених команд, де спеціалісти зазвичай перебувають в різних країнах і навіть на різних континентах, тому мають певні комунікативні труднощі. У зв'язку з цим все більшої актуальності набуває потреба в конструктивних, оптимальних та ефективних способах вирішення конфліктів, що сприяє популяризації бізнес-медіації.

Бізнес-медіація – це процес досягнення мирного врегулювання конфліктів і спорів між сторонами шляхом спільного обговорення інтересів та потреб сторін за допомогою нейтрального посередника (медіатора). Метою бізнес-медіації є вирішення конфліктної ситуації та забезпечення взаєморозуміння, за допомогою добровільних угод, збереження відносин між сторонами, а також ефективне використання часу та ресурсів.

Бізнес-медіація – це спосіб вирішення конфлікту, коли нейтральна третя сторона допомагає іншим сторонам домовитися та вирішити суперечку. Бізнес-медіатор не має жодних особистих інтересів у суперечці та може ефективно сприяти реалізації конструктивного рішення. Мета третьої сторони полягає у веденні діалогу, підтримці взаєморозуміння та сприянні пошуку взаємовигідних рішень, це може допомогти конфліктуючим сторонам спілкуватися більш логічно та ефективно. [1]. Основні вимоги до медіатора неведені в Законі України «Про медіацію», серед яких обов'язковість проходження базової підготовки, відсутність судимості тощо. Крім того, зазначається, що сторони медіації можуть встановлювати додаткові вимоги до медіаторів.

Сторони медіації – фізичні, юридичні особи або групи осіб, які звернулися до медіатора (медіаторів) чи суб'єкта, що забезпечує проведення медіації, з метою запобігання виникненню або врегулювання конфлікту (спору) між ними шляхом проведення медіації та уклали договір про проведення медіації. [2]

Сутність бізнес-медіації полягає у застосуванні різноманітних методів і технік, які сприяють налагодженню ділового спілкування, повному розумінню позицій сторін, підтриманню морально-психологічної атмосфери у відносинах, досягненню компромісу, прийнятного для обох сторін. Бізнес-медіація – це важливий інструмент управлінської діяльності, спрямованої на врахування та усунення першопричин конфлікту.

Ключовим принципом бізнес-медіації є принцип «win-win», який передбачає, що конфлікт буде вирішено з урахуванням інтересів кожної із сторін, і рішення буде взаємовигідним для всіх учасників. Серед інших принципів можна виділити [3]:

- добровільність – означає, що сторони вирішують у якій формі та з яких мотивів використовувати бізнес-медіацію, виходячи зі своїх потреб та бажань, крім того бізнес-медіатор має право обирати чи проводити медіацію із конкретними особами, або відмовитися з будь-яких причин;
- спільне рішення – приймається сторонами конфлікту, а не медіатором і робить рішення більш прийнятним для всіх сторін;
- незалежність – полягає в тому, що медіатор не є представником і не діє в інтересах жодної сторони;
- конфіденційність означає, що всі дані, якими обмінюються під час бізнес-медіації, не будуть розголошені третім особам;
- обов'язковість виконання домовленостей – якщо сторони досягають угоди, це саме по собі забезпечує їх виконання;
- гнучкість – полягає в тому, що завдяки бізнес-медіації сторони швидше досягають компромісу;
- швидке врегулювання спору, у порівнянні із судовим процесом.

Процедура бізнес-медіації спрямована на заохочення сторін до кооперації, пошук рішень, які збільшать сукупну цінність для сторін щоб в свою чергу кожна із сторін отримала більше в результаті вирішення спору.

Основні етапи бізнес-медіації включають:

1. Підготовча стадія:
 - створення умов для проведення бесід, визначення плану роботи, перерахування фактів, уточнити правила конфіденційності;
 - обговорення та прийняття правил поведінки, де учасники мають усвідомити, що їхні дії не можуть бути безконтрольними та безкарними;
 - налагодження контакту зі сторонами та проведення індивідуальних зустрічей з кожною з них, вирішення організаційних питань.
2. Етап збору інформації та визначення тем для обговорення:
 - обидві сторони обмінюються інформацією та надають докази, що стосуються проблеми;
 - проведення аналізу для виявлення структури й динаміки конфлікту, а також перспективи його розвитку та визначення ефективного способу роботи з ним.
3. Робота з інтересами та потребами сторін:
 - проводяться індивідуальні консультації зі сторонами для визначення потреби та перспективи кожного співучасника, що може полегшити прийняття рішень і пошук компромісу;
 - кожна сторона висловлює своє бачення ситуації, а медіатор, в свою чергу, допомагає в спілкуванні та сприяє взаєморозумінню.
4. Пошук та оцінка варіантів рішення:
 - ведуться конструктивні переговори, аналізуються варіанти вирішення проблем;
 - забезпечується згода та взаєморозуміння обраних рішень між усіма сторонами.
5. Оформлення домовленостей:

- медіатор перевіряє напрацьовані варіанти рішень на реалістичність та можливість виконання;
- уточнюються деталі, узгоджуються пункти угоди, формується остаточне рішення, яке задовольняє всіх учасників;
- учасники ознайомлюються з текстом угоди та підписують її.

Загалом бізнес-медіація є важливим інструментом для вирішення конфліктів і покращення співпраці, особливо в розподілених командах. Вона дозволяє ефективно вирішувати конфлікти, зберігати відносини і зекономити час і ресурси компанії. Розуміння цих ключових аспектів медіації може допомогти компанії ефективно використовувати цей інструмент для досягнення своїх цілей. Компанії, які впроваджують медіацію, часто виявляються більш успішними та стійкими в умовах сучасного підприємницького середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Каюмова О. Ф., Сєдашова О. А. Роль медіації в регулюванні конфліктів в сімейному бізнесі. Вчені записки Університету «КРОК» №3 (59). 2020. С. 126-133.
2. Закон України «Про медіацію» від 15.12.2021 р. № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
3. Бахновська І.П. СУТНІСТЬ ТА ПЕРЕВАГИ МЕДІАЦІЇ В БІЗНЕСІ. Юридичний науковий електронний журнал №10. 2023. С. 164-166.

Янчук Тетяна

*к.е.н., доцент кафедри маркетингу та бізнес-аналітики
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

РОЛЬ CHATGPT ТА COPILOT В МАРКЕТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасному світі цифровізація стала рушійною силою для бізнесу. Роль штучного інтелекту (ШІ) у маркетингу постійно зростає, оскільки він дозволяє ефективно обробляти великі обсяги даних, автоматизувати рутинні процеси, створювати персоналізовані маркетингові кампанії та навіть генерувати мультимедійний контент. Інструменти, такі як ChatGPT і Copilot, відкривають нові горизонти для маркетологів, дозволяючи автоматизувати не лише текстові, але й візуальні завдання, роблячи кампанії більш інтерактивними та ефективними.

Впровадження ChatGPT і Copilot у маркетингову діяльність супроводжується низкою викликів: для успішного використання AI потрібні великі обсяги структурованої інформації; ШІ може створювати текст або зображення, але іноді їм бракує унікальності або емоційного компонента; використання генеративного контенту викликає питання щодо авторських прав і конфіденційності даних; інтеграція AI-інструментів вимагає певної підготовки та знань у команді маркетологів [2].

Мета - дослідити роль ChatGPT і Copilot у маркетинговій діяльності, включаючи їхні можливості генерування текстового та візуального контенту, аналізувати їх вплив на підвищення ефективності маркетингових кампаній та виявити шляхи подолання пов'язаних із цим проблем.

ChatGPT і Copilot надають унікальні можливості для автоматизації маркетингових процесів і створення різноманітного контенту. ChatGPT спеціалізується на генерації тексту, сценаріїв для чат-ботів, аналізі даних та тепер також здатен створювати зображення за текстовими описами. Copilot допомагає автоматизувати технічні аспекти маркетингової роботи, такі як програмування, створення SEO-оптимізованого контенту та аналіз даних.

Однією з новітніх функцій ChatGPT є генерація зображень. Ця можливість дозволяє створювати графічний контент для рекламних кампаній, дизайну веб-сторінок та соціальних мереж. Використання текстових описів для створення унікальних візуальних елементів забезпечує інтеграцію текстових і графічних компонентів у межах одного інструменту. Наприклад, маркетолог може описати ідею для банера або рекламного посту, а ChatGPT згенерує відповідне зображення. Це значно знижує витрати на дизайн і скорочує час розробки кампаній [3].

Copilot також ефективний у маркетингу. Він допомагає автоматизувати створення контенту, оптимізувати структуру веб-сторінок і навіть пропонувати готові шаблони для дашбордів, що дозволяють відстежувати ефективність кампаній у реальному часі.

Використання цих інструментів дозволяє: створювати комплексні рекламні кампанії (текст+зображення); оптимізувати процес розробки контенту для різних платформ; здійснювати персоналізацію контенту для окремих сегментів аудиторії.

За останні роки статистика використання штучного інтелекту в маркетинговій діяльності демонструє суттєве зростання. У 2023 році 14% компаній впроваджували генеративний ШІ, зокрема інструменти ChatGPT, у сферах продажів та маркетингу. Це підтверджує зростаючу популярність таких технологій серед бізнесу. Ще одним цікавим фактом є те, що 80% маркетологів, які використовують ШІ, відзначають його значний

вплив на підвищення ефективності кампаній. Близько 60% респондентів заявили, що ШІ допоміг їм оптимізувати процес створення контенту, скоротивши час на підготовку матеріалів на 30-50% [1].

Серед компаній, які активно впроваджують AI-рішення, 70% використовують ШІ для автоматизації персоналізованих email-кампаній, а 55% інтегрують його у свої CRM-системи для глибшого аналізу клієнтських даних. Наприклад, чат-боти на основі ChatGPT, що забезпечують цілодобову підтримку клієнтів, були впроваджені у понад 40% компаній у сфері роздрібно́ї торгівлі, що дозволило скоротити час відповіді клієнтам на 90%. У той же час Copilot використовується 30% бізнесів для автоматизації SEO-оптимізації та створення дашбордів для аналізу ефективності кампаній у реальному часі.

Ці цифри підтверджують актуальність та ефективність інструментів ШІ, таких як ChatGPT та Copilot, у сучасній маркетинговій діяльності. Очікується, що до 2025 року частка компаній, які використовують генеративний ШІ, зросте до 25%, адже інструменти штучного інтелекту продовжують вдосконалюватися та стають доступнішими для широкого кола бізнесів.

Використання штучного інтелекту (ШІ) у маркетинговій діяльності демонструє суттєві відмінності між країнами Європи та Україною, зумовлені не лише рівнем розвитку економіки, але й специфічними викликами, такими як пандемія COVID-19 та війна.

У Європі пандемія сприяла активному впровадженню ШІ в бізнес-процеси, особливо у сферу маркетингу. Згідно з даними Європейської асоціації цифрових технологій (DigitalEurope), понад 50% європейських компаній почали використовувати генеративні AI-інструменти, такі як ChatGPT, для автоматизації маркетингових задач, зокрема створення контенту, управління рекламними кампаніями та аналізу клієнтських даних. Крім того, розвиток цифрової інфраструктури в Європі дозволив забезпечити широке впровадження CRM-систем із вбудованими AI-інструментами, що сприяло персоналізації маркетингових кампаній [1].

В Україні пандемія також стала поштовхом для диджиталізації, проте темпи впровадження ШІ значно стримувалися через недостатню цифрову інфраструктуру та обмежені фінансові ресурси багатьох компаній. Війна, яка розпочалася у 2022 році, додала нових викликів, зокрема порушення бізнес-процесів, релокацію підприємств і загальну економічну нестабільність. Однак українські компанії, що адаптувалися до умов війни, почали активно впроваджувати інновації, зокрема ШІ, для оптимізації витрат і збереження конкурентоспроможності. Згідно з даними Ukrainian Digital Transformation Report, у 2023 році близько 25% українських компаній використовували ChatGPT для створення контенту, а 15% — Copilot для автоматизації технічних завдань [1].

Основними відмінностями у використанні ШІ в Європі та Україні є рівень доступності інфраструктури та ресурсів. У Європі компанії мають доступ до потужних серверів, стабільного фінансування та висококваліфікованих фахівців, що дозволяє їм використовувати AI-інструменти на повну потужність. В Україні бізнес, особливо під час війни, орієнтується на доступні рішення, такі як генеративні платформи на базі відкритого коду, і адаптує їх під свої потреби [4].

Попри виклики, українські компанії демонструють високий рівень адаптивності. Війна сприяла розвитку креативного підходу до маркетингових кампаній, де AI-інструменти використовуються для збереження бізнесу в умовах обмежених ресурсів. Наприклад, локальні бренди активно застосовують ChatGPT для створення соціально орієнтованих кампаній, що підтримують військових і цивільних, адаптуючи маркетингові повідомлення до реалій війни.

Таблиця 1

Таблиця порівняння використання ШІ у маркетингу в Європі та Україні [1-5]

Показник	Європа	Україна
Впровадження ШІ під час пандемії	50% компаній використовували ChatGPT для контенту та аналітики	25% компаній почали впроваджувати генеративний ШІ
Рівень використання Copilot	40% компаній для SEO та аналітики	15% компаній для автоматизації завдань
Доступність цифрової інфраструктури	Висока, стабільне фінансування	Обмежена, часто через нестабільність
Вплив війни	Мінімальний, економіка стабільна	Значний, бізнес орієнтується на адаптивність та економію
Основна мета впровадження ШІ	Оптимізація процесів, персоналізація	Оптимізація витрат, підтримка бізнесу в умовах кризи

Європа демонструє стабільний розвиток у впровадженні AI-інструментів у маркетинг, тоді як Україна, незважаючи на численні виклики, активно використовує ШІ для збереження конкурентоспроможності. Обидва регіони мають унікальний досвід впровадження ChatGPT та Copilot, що дозволяє ефективно вирішувати локальні завдання. Майбутній розвиток цих технологій залежить від подальшої стабілізації ситуації та вдосконалення інфраструктури.

ChatGPT і Copilot є ключовими інструментами для модернізації маркетингової діяльності. Вони дозволяють не лише автоматизувати створення текстового та графічного контенту, але й підвищити ефективність аналітики та персоналізації маркетингових кампаній. Генерація зображень у ChatGPT розширює можливості інструменту, роблячи його універсальним помічником у створенні мультимедійного контенту. Для максимального використання потенціалу цих технологій необхідно розв'язати проблеми з якістю даних, навчанням персоналу та дотриманням етичних норм. У майбутньому ChatGPT і Copilot стануть ще потужнішими, забезпечуючи бізнесу конкурентні переваги в цифровому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. ChatGPT вийшов з-під контролю: до чого «додумалась» неймережа. Коментарі Україна, 6 грудня 2024 р URL: <https://it.comments.ua/ua/news/technology/chatgpt-viyshov-z-pid-kontrolyu-do-chogo-dodumalas-neyromerezha-751309.html> (дата звернення: 24.12.2024)
2. ChatGPT і маркетинг у 2023 році: 7 кейсів, які допоможуть розвинути ваш проєкт. URL: <https://turumburum.ua/blog/chatgpt-i-marketing-u-2023-rotsi-7-keysiv-yaki-dopomozhut-rozvinuti-vash-proekt/> (дата звернення: 20.12.2024).
3. Використання ChatGPT для рекомендацій продуктів і персоналізованого маркетингу. URL: <http://surl.li/pmqan> (дата звернення: 20.12.2024).
4. Гончаренко В. Експеримент за \$20: як ChatGPT написав PR-стратегію для медичної лабораторії. URL: <https://mmr.ua/show/yak-chatgpt-napysav-pr-strategiyu-dlya-medychnoyi-laboratoriyi> (дата звернення: 20.12.2024).
5. Смирнова І. Як штучний інтелект змінює ринок праці в Україні: The Page спитав про це єйчара та ChatGPT. URL: <https://thepage.ua/ua/news/yak-chatgpt-vplivuv-na-robotu-riznih-fahivciv-v-ukrayini> (дата звернення: 20.12.2024).

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Бевзюк Я.О.,

курсантка 411 навчальної групи

Науковий керівник: Макогончук Наталія Віталіївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Національна академія державної

прикордонної служби України

імені Богдана Хмельницького

КУЛЬТУРА ЯК М'ЯКА СИЛА У БОРОТЬБІ ПРОТИ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ

Російська агресія проти України здійснюється комплексно, поєднуючи військові дії з інформаційним впливом. Пропаганда стала одним із ключових інструментів Кремля у спотворенні реальності, дискредитації української державності та поширенні фальшивих наративів про історію й сучасність України. В умовах цієї гібридної війни українська культура постає як потужний засіб протидії, здатний об'єднати суспільство, сформувати національну ідентичність, відновити історичну справедливість і донести правду до світової спільноти.

Українська література завжди відігравала важливу роль у формуванні суспільного світогляду та збереженні історичної пам'яті. У сучасних умовах вона стала засобом боротьби проти дезінформації. У творах таких авторів, як Сергій Жадан, Оксана Забужко та Юрій Андрухович, мовиться про війну, боротьбу за свободу, травматичний досвід тоталітаризму та відновлення ідентичності. Сергій Жадан у романах «Інтернат» та «Ворошиловград» акцентує увагу на людському вимірі війни й викликах для сучасної ідентичності. Його роботи перекладаються десятками мов, здобувають міжнародні нагороди і формують уявлення про Україну як про країну, що бореться за свою свободу. Оксана Забужко, у книзі «Музей покинутих секретів», досліджує зв'язок між минулим і теперішнім, торкаючись тем репресій, боротьби та любові до рідної землі. Юрій Андрухович у своєму романі «Московіада» висміює радянські та пострадянські міфи, демонструючи абсурдність концепції «братніх народів». Тож література є одним із найважливіших засобів відновлення справедливості, адже зберігає історичні свідчення.

Українське кіно активно долучається до інформаційного спротиву, зокрема через документальні й художні стрічки. Фільм «Кіборги» Ахтема Сеїтаблаєва став символом героїзму українських військових, які обороняли Донецький аеропорт у 2014 році. Ця робота розвінчує міфи про «громадянську війну» в Україні та демонструє справжню суть російської агресії. Документальний фільм «Будинок „Слово“. Нескінченний роман» досліджує трагедію «розстріляного відродження», розповідаючи про нищення української інтелігенції радянською владою. Фільм «20 днів в Маріуполі» також протидіє поширенню дезінформаційних кампаній, спрямованих на спотворення реальності війни в Україні. Через документальну хроніку він демонструє масштаби гуманітарної

катастрофи та системні злочини російської армії. Стрічка формує наратив, заснований на фактах, що ефективно руйнує пропаганду агресора. Емоційна і візуальна сила фільму підсилює сприйняття правди міжнародною аудиторією, стимулюючи солідарність і підтримку України. Ці стрічки допомагають світовій спільноті краще зрозуміти українське бачення історії та сучасних подій. Музика відіграє не менш важливу роль у боротьбі за правду, свободу та єдність. Пісня «Стефанія» гурту Kalush Orchestra, яка перемогла на Євробаченні-2022, стала символом опору імперській політиці РФ. Її послання про любов до матері й Батьківщини знайшло відгук у серцях міжнародної аудиторії, а виступ Андрія Хливука з піснею «Ой у лузі червона калина» набув глобального розголосу, перетворившись на ще один символ боротьби.

Не менш потужним став музичний твір Джамали "1944", присвячений трагедії депортації кримських татар радянським режимом, зокрема її родини. Пісня передала біль і страждання народу, змушеного покинути рідну землю, а також нагадала світові про цінність свободи та прав людини. Перемога Джамали на Євробаченні-2016 привернула увагу міжнародної спільноти до історичної трагедії кримських татар і сучасної окупації Криму Росією. РФ критикувала пісню, називаючи її політичною, що лише підкреслило її актуальність. Українська музика не лише піднімає моральний дух народу, а й єднає мільйони людей навколо ідей свободи та боротьби. Через пісні Україна розповідає світу свою правдиву історію, яка протистоїть спробам агресора її спотворити. Візуальне мистецтво стало могутнім інструментом у боротьбі проти російської пропаганди. Патріотичні мурали, як київська «Берегиня», є уособленням стійкості української культури та нагадуванням про її важливість навіть у часи війни. Твори такого сучасного українського художника, як Андрій Єрмоленко, постають своєрідним щитом, а пензель-зброєю, у інформаційній війні проти російської пропаганди. Його серія Ukrainian resistance (Український опір), за яку він отримав Шевченківську премію 2024 року, відображає героїзм і незламність українців у боротьбі з агресором. Єрмоленко створив герби українських міст (United Colors of Ukraine), осучаснені портрети Шевченка і Лесі Українки, а також потужні антивоєнні плакати. Його роботи показують світові правду про війну, розвінчують імперські міфи та закликають українців до єдності. Мистецтво Єрмоленка стало символом опору й важливим інструментом культурної дипломатії України.

Отож, українська культура є не лише засобом збереження національної ідентичності, а й потужною зброєю у протистоянні сучасним викликам, зокрема інформаційній війні. Література, кіно, музика та візуальне мистецтво - все це є ефективним інструментом у формуванні позитивного образу України на міжнародній арені. Вони розвінчують міфи, поширювані агресором, об'єднують суспільство та зміцнюють його стійкість. Такий культурний опір доводить, що боротьба за свободу й правду може бути успішною не лише за допомогою зброї, а й через творчість.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Будзінська Анна Олександрівна
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 026 сценічне мистецтво
annbuzinska@gmail.com

Київський національний університет
культури і мистецтв

ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ФЕСТИВАЛЬНОГО ДІЙСТВА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ РЕЖИСЕРСЬКИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Фестивалі сучасного мистецтва стали важливими культурними подіями, що об'єднують людей та виступають як платформи для творчого обміну. Взаємодія мистецтв у фестивальному просторі здійснюється між різними жанрами та культурами, що визначає особливості цього процесу.

Об'єднання мистецтв відбувається через діалог, при якому кожен вид мистецтва зберігає свою самостійність. Діалог мистецтв є основою функціонування фестивалю, забезпечуючи цілісність його простору. Сучасні фестивалі демонструють тенденцію до взаємопроникнення стилів та жанрів, поєднуючи різні форми мистецтва в єдиний культурний події.

Варто зауважити, що питання організації фестивального видовища порушуються часто в науковому колі. Зокрема, Н. Кучина (2022) досліджує особливості, що характеризують фестиваль як культурний феномен, поліфункціональне явище, від початку його виникнення й донині [5]. У науковій розвідці Р. Набокова (2013) «Фестиваль у контексті святково-сміхової культури» розкрито розвиток фестивального руху в контексті культурно-історичних процесів, зокрема в Харкові [7, С. 118–126]. Р. Безугла («Конкурсно-фестивальний рух в Україні в часи російсько-української війни», 2022) аналізує фестивальний рух під час російсько-української війни [1, С. 9–18], а Д. Зубенко («Розвиток фестивального руху в сучасній Україні», 2011) досліджує його сучасні риси, виявляючи як позитивні, так і негативні сторони, а також пропонуючи шляхи вдосконалення [3, С. 110–114]. Г. Хрома у публікації «Фестиваль як різновид національного свята» (2002) зазначає, що в атмосфері святкувань відбувається соціалізація особистості, що впливає на формування смаків і моральних цінностей [11, С. 199–205].

На думку М. Шведа, в Україні фестивальний рух базується на двох принципах: концептуальному і демократичному. Концептуальний принцип передбачає організацію подій відповідно до чітко визначеної концепції, тоді як демократичний принцип дозволяє організаторам формувати програму без обмежень [12, С. 150–157].

Є. Федорова у роботі «Поняття “фестиваль” та його мистецтвознавчі аспекти» стверджує, що фестиваль сягає корінням національних свят, отже унаочнює «механізм передачі культурних традицій від покоління до покоління [9, С. 110–120]». О. Іванова у статті «Фестиваль “Берегиня” як простір діалогу культур» (2020) розглядає фестивалі як

каталізатор мистецького життя [4], тоді як О. Литовка у публікації «Фестивальний рух України періоду її незалежності» (2013) акцентує увагу на їх ролі у підвищенні мистецької якості [6, С. 111–115]. Подібну думку знаходимо в публікації «Театральні фестивалі як форма культурного співробітництва» (2010) М. Близнюка [2, С. 110114]. Автор вважає, що потреба в організації театральних фестивалів зумовлена зростанням сегментації театального ринку.

Фестиваль (з французької festival, латині festivus – означає «святковий») – масове святкування, що демонструє досягнення в музиці, театрі, естрадному, цирковому та кіномистецтві [10, С. С. 580].

Музичний фестиваль визначається як цикл концертів, об'єднаних спільною програмою. Участь у фестивалях надає значення для розвитку міжкультурних зв'язків і творчої взаємодії. Фестивалі, організовані з дотриманням певного сценарію, дозволяють учасникам приймати на себе нові соціальні ролі, що збагачує культурний обмін і сприяє розвитку громадянської свідомості.

Фестивалі також можуть бути важливим інструментом місцевого економічного розвитку. Перше дослідження економічного впливу фестивалів викликало дебати про методологію та обґрунтованість використання фестивалів для культурних цілей. Зростання мега-подій стало новою стратегією для столичних територій, хоча вони також викликають критику.

До початку повно масштабного вторгнення в Україну впродовж останніх десяти років український фестивальний рух набув поширення формату «open -air», забезпечуючи максимальне занурення в атмосферу події “Atlas Weekend” в Києві, “Zaxidfest” у Львівській області. Основна перевага таких фестивалів полягає в тому, що вони забезпечують комфортне та привабливе середовище для відвідувачів, а також сприяють зближенню з природою [13].

“Zaxidfest” та “Atlas Weekend” стали платформою для підтримки та просування українських музикантів [14]. Рок-фестиваль «ZaxidFest» з 2009 року проводиться в селі Родатичі Львівської області [14]. Не зважаючи на своє рок-спрямування, на ньому представлені інші жанри (інді, поп, панк). Фестиваль пропонує відвідувачам музику з лекціями, воркшопами та іншими видами діяльності, що стосуються соціальних і культурних тем. Отже, «ZaxidFest» являє собою місце обміну ідеями та діалогу з актуальних соціальних питань. «ZaxidFest» популяризує українську музику та культуру, сприяючи їхньому розповсюдженню серед широкої аудиторії. Крім того, фестиваль залучає відвідувачів не тільки з усієї України, але й з-за кордону, сприяючи розвитку місцевого туризму та економіки.

Atlas Weekend проводиться на території міського парку «Експоцентр України». У 2024 р. фестиваль повернувся на фестивальну арену, незважаючи на повномасштабну агресію/ Фестиваль відвідало близько 25 000 шанувальників. З усіма цими людьми в одному місці потенційна повітряна атака викликає величезне занепокоєння. Організатори стверджують, що рішенням стало абсолютно нове місцепроведення з сумішшю відкритих і закритих просторів. На автостоянці торгового центру є дві сцени, а всередині торгового центру ще три [14].

Аналіз фестивалів як форм масових уявлень виявляє їх функції, що допомагає окреслити явище фестивалізації в сучасному театральному процесі. Фестивалі

виконують різні функції: агітаційну, комунікативну, просвітницьку та розважальну. Ці функції можуть варіюватися залежно від соціально-культурних умов.

Театральний фестивальний проєкт аналізується в контексті подієвого маркетингу, де бізнес і культура співіснують, проходячи шлях до капіталізації та оптимізації. Успіх взаємодії підприємництва і культури визначається не лише власністю, а й якістю управління.

Сьогодні театральне життя підлягає впливу багатьох факторів, включаючи інформаційний потік, відсутність цензури та комерціалізацію. Щоб впливати на ситуацію, важливо володіти сучасними маркетинговими технологіями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безугла Р. Конкурсно-фестивальний рух в Україні в часи російсько-української війни. *Сучасне мистецтво*: зб. наук. праць. 2022. Вип. 18. С. 9–18. DOI: <https://doi.org/10.31500/2309-8813.18.2022.269657>
2. Близнюк М. Театральні фестивалі як форма культурного співробітництва. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2010. Вип. 11. С. 35–41.
3. Зубенко Д. В. Розвиток фестивального руху в сучасній Україні. *Вісник НТУУ "КПІ" Політологія. Соціологія. Право*. 2011. № 4 (12). С. 110–114.
4. Іванова О. Фестиваль «Берегиня» як простір діалогу культур. *Міжнародний науковий е-журнал ЛОГОС*. Вип. 13. 2020. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.13.07.html> (дата звернення: 20.08.2024).
5. Кучина Н. Фестиваль як феномен культури. *Культура України*. 2019. Вип. 65. URL: <http://ku-khsac.in.ua/article/view/184287> (дата звернення 25.10.2024).
6. Литовка О. Фестивальний рух України періоду її незалежності. *Вісник КНУКіМ. Соціальні комунікації*. 2013. Вип. 2. С. 111–115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknukim_sk_2013_2_19 (дата звернення: 21.08.2024).
7. Набоков Р. Фестиваль в контексті святково-сміхової культури. *Культура України*. 2013. Вип. 43. С. 118–126.
8. Толокольнікова К. Війна і фестивалі. Які події відбудуться попри воєнний стан. *Суспільне Культура*. 2022. URL : <https://suspilne.media/culture/251998-vijna-i-festivali-aki-podii-vidbudutsa-popri-voennij-stand/> (дата звернення: 28.10.2024)
9. Федорова Є. Поняття «фестиваль» та його мистецтвознавчі аспекти. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Філософія, культурологія, соціологія*. 2017. Вип. 13. С. 110–120.
10. Фестиваль. Словник української мови: в 11 томах / уклад. і голов. ред. І. К. Білодід. Київ : Наукова думка, 1979. Т. 10. С. 580.
11. Хрома Г. Фестиваль як різновид національного свята. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2002. Вип. 3. С. 199–205.
12. Швед М. Процеси аккультурації та інкультурації у міжнародних фестивалях сучасної музики в Україні (спроба соціокультурного аналізу). *Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавства*. 2004. Вип. 4 (22 травня). С. 150–157.
13. The season of music festivals has started in Ukraine. Рідна країна. Рідна країна - світоглядний портал. URL: <https://ridna.ua/2017/05/v-ukrajini-startuvav-sezon-muzychnyh-festivaliv-perelik/> (дата звернення: 12.09.2024).
14. TOP краших фестивалів в Україні BLS. URL: <https://bls.ua/ua/blog/ukrainski-festivali> (дата звернення: 16.03.2023).

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Дячук В.І.

*Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського*

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У законах України «Про загальну середню освіту», «Про освіту», «Про інноваційну діяльність», «Про Національну програму інформатизації», у Державному стандарті початкової освіти (2018р.), у Концепції «Нова українська школа» (НУШ) (2016), у Концепції розвитку педагогічної освіти (2018р.), у Державній національній програмі «Освіта (Україна ХХІ століття)», у Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки, у Галузевій Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти наголошується та нагальній потребі українського суспільства підготовки вчителя нової формації, який прагне до нового, приймає інновації, здатний втілювати в життя кардинальні трансформації в галузі освіти та виховати конкурентоспроможних учнів. Успіх реформи «Нова українська школа» залежить, в першу чергу, від учителя із новими компетентностями, сучасним інноваційним мисленням, творчим потенціалом і належним соціальним статусом. У контексті зазначеного вище актуальною є думка Андреаса Шляйхера, директора з питань освіти та навичок Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), засновника міжнародного дослідження PISA, Андреаса Шляйхера, який зазначив на Саміті Перших Леді та Джентльменів в Києві, що «якість освітньої системи не може бути кращою, ніж якість вчителів у цій системі» [5].

Міністерство освіти і науки України наказом від 29.08.2024 №1225 затвердило професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» згідно з яким до трудової функції вчителя початкових класів належить «здатність добирати і використовувати сучасні й ефективні методики і технології навчання, виховання й розвитку здобувачів освіти, яка полягає у вмінні педагога добирати доцільні форми, методи й засоби навчання, застосувати інноваційні технології навчання, впроваджувати методики особистісно зорієнтованого, компетентнісного й інтегрованого навчання та організовувати дослідницьку діяльність учнів» [3].

У «Професійному стандарті вчителя закладу загальної середньої освіти» визначено зміст поняття «інноваційна компетентність» саме у контексті праксеологічного підходу, яка включає «здатність до застосування наукових методів пізнання; здатність до використання освітніх інновацій у професійній діяльності; впровадження різноманітних підходів до вирішення педагогічних проблем» [4].

Вітчизняні та зарубіжні вчені (О. Андрусь, І. Гавриш, Т. Демиденко, І. Коновальчук, Н. Муқан, Л. Подимова, В. Сластьонін, С. Сисоева, О. Шапран, С. Якименко та ін.) активно розробляють на теоретичному рівні проблему професійної підготовки майбутніх

учителів початкової школи до впровадження нововведень, формування у них готовності до інноваційної педагогічної діяльності в новій українській школі. На переконання дослідниці І. Дичківської, «інноваційна компетентність є здатністю педагога організовувати освітній процес засобами впровадження новітніх педагогічних технологій, стимулювання пізнавальної активності учнів, підвищення їхньої мотивації до навчання та формування у них ціннісного сприйняття набутих знань процесу» [1, с. 58–59].

Конкретизуючи зміст наукової категорії «інноваційна компетентність майбутнього вчителя початкової школи», Н. Калюжка розуміє її як «систему мотивів, знань, умінь навичок, особистісних якостей студента, що забезпечує здійснення ним усіх етапів інноваційної професійної діяльності, починаючи від моделювання та прогнозування, закінчуючи впровадженням інновацій» [2, с. 273].

Викладачі закладу вищої освіти у зміст професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів НУШ мають включати не лише теоретичний матеріал, а й впроваджувати їх під час навчальних занять, формуючи у студентів при цьому практичні професійні вміння та навички засвоєння методики інноваційних педагогічних технологій. Враховуючи це, стає зрозумілим, що перед ЗВО стоять завдання створити умови для професійної підготовки інноваційно орієнтованих фахівців. Опираючись на досвід, інноваційність в освітньому процесі приводить до зміни взаємовідносин викладачів та здобувачів вищої освіти. При інноваційному навчанні, важливим освітнім суб'єктом є студент, який залучений до активної, творчої спільної праці з викладачем, зацікавлений у здобутті глибоких професійних знань. Майбутній вчитель початкових класів має володіти психологічними та педагогічними концептуальними знаннями на рівні новітніх досягнень, які стануть для нього фундаментальними для інноваційно-педагогічної діяльності.

Варто зазначити, що у сучасних умовах реформування освіти в Україні заклад вищої освіти є генератором ідей, інноваційних моделей педагогічної діяльності, ініціатором і провідником інноваційних процесів в новій українській школі. Вважаємо, що у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до інноваційно-педагогічної діяльності у контексті реалізації ідей нової української школи» доцільним є використання інтерактивних форм і методів. Студенти мають засвоїти технології практичного впровадження інноваційних інтерактивних методів у процесі навчання у закладі вищої освіти, щоб бути готовими до створення інноваційного освітнього середовища під час професійної діяльності. Інновацією стало проведення тренінгів зі студентами як інтерактивної форми навчання, що розвиває емпатію, здатність аналізувати власну поведінку при досягненні більш ефективних ідей педагогіки-партнерства, формує вміння діяти в нестандартних, непередбачуваних ситуаціях, гнучко адаптовуватися до змін у фаховій інноваційній діяльності.

Висновки: Узагальнюючи зазначене вище нами виокремлено такі пріоритетні ознаки готовності майбутнього вчителя початкових класів до інноваційно-професійної діяльності: усвідомлення у процесі професійної підготовки педагогічної значущості впровадження інновацій в освітньому процесі НУШ; здатність до творчого підходу у вирішенні педагогічних задач; інноваційна мобільність та мотивація до освоєння нового.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дичківська І. Методологічні підходи у побудові системи вимог до сучасного фахівця дошкільної освіти. Інноватика у вихованні. 2019. №10. С. 58–66 с. 58–59
2. Калюжка Н. С. Закономірності та принципи формування інноваційної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Педагогічні науки: теорія, практика та інновації. 2023. №1(123). С. 10–15
3. Огляд нового Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» Режим доступу : <https://naurok.com.ua/post/oglyad-novogo-profesiynogo-standartu-vchitel-zakladu-zagalno-seredno-osviti> (дата звернення 15.12.2024)
4. Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 31.05.2017 р. №373, URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=ukUA&id=22469103-4e36-4d41-b1bf-288338b3c7fa&title=RestrProfesiinikhStandartiv> (дата звернення: 11.01.2023).
5. Якість освіти ніколи не буде вищою, ніж якість учителів. Режим доступу: <https://osvitoria.media/experience/vchyteli-povynni-ne-zaminyuvaty-a-dopovnyuvaty-robotu-komp-yutera-andreas-shlyajher-na-samiti-pershhyh-ledi-ta-dzhentlmeniv/>

Ковальова-Гончарюк Лілія Олексіївна

КБУ “Музична школа №1 м. Чернівців”
lilijakovaleva@gmail.com

ВИКОНАВСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

В умовах сьогодення майбутній фахівець музичного мистецтва повинен самостійно та творчо розв’язувати професійні питання, вміти мислити як справжній музикант, бути розвинутим не тільки в галузі свого фаху а багатогранною особистістю, яка має певну обізнаність у кожному виді мистецтва. Тільки тоді, коли студент усвідомлює, що він здатен самостійно розібратися з завданнями навчальної програми, проводити уроки, самостійно ілюструвати епізоди з музичних творів, впевнено спілкуватися з дітьми, – можна сказати, що він має той рівень знань, умінь та навичок, які надають йому можливість бути компетентним вчителем музичного мистецтва [5]. Тому особливого значення набуває формування креативності та інтерпретаційних умінь майбутніх педагогів-музикантів у процесі їхньої професійної підготовки [2; 3].

На сучасному етапі розвитку музичного мистецтва серед молодих виконавців все більшої популярності набуває сфера вільного інструментального музикування. Вміння грати на слух, добре читати з листа, транспонувати та імпровізувати є запорукою успіху музиканта. Вочевидь, на сьогодні цінним є той виконавець, який не просто добре виконує та інтерпретує найкращі зразки світової класики, але вміє легко і вільно самовиражатися на сцені мовою музики, тобто імпровізувати [1, с. 25]. У свою чергу, вільно імпровізувати може лише педагог-музикант з високим рівнем інструментально-виконавської майстерності.

На підставі аналізу наукової літератури з проблеми дослідження можна визначити такі основні умови ефективного формування виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва: формування у студентів потреби у розвитку власної виконавської майстерності; формування навичок самостійного удосконалення власної виконавської майстерності; розвиток особистісних та професійно важливих якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва; розширення досвіду музично-виконавської діяльності в процесі професійної підготовки; розвиток імпровізаційних умінь майбутнього педагога-музиканта.

Варто зазначити, що результатом виконавства є технічно досконале, безпомилкове виконання музичного тексту з правильною інтерпретацією виконавцем творчого задуму композитора. Результатом композиції – створення якісно нового музичного продукту з метою подальшого його визнання і поширення. Результатом імпровізації є одночасно і процес виконання і процес створення нового творчого продукту [1, с. 48]. Музичну імпровізацію визначають як створення музики експромтом, безпосередньо, що реалізується у активній послідовності дій «чую-відчуваю-граю» [1, с. 50].

Значення інтерпретації в музичній педагогіці є основою художнього розуміння музичного твору. Майбутній вчитель музики повинен вміти тлумачити сенс музичного твору так, щоб учень його зрозумів і сприйняв. Тобто, зрозуміти музичний текст - це

значить засвоїти сенс і зміст твору, пережити такий духовний стан, який передав композитор. З цієї позиції доцільно відзначити, що інтерпретація - це духовний зміст музичної інформації. Її метою є не тільки оцінка музичного твору, а й обґрунтування, доказ, а також прагнення переконати учня, слухача в адекватності закладених в ньому думок. Вплив задуму інтерпретації музичного твору в єдності зі словесною інструкцією має перевірятися і відпрацьовуватися в ході практичної діяльності майбутніх учителів музики - орієнтація музичних прикладів, вербальних і невербальних засобів комунікації на активізацію внутрішнього стану школярів, досягнення особистісної значущості музичного матеріалу для учнів, розумне поєднання свободи учня і педагогічного керівництва його діяльністю [4, с. 14-15].

Отже, розвиток інтерпретаційних умінь майбутніх педагогів-музикантів є важливим процесом, оскільки від виразності виконавської інтерпретації педагога залежить характер музичного сприймання школярів, їх музичні враження та естетичний розвиток у цілому.

Виконавський і словесний аспекти інтерпретації музичного мистецтва мають бути змістовно поєднаними, доповнювати одне-одне у розкритті художнього образу. Вживаючи термін «художньо» у словосполученні «художньо-педагогічна інтерпретація», підкреслюємо мистецьку основу, те, на що спрямоване як виконавське, так і словесне тлумачення музики. Художньо-педагогічна інтерпретація набуває особливого значення у структурі професійної підготовки музиканта-педагога, ефективне здійснення якої потребує високого розвитку як музичної культури, так і педагогічній майстерності вчителя. Виконавська інтерпретаційна діяльність майбутнього вчителя музики як самостійний вид художньо-творчої діяльності є стрижневим елементом інструментальної підготовки студентів, адже саме вона забезпечує їх ґрунтовну фахову підготовку до практичної роботи з учнями, де основою виступають провідні напрямки інструментальної діяльності майбутнього фахівця, а саме: технічний, педагогічний та творчий. Згідно цих напрямків цілком логічним стало розроблення й теоретичне обґрунтування складових цієї підготовки, що створює комплексну систему взаємопов'язаних структурних одиниць, які включають мотивацію студентів до музично-професійної діяльності, отримання необхідних знань, умінь та навичок у процесі фахового навчання, вміння адекватно оцінювати власну інтерпретаційну діяльність у процесі всебічного особистісного розвитку [4, с. 31].

Таким чином, можна зробити висновок, що важливою складовою в формуванні готовності педагога-музиканта до інструментально-виконавської діяльності є самостійність, тобто вміння на основі потенційних та набутих знань і вмінь творчо підходити до вирішення певних завдань, зокрема, пов'язаних з інтерпретацією музичних творів. Тому вкрай необхідним є робота зі студентами над тим, щоб вони усвідомлювали художню цінність музичного твору, уміли передавати слухачеві його емоційно-образний зміст, викликати адекватні почуття, створюючи інтерпретаторську концепцію музичного твору відповідно із задумом композитора. Майбутні педагоги-музиканти постійно мають удосконалювати свої інтерпретаційні уміння: створення художнього образу відповідно з авторським задумом, дотримання форми, стилю і жанру виконуваного твору, здатність створювати переконливу творчу інтерпретацію.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Денисюк І. С. Формування навичок імпровізації майбутніх учителів музики у процесі інструментально-виконавської підготовки : дис. ... канд. пед наук: 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання / Денисюк Інна Сергіївна. – Київ. 2017. – 256 с.
2. Фрицюк В. А. Проблема креативності у педагогічних дослідженнях / В. А. Фрицюк // Педагогічна думка. – Львів, 2009. № 1. – С. 32-38.
3. Фрицюк В. А. Мотивація професійного саморозвитку майбутніх педагогів-музикантів у творчому освітньому середовищі університету / В. А. Фрицюк, В. М. Фрицюк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 53 / редкол. – Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2019. – С. 222-227.
4. Чень Бо. Формування готовності майбутнього вчителя музики до виконавсько-інтерпретаційної діяльності у процесі інструментального навчання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. – Київ. 2017. – 236 с.
5. Шевченко Ю.А. Інструментально-виконавська компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва / International Scientific Journal «Internauka» <http://www.inter-nauka.com/>

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Єгорова Олена Віталіївна

к. іст. н., доцент кафедри історії та політичної теорії

Національний технічний університет

«Дніпровська політехніка»

ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ НА ТЛІ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Роль Європейського Парламенту у захисті демократичних цінностей і принципів міжнародного права постійно зростає як у Європі, так і світі. Впливовий статус інституції актуалізує питання її відповіді сучасним геополітичним викликам, серед яких найбільшим є розв'язана Росією проти України повномасштабна війна. В червні 2024 року відбулись чергові парламентські вибори, й до Європарламенту 10-го скликання було обрано 720 парламентаріїв із 27 держав-членів. З огляду на нову розстановку політичних сил важливим завданням є простежити чи залишається незмінною підтримка України з боку інституції, що виступає від імені Європейського Союзу.

Проблематика позиції Європарламенту щодо різних аспектів війни є достатньо висвітленою у науковій літературі. Серед зацікавлених темою дослідників можна назвати західних учених: Майкла Емерсона, Стівена Блокманса, Ведрана Джихіча, Пола Шмідта, Вероніку Анджел, Джелену Джанкіч, Джуліана Чуері, Петтера Торнберга, Маріо Тайсс, Вольфганга Вагнера, а також українських науковців: Анну Меншеніну, Андрія Мартинова, Юрія Остапця, Михайла Зана. В сукупності їх праць, здебільшого, домінують ракурси викликів європейської політики розширення та впливу політичних сил на питання допомоги Україні. Натомість у даній статті зроблена спроба в загальних рисах простежити тенденцію ставлення Європейського Союзу до українського питання на основі ухвалених його представницькою установою колективних резолюцій. Вони містяться на окремій сторінці офіційного сайту Європарламенту і представлені рішеннями парламентаріїв 9-го та 10-го скликань.

Перелік документів починається з резолюції «Перший пакет санкцій проти Росії» (23.02.2022), яка навіть передувє вторгненню й стосується затвердження Євросоюзом пакету санкцій у відповідь на визнання Росією непідконтрольних уряду територій Донецької та Луганської областей України та введення в регіон військ. Резолюція від 24 лютого 2022 р. «Лідери Європарламенту висловлюють повну солідарність і підтримку Україні» містить формулювання: «Після вторгнення Росії в Україну президент Європейського парламенту Роберта Мецола та лідери політичних груп рішуче засуджують напад і висловлюють повну солідарність і підтримку Україні та її народу» [7]. Наступні документи присвячені введенню нових пакетів санкцій проти Росії, висловленню солідарності українцям, потребі Європейського Союзу захистити дітей-біженців, виділенню коштів на підтримку біженців з України, вимозі євродепутатів запровадити повне ембарго на імпорту російського палива, включаючи «негайне повне ембарго на російський імпорту нафти, вугілля, ядерного палива та газу» [1,4].

Огляд резолюцій дає можливість переконатись у розмаїтті допомоги, яка охоплює різні напрями: «ЄС сприяє крокам операторів зв'язку, щоб допомогти біженцям залишатися на зв'язку» (08.04.2022), «Подача заявки України на членство в ЄС триває» (08.04.2022). В останньому документі наголошено, що Президент Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн передає президенту України Володимирі Зеленському анкету про членство в ЄС [6].

Наприкінці березня 2022 р. окремі території України були звільнені від російських загарбників, і світ побачив жахливі наслідки російської окупації: масові злочини проти цивільного населення і полонених українських військових. Починаючи з квітня-травня, численні міжнародні організації оприлюднювали заяви з осудом цих злочинів і наголосом необхідності їх розслідувати. 5 травня 2022 р. з'явилась резолюція Європарламенту «Війна в Україні: захист жінок-біженок від насильства та сексуальної експлуатації», де парламентарії рішуче засуджують використання сексуального та гендерного насильства як зброї війни [8].

Показовим з точки зору нашої теми є документ «Премія Сахарова 2022: Європарламент вшановує український народ». 14 грудня 2022 р. голова Парламенту Роберта Мецла урочисто вручила нагороду народу України, наголосивши його мужність і жертвність: «Послання Європи було чітким: ми з Україною... Український народ веде не лише війну за незалежність, але й війну за цінності. Цінності, які лежать в основі нашого життя в Європейському Союзі» [5].

Незмінною залишалась позиція Європейського Парламенту й у 2023 р. Серед найбільш помітних документів є резолюції: «Євродепутати вимагають продовження підтримки України» (18.01.2023), «Парламент закликає НАТО запросити Україну до альянсу» (15.06.2023), «Євродепутати схвалили плани щодо збільшення кількості боєприпасів для України» (13.07.2023), «50 мільярдів євро на відновлення України» (17.10.2023), «ЄС починає переговори про вступ України та Молдови» (14.12.2023) [3].

Ухвалені за каденції Європарламенту 10-го скликання резолюції серед іншого зосереджуються на питаннях посилення військової могутності нашої держави. Цей напрям втілений у документах «Україна повинна мати можливість завдавати ударів по законних військових цілях у Росії» (19.09.2024), «Євродепутати закликають посилити військову підтримку України» (28.11.2024). Разом з тим, увагою відзначені фінансові і економічні питання, прикладом чого є резолюція «Депутати Євросоюзу дали Україні позику на суму до 35 мільярдів євро, яка має бути погашена майбутніми доходами від заморожених російських активів» (22.10.2024) та інші [2].

Таким чином, Європарламент демонструє неодмінну підтримку нашої країни у російсько-українській війні. Протягом майже трьох років повномасштабної російської агресії євродепутати оприлюднюють резолюції про допомогу у військовій, політичній, економічній і гуманітарній сферах. Євросоюз виступає за введення і посилення санкцій проти Росії, підтримку українських біженців, закликає країни Європи допомагати українським жінкам і дітям, які опинились у складних життєвих обставинах. Євродепутати виступають із заявами щодо надання Україні необхідної зброї для захисту своїх громадян і інфраструктури. Висловлюючи солідарність із українським народом, Європейський Союз демонструє прихильність демократії, повагу до принципів міжнародного права і територіальної цілісності держави.

1. EU support for Ukraine. European Parliament. URL: <http://surl.li/yfnpad>
2. How the EU is supporting Ukraine in 2024. European Parliament. URL: <http://surl.li/dteemo>
3. How the EU supported Ukraine in 2023. European Parliament. URL: <http://surl.li/tuowqu>
4. MEPs demand full embargo on Russian imports of oil, coal, nuclear fuel and gas. 07.04.2022. European Parliament. URL: <http://surl.li/tmeyyc>
5. Sakharov Prize 2022: Parliament honours the Ukrainian people. 14.12.22. European Parliament. URL: <http://surl.li/foxecb>
6. Statement by President von der Leyen with Ukrainian President Zelenskyy at the occasion of the President's visit to Kyiv. 08.04.22. European Parliament. URL: <http://surl.li/jvxfdk>
7. Statement on Ukraine by European Parliament's leaders. 24.02.2022. European Parliament. URL: <http://surl.li/jvxfdk>
8. War in Ukraine: protecting women refugees from violence and sexual exploitation. 05.05.22. European Parliament. URL: <http://surl.li/jvxfdk>

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Карпик Анна Сергіївна

здобувач вищої (магістерської) освіти

a.karpik03@gmail.com

Кутєпова – Бредун Вікторія Юріївна

доцент, кандидат псих. Наук

Kutiepova-bredun_v@365.dnu.edu.ua

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

"РОЛЬ МОТИВАЦІЇ У ПСИХОЛОГІЧНОМУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ"

Мотивація є ключовим чинником, який визначає діяльність і розвиток людини протягом усього її життя. Це рушійна сила, яка допомагає долати труднощі, досягати цілей та формувати гармонійну особистість. У психологічному аспекті мотивація впливає на мислення, емоційний стан і поведінку, сприяючи самореалізації та вдосконаленню. Саме вона допомагає нам формувати цілі, долати труднощі й відкривати нові горизонти.

Кожна людина прагне досягти чогось важливого у своєму житті: стати успішним, знайти себе, здобути визнання або просто бути щасливим. Проте шлях до цієї мети нерідко супроводжується труднощами та викликами. Що допомагає людині долати перешкоди? Що змушує нас вставати зранку, рухатися вперед і не здаватися? Відповідь на це питання проста, але глибока: мотивація.

Активізація організованої системи для досягнення бажаного результату можлива лише за допомогою певного впливу органу управління чи особи. Для того щоб система запрацювала, необхідні певні засоби впливу на елементи системи. Одним із таких інструментів є мотивація. Щоб ефективно рухатися до мети, керівник повинен не тільки спланувати й організувати роботу, а й змусити людей виконувати її за розробленим планом.

Сутність мотивації у психологічному розвитку

Мотивація у психологічному сенсі — це внутрішній або зовнішній стимул, який змушує людину діяти. Вона є основою для розвитку мислення, емоційної зрілості, самопізнання і формування особистісних цінностей. Наприклад, якщо дитина мотивована вивчати щось нове, її пізнавальна діяльність активізується, розвивається допитливість і впевненість у своїх силах. У дорослому житті мотивація допомагає людині не зупинятися на досягнутому, відкривати нові можливості та ставити більш амбітні цілі.

Мотивація — це внутрішній або зовнішній стимул, який спрямовує людину до досягнення певної мети. Вона виникає на основі потреб, бажань, інтересів і цінностей. Згідно з теорією Абрахама Маслоу, розвиток особистості відбувається поступово, через задоволення базових потреб (фізіологічних і соціальних) і прагнення до вищих рівнів, таких як самореалізація.

На мотивацію впливає безліч факторів. Одні люди шукають натхнення в книгах чи історіях успішних особистостей, інші — у підтримці близьких чи друзів. Наприклад, спортсмени, які мріють про олімпійське золото, знаходять сили тренуватися щодня, навіть коли відчують біль чи втому. Для них мотивом є не лише нагорода, а й бажання перевершити себе, довести свою силу і можливості.

Наприклад, дитина, яка отримує задоволення від процесу гри, починає вивчати світ і формувати пізнавальний інтерес. У дорослому віці цей інтерес перетворюється на глибоке бажання розвиватися, вдосконалювати свої знання й навички. Таким чином, мотивація є основою психологічного зростання особистості.

Мотивація є однією з ключових категорій у психології та педагогіці, що визначає поведінку людини, її прагнення та діяльність. Розуміння природи мотивації важливе як для індивідуального розвитку, так і для ефективного управління колективами в різних сферах життя

Види мотивації та їх вплив

Існують два основні види мотивації: внутрішня та зовнішня.

- **Внутрішня мотивація** виникає, коли людина робить щось заради власного задоволення, інтересу або самореалізації. Така мотивація сприяє розвитку творчих здібностей, критичного мислення та впевненості в собі. Наприклад, студент, якому цікава певна тема, буде вивчати її із захопленням, незалежно від оцінок чи інших зовнішніх стимулів.

- **Зовнішня мотивація** залежить від зовнішніх факторів, таких як винагорода, визнання чи уникнення покарання. Вона ефективна для короткострокових цілей, проте без внутрішньої зацікавленості її дія може вичерпатися. Наприклад, працівник може виконувати завдання лише заради премії, але з часом така мотивація втратить свою силу, якщо робота не приносить йому задоволення.

Для повноцінного розвитку особистості важливо поєднувати ці два види мотивації. Спочатку зовнішні стимули допомагають почати діяльність, але в процесі вони мають трансформуватися у внутрішнє прагнення.

Роль мотивації в самореалізації

Самореалізація — це вищий рівень психологічного розвитку, коли людина досягає своїх потенційних можливостей. Мотивація є невіддільною частиною цього процесу. Особистість, яка мотивована, активно шукає можливості для самовдосконалення, вирішує складні завдання і долає внутрішні бар'єри.

Прикладом може бути відомий учений Альберт Ейнштейн, який, незважаючи на труднощі у навчанні в молодшому віці, мав потужну внутрішню мотивацію до пізнання. Саме вона допомогла йому стати одним із найбільших новаторів у науці.

Мотивація також сприяє формуванню таких важливих якостей, як наполегливість, впевненість, самодисципліна. Людина, яка ставить перед собою мету і знаходить у собі сили рухатися вперед, досягає не лише професійних успіхів, а й внутрішньої гармонії.

Як розвивати і підтримувати мотивацію?

Оскільки мотивація може змінюватися залежно від обставин, важливо вміти її підтримувати. Психологи рекомендують кілька стратегій:

1. **Ставити чіткі й досяжні цілі.** Велика мета може здаватися недосяжною, тому її варто розділити на кілька етапів. Це допомагає зосередитися на поступовому прогресі.

2. **Шукати натхнення.** Спілкування з людьми, які досягли успіху, читання надихаючих книг або перегляд мотиваційних відео стимулюють бажання діяти.

3. **Зосереджуватися на процесі.** Часто ми орієнтуємося лише на результат, але задоволення від самого процесу також важливе для збереження ентузіазму.

4. **Оточувати себе підтримкою.** Друзі, родина або колеги, які поділяють ваші цінності, сприяють збереженню мотивації.

Мотивація відіграє вирішальну роль у психологічному розвитку особистості. Вона визначає, як ми досягаємо цілей, долаємо труднощі й реалізуємо свій потенціал. Здатність підтримувати мотивацію — це не лише шлях до успіху, а й основа гармонійного та щасливого життя. Особистість, яка знаходить джерело натхнення у собі, здатна змінювати не лише власне життя, а й світ навколо.

Мотивація є ключовим елементом, що визначає поведінку та досягнення людини. Залежно від типу, її можна формувати через інтерес, натхнення чи зовнішні стимули. Для досягнення гармонії в житті важливо розвивати саме внутрішню мотивацію, яка сприяє самореалізації та постійному зростанню.

Проте бувають моменти, коли мотивація слабшає. У такі періоди важливо нагадувати собі, чому ми почали ту чи іншу справу, і думати про результат, якого прагнемо досягти. Також допомагає підтримка близьких, надихаючі приклади інших людей і вміння ставити реалістичні цілі.

Мотивація — це не просто слово, а потужна сила, яка змінює життя. Вона допомагає побачити нові горизонти, подолати страхи й стати кращою версією себе. І кожен з нас здатен запалити цей вогонь у своєму серці, якщо буде вірити в себе і свої можливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

- Мотивація професійного самовизначення педагога
 - Занюк С. С. Психологія мотивації: навч. посібник. К.: Либідь, 2022. 304 с
 - Іллін Є. П. Мотивація і мотиви. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2018. 512 с. 3.
- Кісіль З.Р., Швець Д.В. Психологія управління: Навчальний посібник. Харків: видавництво «Університетська книга». 2022. 648 с

Лисак Г.Г.

*КЗ «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» ЗОР*

ІНТЕРВІЗІЙНІ ГРУПИ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ СТРЕСОСТІЙКОСТІ

Основним завданням психолога системи освіти, згідно з Положенням про психологічну службу в системі освіти України, є забезпечення психологічного супроводу навчального процесу, спрямованого на гармонійний розвиток особистості кожного учасника освітнього процесу. У сучасних реаліях практичні психологи закладів освіти набувають нового досвіду реалізації основних завдань психологічної служби в умовах екстремальної ситуації в країні: збереження та зміцнення психічного та соціального здоров'я; сприяння забезпеченню психологічної безпеки, надання психологічної і соціально-педагогічної допомоги всім учасникам освітнього процесу, сприяння особистісному, інтелектуальному, фізичному і соціальному розвитку здобувачів освіти. Психолог працює над формуванням сприятливого емоційного клімату в колективі, зменшення рівня тривожності, конфліктності та стресу серед учнів, педагогів і батьків. Крім того, психолог співпрацює з педагогами та батьками для створення індивідуального підходу до дитини, допомагає виявити її сильні сторони та розкрити потенціал, а також сприяє розвитку психологічної культури всіх учасників освітнього процесу [6]. В умовах воєнних дій збільшилась роль психолога щодо збереження психічного здоров'я усіх учасників освітнього процесу. Окрім вже звичних відпрацьованих запитів додалися виклики які потребують додаткових, поглиблених знань та умінь щодо надання психологічної підтримки та консультування в кризових умовах або при переживанні значних змін у житті; розробка профілактичних програм для запобігання емоційного вигорання, розвитку стресостійкості.

Для ефективного виконання своїх функцій психологові слід проявляти відкритість до не співпадаючих з власними поглядів і цінностей, терпимість до невизначеності, здатність до самоконтролю, професійну креативність тощо. Вдосконаленню вказаних рис та їх ефективному розкриттю сприяють інтерактивні методи навчання, які використовуються у процесі підготовки студентів-психологів, під час підвищення кваліфікації спеціалістів та в безпосередній практичній діяльності психологів. Останнє десятиліття широкого розповсюдження у процесі підготовки психологів набули методичні тренінги, індивідуальні і групові супервізії. Проте залишається малодослідженим такий метод навчання і професійної підтримки психологів системи освіти як інтервізія. Інтервізія (від латинського *Inter* - "між" та *visio* - "бачення") – це групова робота психотерапевтів, приблизно рівних за досвідом та статусом. Метою інтервізійної роботи може бути підтримка професійного рівня, розвиток психотерапевтів, попередження вигорання, створення професійного поля, отримання професійних навичок, обмін досвідом тощо [5].

Проаналізовано останні досліджень і публікацій щодо використання інтервізії як методу навчання і професійної підтримки психологів системи освіти. Протягом останнього десятиліття з'явилося чимало досліджень, присвячених сучасним проблемам модернізації інструментальної частини професійної підготовки на рівні вищої освіти. Проблеми знаходять своє відбиття у публікаціях таких українських дослідників, як А. Алексюк, С. Архипова, О.

Безпалько, В. Биков, А. Бойко, І. Грига, О. Іванова, А. Капська, О. Карпенко, І. Козубовська, Г. Локарева, О. Межирицький, Л. Мішик, В. Поліщук, Т. Семігіна, С. Харченко та ін.

Питання підвищення професійної майстерності фахівців у системі післядипломної освіти досліджується у роботах І. Анциферової, В. Демчук, І. Зязюна, Н. Клокар, Ю. Кулюткіна, В. Маслова, В. Олійника, О. Пехоти, Л. Плаксії, Н. Протасової, М. Романенка, С. Сисоєвої, Н. Ситникова, Т. Сорочан та ін. Стратегії професійної діяльності практичних психологів в закладах освіти досліджують Ж. Вірна, С. Максименко, В. Панок, В. Рибалка, Д. Романовська, Н. Шевченко, Н. Чепелєва.

Сучасні дослідження українських науковців показують необхідність використання ще в процесі професійної підготовки майбутніх психологів системи освіти у вищій школі вивчення успішного практичного досвіду надання психологічної допомоги. Ця практика сприятиме формуванню професійно значущих рис та якостей особистості психолога, навичок практичної діяльності, професійної майстерності та активізації процесів самовдосконалення (І. Зязюн, Л. Карамушка, М. Малигіна, В. Панок, В. Рибалка, І. Цушко) [4]. Наразі підготовка психологів закладів освіти більш зорієнтована на схему «знання – вміння – навички» з малим відсотком опори теорії на прикладне значення. Аналізуючи підготовку спеціалістів у терапевтичних школах ми бачимо використання так званої «моделі навчання дорослих людей» Девіда Колба: досвід – рефлексія – інформування – практика. Для ефективної підготовки психологів-практиків створюють ситуації, що викликають сильні емоції, загострюючи суперечності та стимулюючи учасників до рефлексії над собою у цьому контексті, що породжує ряд запитань. Далі надається необхідна інформація як відповідь на виникаючі запитання, а новий досвід закріплюється на практиці або обговорюється його застосування поза межами навчальної групи. За такою моделлю відбувається і робота в інтервізійних групах [3]. Інтервізія як ефективний інструмент роботи корисна не лише для шкільних психологів, але й для фахівців усіх напрямків. Групове командне обговорення з визначенням ситуації, задіяних у ній осіб, почуттів, факторів впливу та можливих рішень дозволяє зрозуміти проблему з різних сторін і знайти оптимальний вихід. Суть інтервізії полягає в обміні досвідом, навчанні одне від одного та спільному розв'язанні проблем. Колективне обговорення кейсів дозволяє кожному й кожній додати свої ідеї та погляди, що збагачує загальний досвід і мотивує до особистого зростання. Аналіз кейсів колег допомагає виявити власні «білі плями» і скласти стратегію вирішення проблем [1]. Спільна робота психологів є надважливою для їхнього розвитку. Обмін досвідом і поглядами збагачує та мотивує до подальшого професійного вдосконалення.

Участь психологів в інтервізійних групах відіграє важливу роль у їхньому професійному розвитку та підтримці психічного здоров'я. Це сприяє вдосконаленню професійних компетенцій через обмін досвідом із колегами, аналіз складних випадків та розвиток навичок рефлексії, що допомагає знаходити ефективні підходи до вирішення практичних проблем. У безпечному середовищі групи психологи отримують емоційну підтримку, яка допомагає знизити ризик професійного вигорання, зменшити емоційне напруження та покращити загальне психічне самопочуття.

Обговорення професійних ситуацій сприяє формуванню стійкості до стресу, навчанню ефективних стратегій подолання емоційних викликів та розвитку впевненості у своїх діях. Інтервізіяна взаємодія також розвиває комунікативні навички, такі як активне слухання, емпатія та конструктивна взаємодія, які є ключовими для професійної діяльності. Крім того, учасники отримують нові ідеї та підходи до роботи, що сприяє покращенню якості психологічної допомоги, яку вони надають своїм клієнтам.

Вітчизняна науковиця С. Колкова детально розглядає теоретичні основи інтерв'язії, її різновиди та роль у розвитку психологів. Значну увагу приділяє розгляду інтерв'язії як форми методичного супроводу професійного розвитку працівників психологічної служби системи освіти. Інтерв'язія, на її думку, є «інтерколегіальним» або «міжколегіальним» обговорення професійного досвіду в групі рівних за рівнем фахівців під керівництвом ведучого інтерв'язійної групи.

Як вказує Г. Андрєєва, створення та робота інтерв'язійної групи - це унікальний і творчий процес, простір розвитку через обмін і пошук [2]. Інтерв'язійна група - це, у першу чергу, професійний обмін інформацією, можливість познайомитися з методами і техніками роботи, поглядами і підходами колег, збагатитися їх досвідом, а також можливість для фахівця отримати підтримку, новий погляд на роботу з клієнтом, розширити свої професійні можливості. Окрім того, це простір «контейнерування» тривоги психолога та профілактика «синдрому вигорання», тому що дозволяє екологічно опрацювати негативні почуття, які неодмінно виникають у процесі роботи. Група допомагає утримувати професійну позицію, уберегти учасника від «місії рятівництва» і пов'язаних з цим почуттів розчарування і провини. Як зазначають В. Бозаджєв, В. Ягупов професійний імідж практичного психолога освітнього закладу значною мірою визначає ефективність його взаємодії з учасниками освітнього процесу, є важливою умовою побудови довірливих взаємин, допомагає визначати вектори власного професійного розвитку [5].

Таким чином, інтерв'язійні групи є важливим елементом підтримки та професійного зростання психологів, оскільки вони допомагають їм зберігати емоційну рівновагу, підвищувати професійну ефективність та сприяти гармонійному поєднанню особистісного і професійного розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Астремська І. В. Прикладні методики та основи суперв'язії в соціальній роботі : навчальний посібник. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 396 с.
2. Астремська І. В. Суперв'язія у практиці соціальної роботи та підготовки соціальних працівників // Теорія і практика сучасної психології. 2012. Вип. 5. С. 68–74.
3. Артеменко Т. Б. До питання методичного супроводу післядипломної підготовки практичних психологів // Матеріали Всеукраїнського проблемного семінару «Науково-методичний супровід розвитку професійної компетентності практичних психологів в системі післядипломної освіти». 17–18 листопада 2011 р. [Електронний ресурс]. URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp6 (дата звернення: 15.12.2024).
4. Інтерв'язія як метод навчання і професійної підтримки психологів системи освіти / А. В. Журавель // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки. 2013. Вип. 41. С. 151–157. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_012_2013_41_24 (дата звернення: 15.12.2024).
5. Лигоміна Т. А. Критерії формування професійного іміджу практичного психолога як соціально-психологічного феномена // Теорія і практика сучасної психології: зб. наук. праць. 2019. Вип. 5. Т. 1. С. 147–151. ISSN: 2663-6026 (Print), 2663-6034 (Online). DOI: <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.5-1.25>. URL: http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/5_2019/part_1/27.pdf (дата звернення: 15.12.2024).
6. Романовська Д. Д. Організація роботи інтерв'язійних груп практичних психологів і соціальних педагогів [Електронний ресурс] / Д. Д. Романовська. URL: http://cvoippo.edu.ua/files/Nauk_semin.doc (дата звернення: 15.12.2024).

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Пироженко М.Ю.,
аспірант кафедри СТ,

Харківський національний університет радіоелектроніки

НАБОРИ ДАНИХ ДЛЯ ВІДСТЕЖЕННЯ ПРОГРЕСУ ТА ПОРІВНЯННЯ МОДЕЛЕЙ СИСТЕМ НАДАННЯ ВІДПОВІДЕЙ

Системи надання відповідей – це інформаційні системи, призначені для відповідей на запитання користувача, поставлених природною мовою. За останні роки, поряд із величезними обсягами досліджень моделей глибокого навчання, пов'язаних з різними задачами та різними галузями обробки природної мови, було проведено багато роботи над створенням тестових наборів даних. Ці набори необхідні для навчання, відстеження прогресу, порівняння та покращення якості систем.

Метою цього дослідження є огляд наборів даних для систем надання відповідей та висвітлення певних прогалин. Крім того, були також проаналізовані поточні досягнення систем надання відповідей.

В ході роботи, з метою забезпечення якості, були встановлені обмеження. Відповідно до мети розглянуто сучасні, великі, загальнодоступні набори даних. Набори даних, які передбачають лише підтвердження або спростування твердження, обмежені вузькою галуззю знань та непридатні до масового використання, з малим обсягом питань, представлені без контексту, або створені на основі різних баз знань, не розглядалися. Виявлена проблема відсутності оригінальних україномовних наборів.

Загалом, у ході дослідження, було розглянуто 27 загальнодоступних, великих, оригінальних та активно використовуваних наборів даних[1]. Зазначені набори використовуються в дослідженнях, спрямованих на покращення якості систем надання відповідей. Для наборів надані інформаційні довідки про те, як створювалися запитання, джерело документів, кількість питань та метрики, які пропонуються авторами для оцінки якості систем. Основні підсумки проведеної роботи представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

характеристика наборів даних систем надання відповідей			
Колекція	Джерело документів	Кількість питань	Метрики
ARC	Наука	7787	Accuracy
AdversarialQA	Вікіпедія	36000	EM, F1
Children Book Test	Книги	687343	Accuracy
CNN/DailyMail	Новини	311672	Accuracy
ComQA	Форум	11214	Accuracy, F1
CoQA	Вікіпедія	127000	F1
Cosmos QA	Блог	35600	Accuracy
DROP	Вікіпедія	96567	F1
DuoRC	Кіносценарії	186089	Accuracy, F1
ELI5	Форум	270000	ROUGE-L, ROUGE-1, ROUGE-2

HotpotQA	Вікіпедія	112779	EM, F1
MS MARCO	Інтернет	1010916	ROUGE-L, BLEU-1
MultiRC	Інтернет	9700	F1, EM
NarrativeQA	Вікіпедія	46765	ROUGE-L, BLEU-1, BLEU-4, METEOR
Natural Questions	Вікіпедія	323045	F1
NewsQA	Новини	119633	EM, F1
NLGEN	Інтернет	182669	ROUGE-L, BLEU-1
PR	Вікіпедія	1010916	MRR@10
QnA	Інтернет	1026758	ROUGE-L, BLEU-1
QuAC	Вікіпедія	98407	HEQ, F1
RACE	Екзамен	97867	RACE, RACE-H, RACE-M
ReClor	Екзамен	6138	Accuracy
SearchQA	Інтернет	140461	Accuracy, F1
SQuAD	Вікіпедія	151054	EM, F1
StoryCloze Test	Книги	101901	Accuracy
TriviaQA Web	Інтернет	95956	EM, F1
TWEETQA	Твіти	13757	ROUGE-L, BLEU-1, METEOR

Покращення якості систем надання відповідей потребує постійного аналізу поточних досягнень у цій галузі та застосування найкращих практик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вишняк, М. Ю., & Пироженко, М. Ю. (2023). Загальнодоступні набори даних та метрики для сприяння дослідженням систем надання відповідей. Таврійський науковий вісник. Серія: Технічні науки, (1), 13-24.

Шалак Данило Володимирович
магістрант

Пермінова Світлана Олександрівна

к.пед.н., доцент

доцент кафедри менеджменту підприємств
ORCID: [https://orcid.org/ 0000-0001-6443-8560](https://orcid.org/0000-0001-6443-8560)

*Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського*

ОРГАНІЗАЦІЙНІ РИЗИКИ ЗАХИЩЕНОСТІ ПРОГРАМНИХ ПРОДУКТІВ В МЕЖАХ КОМПАНІЇ

Організаційні ризики є невід'ємною складовою діяльності будь-якої компанії, що прагне досягати своїх цілей та ефективно функціонувати у сучасному середовищі. Ці ризики охоплюють різні напрямки діяльності: фінансові, операційні, стратегічні, регуляторні та репутаційні загрози.

Щодо захищеності програмного забезпечення, то організаційні ризики можуть мати критичний вплив на інноваційну діяльність компанії, особливо через можливий витік алгоритмів, вихідного коду та інших інтелектуальних активів, які становлять значну цінність. Такі втрати не лише підривають конкурентоспроможність компанії, але й створюють загрозу для унікальності її технологічних рішень. Зловмисники можуть використати ці дані для створення аналогічних продуктів, зменшення ринкової переваги компанії чи навіть дискредитації її репутації. В травні 2021 року Colonial Pipeline найбільший трубопровід у США зазнав кібератаки із використанням програми-вимагача. Хакери угруповання DarkSide отримали доступ до систем через слабкий захист облікових даних, що змусило компанію зупинити операції та спричинило дефіцит пального. Через відсутність належного плану реагування Colonial Pipeline відшкодувала \$4,4 мільйона та зазнала значних репутаційних втрат. Інцидент із Colonial Pipeline є одним із багатьох, що підкреслює важливість врахування організаційних ризиків захищеності програмного забезпечення [1].

Однією із найбільш вразливих ланок у забезпеченні інформаційної безпеки є людський фактор. Помилки персоналу, які пов'язані з ненавмисним розголошенням даних, неправильним поводженням з конфіденційною інформацією або взаємодія з фішинговими повідомленнями, створюють значний ризик для компанії. Надто прості паролі залишають системи уразливими до атак, таких як перебір (brute force). Відсутність політики створення складних паролів і використання багатофакторної автентифікації значно підвищує ризик несанкціонованого доступу до даних. У компаніях, де відсутні чіткі процедури управління безпекою інформаційних систем, співробітники можуть ненавмисно створювати ризики. Це може стосуватися неконтрольованого доступу до даних, використання ненадійних носіїв інформації або недотримання базових норм кібербезпеки. Практика використання особистих пристроїв також створює додаткові вектори атак. Особисті смартфони та ноутбуки можуть мати низький рівень безпеки та

бути заражені шкідливими програмами, які зловмисники використовують для проникнення в корпоративні мережі. Тому постійне навчання персоналу в напрямках розпізнавання фішингових атак, уникнення небезпек у соціальних мережах та робота з іншими потенційними векторами дозволяє суттєво знизити ризики [2].

Застарілі версії програмного забезпечення містять вразливості, які давно відомі зловмисникам. Дослідження свідчать, що понад 60% успішних атак відбуваються через використання незахищеного чи неоновленого ПЗ [3]. Інциденти, такі як атаки програм-вимагачів, можуть призводити до повної втрати даних, якщо відсутні резервні копії. Для зниження подібних ризиків необхідна організація надійного процесу резервування інформації, впровадження політики захисту з чіткими правилами та стандартами для створення культури інформаційної безпеки, а також регулярне оновлення та застосування патчів.

Важливою складовою загальної стратегії безпеки програмного забезпечення є аналіз та управління ризиками, що пов'язані з життєвим циклом програмного продукту, оскільки вони можуть виникнути на будь-якому етапі — від планування й розробки до тестування та підтримки, оскільки мають значний потенціал для негативних наслідків, і становитимуть серйозні загрози для компанії, якщо не будуть належним чином враховані. Відсутність регулярного використання інструментів для автоматичного виявлення вразливостей, недостатнє тестування розробки в умовах, схожих на реальні атаки можуть призвести до того, що невиявлені уразливості будуть використовуватися зловмисниками після ринкового запуску продукту.

Організаційні ризики захищеності програмного забезпечення виникають також через недотримання принципів безпечного кодування. Відсутність належної перевірки вхідних даних (валідації), може призвести до атак, таких як SQL-ін'єкції, що дозволяють зловмисникам отримати несанкціонований доступ до баз даних. Незахищені API створюють можливість викрадення даних або несанкціонованого управління системою через недостатню автентифікацію та шифрування. Проблеми з управлінням доступу, коли користувачі отримують надмірні привілеї, також підвищують ризики витоку чи зловживання інформацією. Крім того, багато компаній інтегрують у свої продукти сторонні бібліотеки чи фреймворки з відкритим кодом. Якщо ці компоненти мають вразливості або не перевірені на безпеку, вони можуть стати точкою входу для зловмисників. Ці ризики можливо зменшити за рахунок впровадження стандартів безпечної розробки, автоматизації перевірок та навчання персоналу.

Нерідко компанії залучають сторонніх постачальників для розробки, підтримки чи тестування програмного забезпечення. Недотримання партнерами стандартів безпеки може створити значну загрозу, оскільки зловмисники використовують менш захищені системи постачальників для проникнення в корпоративну інфраструктуру компанії-замовника. Тому компаніям слід впроваджувати політику тісної співпраці з постачальниками, яка включає аудит стандартів безпеки, що застосовуються партнерами, та укладати контракти, які зобов'язують всі сторони дотримуватися практики кібербезпеки.

Оскільки зловмисники все частіше використовують слабкі місця в безпекових заходах, організаціям слід впроваджувати комплексний підхід та інтегровані методи на всіх рівнях управління, від планування до підтримки програмних продуктів, щоб забезпечити стійкість до потенційних загроз і мінімізувати вплив інцидентів на бізнес-діяльність та репутацію компанії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Colonial Pipeline hack explained: Everything you need to know [Електронний ресурс] / S.M. Kerner. 2022. URL: <https://www.techtarget.com/whatis/feature/Colonial-Pipeline-hack-explained-Everything-you-need-to-know>
2. Train Employees And Cut Cyber Risks Up To 70 Percent. [Електронний ресурс] / S. Sjouwerman. 2019. URL: <https://blog.knowbe4.com/train-employees-and-cut-cyber-risks-up-to-70-percent>
3. 60% of Breaches in 2019 Involved Unpatched Vulnerabilities [Електронний ресурс] / F. Truta. 2019. URL: <https://www.bitdefender.com/en-us/blog/businessinsights/60-of-breaches-in-2019-involved-unpatched-vulnerabilities>

ФАРМАВЦЕВТИЧНІ НАУКИ

Гала Лілія Олексіївна

*доктор фармацевтичних наук, професор
кафедри організації та економіки фармації*

Голєня Крістіна Петрівна

здобувач вищої освіти, 6 курс

*Національний медичний університет
імені О.О. Богомольця*

ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ РИНОК ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ СИМПТОМАТИЧНОГО ЛІКУВАННЯ БОЛЮ У М'ЯЗАХ ТА СПИНІ

За даними Міжнародної асоціації вивчення болю, близько 64% населення світу періодично відчувають біль із різних причин, у той час як 10-55% страждають через хронічний біль. За інформацією Всесвітньої організації охорони здоров'я, біля 20% людей застосовують нестероїдні протизапальні препаратами (НПЗП) на регулярній основі, при цьому перевага за безрецептурними лікарськими засобами (ЛЗ) [1]. Відомо, що група «M01 Протизапальні та протиревматичні засоби» за АТХ класифікацією є лідером у структурі споживання в грошовому вимірі та має тенденцію щорічного зростання. Так, у 2023 р. обсяг аптечних продажів цієї групи збільшився на 29,5% порівняно з 2022 р., а в грошовому вимірі перевищив позначку 9 млрд грн [2].

У разі звернення споживача до аптеки задля симптоматичного лікування легкого й помірного болю у м'язах та спині фармацевт має виважено підійти до кожного пацієнта, надати певні рекомендації та допомогти обрати ЛЗ, крім випадків, коли необхідна консультація лікаря. Участь фармацевтів у забезпеченні фармацевтичної опіки в разі відпуску безрецептурних ЛЗ для населення регламентується відповідним протоколом фармацевта, затвердженим наказом МОЗ України від 05.01.2022 р. № 7 [3].

Мета роботи полягає в проведенні аналізу вітчизняного фармацевтичного ринку ЛЗ для симптоматичного лікування болю у м'язах та спині.

На підставі результатів маркетингового дослідження обрані ЛЗ (220 найменувань) було розподілено за АТХ класифікацією та виділено такі групи як анальгетики та антипіретики (11,8%), нестероїдні протизапальні та протиревматичні засоби (31,8%), НПЗП для місцевого застосування (26,4%) та інші засоби, що застосовуються місцево у разі суглобового та м'язового болю (30,0%). Аналіз ЛЗ за 4-5 рівнями АТХ класифікації свідчить про популярність ЛЗ окремих міжнародних непатентованих назв серед населення і відповідно серед підприємств-виробників, що призводить до надмірної конкуренції на фармацевтичному ринку (ібупрофен для системного застосування – 59 позицій, диклофенак для місцевого застосування – 40 позицій).

Отримані результати розподілу ЛЗ для симптоматичного лікування болю у м'язах та спині за наявними в продажу лікарськими формами свідчить, що переважна кількість ЛЗ –

це таблетки (27,3%), капсули (15,9%) та форми для місцевого застосування – гелі (26,8%), мазі (10,0%), розчини (12,3%). У меншій кількості на ринку представлені креми, настоянки, рідини, спреї.

За результатами розподілу ЛЗ для симптоматичного лікування болю у м'язах та спині за країнами-виробниками встановлено, що найбільші долі асортименту належать Україні (62,3%), Великій Британії (7,7%), Німеччині (6,8%). Загалом в обраній для дослідження групі частка ЛЗ вітчизняного виробництва становить 62,3%, а іноземного відповідно – 37,7%. Значну перевагу України можна пояснити наявністю на фармацевтичному ринку ЛЗ з однією міжнародною непатентованою назвою в одному дозуванні, що зареєстровані різними виробниками, наприклад: Ацетилсаліцилова кислота, табл. по 0.5 г (8 позицій); Анальгін, табл. по 0.5 г (6 позицій); Меновазин, розчин д/зовн. заст. (12 позицій); Спирт камфорний, розчин д/зовн. заст. (7 позицій) тощо.

Таким чином, слід зазначити насиченість асортименту безрецептурних ЛЗ для симптоматичного лікування болю у м'язах та спині на вітчизняному фармацевтичному ринку за складом, дозуванням та кількістю одиниць в упаковці, лікарськими формами, місцезнаходженням та іміджем виробника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

2. Сурікова І. О., Карпушина М. О. Дослідження сучасних тенденцій споживання нестероїдних протизапальних лікарських засобів / II Міжнародна науково-практична дистанційна конференція, 2022. URL: <https://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/27959/1/208.pdf>
3. Кірсанов Д. Аптечний продаж за підсумками 2023 р. Щотижневик АПТЕКА. 2024. № 01/02 (1422/1423). URL: <https://www.apteka.ua/article/684747>
4. Про затвердження протоколів фармацевта: наказ МОЗ України від 05.01.2022 № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0007282-22#Text>

Гала Лілія Олексіївна
доктор фармацевтичних наук, професор
кафедри організації та економіки фармації
Корнійчук Юлія Володимирівна
здобувач вищої освіти, 5 курс

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

ЗАСОБИ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ПРИ ВАРИКОЗНОМУ РОЗШИРЕННІ ВЕН, НА ВІТЧИЗНЯНОМУ ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ РИНКУ

За останніми статистичними даними від 20% до 40% населення у світі страждають від варикозної хвороби. Спочатку людина помічає перші прояви варикозного розширення вен у вигляді судинних зірочок, але це не просто косметичний дефект, а захворювання, що потребує обов'язкового лікування, оскільки прогресуючи може призвести до набряків, больових відчуттів, зміни кольору шкіри та навіть трофічних виразок. Варикозне розширення вен вимагає здійснення профілактичних заходів та лікування. Метою лікування варикозного розширення вен і венозної недостатності є попередження гострих і хронічних ускладнень, усунення клінічних скарг, іноді косметичних, та поліпшення якості життя шляхом зниження венозної гіпертензії [1, 2].

Мета роботи – проаналізувати асортимент та доступність для споживача лікарських засобів (ЛЗ) та лікувально-косметичних засобів (ЛКЗ), що використовуються для лікування й профілактики варикозного розширення вен на вітчизняному фармацевтичному ринку.

На підставі вивчення Державного реєстру ЛЗ України та сайту-агрегатора <https://tabletki.ua> було відібрано 72 засоби, що застосовуються у разі варикозного розширення вен, із них 27,8% ЛЗ та 72,2% ЛКЗ. Обрані для аналізу ЛЗ (код C05BA) було розподілено за п'ятим рівнем АТХ класифікації та встановлено, що 66,7% асортименту ЛЗ – це препарати на основі гепарину. У групі C05B A03 дозування гепарину варіює від 300 МО до 1000 МО на 1 г (перевага за 1000 МО/г), серед комбінованих засобів (C05B A53) – у більшості випадків дозування 100 МО/г та лише по 1 препарату 300 МО/г і 1000 МО/г. Серед ЛКЗ більшість складають засоби на основі гепарину та каштану кінського. Розподіл за лікарськими формами виявив перевагу гелів (77,8%) серед ЛЗ, а поміж ЛКЗ – гелів (44,2%) та кремів (40,4%). Аналіз питомої ваги країн-виробників засобів, що застосовуються у разі варикозного розширення вен, свідчить про велику частку ЛЗ (61,1%) та ЛКЗ (96,2%) вітчизняного виробництва.

Серед засобів обраної для дослідження групи ЛЗ порівняно з ЛКЗ мають більш високий рівень фізичної доступності (частки ЛЗ із високим та достатньо високим рівнями доступності в аптечних закладах – по 27,8%). Досить високий рівень фізичної доступності мають лише 3 ЛКЗ, а для 86,5% ЛКЗ рівень доступності – дуже низький, що свідчить про низький попит на них.

За результатами фармакоекономічного аналізу (метод «мінімізації витрат») встановлено, що серед препаратів гепарину (у дозуванні 1000 МО/г) мінімальна вартість 14-ти денного курсу лікування у ЛЗ Ліотромб 1000-Здоров'я гель 1000 МО/г по 100 г у тубах, ТОВ «ФК «Здоров'я». Доведено, що для ЛЗ характерний низький рівень економічної доступності ЛЗ, зважаючи на високу вартість лікування (за методикою ВООЗ – додаткова денна тарифна ставка більше 1). Щодо ЛКЗ, то рівень їх економічної доступності переважно високий, вони мають «помірну вартість», проте зважаючи на рівень їхньої фізичної доступності, споживачі все ж віддають перевагу ЛЗ у разі лікування варикозного розширення вен.

Отже, на фармацевтичному ринку України ЛЗ для лікування варикозної хвороби представлені як іноземними (у меншій мірі, за більш високими цінами), так і вітчизняними препаратами (переважна більшість в асортименті, нижча ціна). Водночас, зважаючи на перенасиченість ринку ЛКЗ, наявні питання в правовому полі щодо забезпечення їхньої якості й безпеки, зростає відповідальність фармацевтів при реалізації засобів, що застосовуються у разі варикозного розширення вен.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хоролець Є. Б., Левков А. А. Методи діагностики стану здоров'я при варикозному розширенні вен / Мультидисциплінарний підхід у фізичній реабілітаційній медицині: матеріали Всеукр. конф., 20 травня 2022, Харків. С. 28–30.
2. Менеджмент пацієнта з варикозним розширенням вен нижніх кінцівок / О.М. Волошин та ін. Український медичний часопис. 2022. № 1–2 (147–148) – I–IV. С. 22–28. DOI: 10.32471/umj.1680-3051.147.227698
3. Довідник лікарських засобів Компендіум. URL: <https://compendium.com.ua/uk/atc/>

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

КІХТА К.

викладач першої категорії

ЛУЗГАНОВА Я.

здобувачка освіти 2 –го курсу, гр. 24-31с

ВСП «Запорізький гуманітарний фаховий коледж

НУ «Запорізька політехніка»

м.Запоріжжя

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА СФЕРУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Вплив штучного інтелекту та цифровізації на сферу фізичної культури і спорту є значним і багатограним.

Передумовою цьому є кілька основних аспектів [1,с.109]. :

1. Персоналізовані тренувальні програми. Штучний інтелект допомагає створювати індивідуальні тренувальні плани з урахуванням фізичних показників, стилю життя та цілей кожного спортсмена. Це дозволяє оптимізувати тренування, підвищити їх ефективність і знизити ризик травм.

2. Аналіз техніки і покращення продуктивності. Завдяки комп'ютерному зору та сенсорам штучного інтелекту може аналізувати рухи спортсменів, допомагаючи виявити помилки і вдосконалити техніку. Такі технології особливо корисні для тренерів, які можуть отримувати об'єктивні дані про своїх спортсменів. [2,с.167].

3. Моніторинг здоров'я. Різні пристрої, підключені до штучного інтелекту, здатні моніторити частоту серцевих скорочень, рівень кисню в крові, стан м'язів і так далі. Це дозволяє вчасно реагувати на ознаки перевантаження і уникати травм чи хронічних захворювань. Завдяки цьому тренери і лікарі можуть приймати більш обґрунтовані рішення щодо планування тренувань та реабілітації. [3,с.189].

4. Розширена реальність і віртуальна реальність. Цифрові технології дозволяють спортсменам тренуватися в симуляціях, що наближені до реальних умов змагань. Це може бути корисним для тренування стратегій, покращення навичок у складних умовах або зменшення страху перед аудиторією [4,с.204].

5. Підвищення залученості. Завдяки цифровим платформам і додаткам, таким як фітнес-трекер, люди отримують доступ до різних видів тренувань та можуть змагатися з іншими користувачами онлайн, що стимулює мотивацію і регулярність тренувань[5,с.144].

6. Аналітика великих даних. У спорті використовують великі дані для аналізу успішних стратегій команд, технік гравців і навіть результативності в різних умовах. Це дозволяє спортсменам та командам вдосконалювати свої підходи до тренувань і змагань [6,с.144].

7. Впровадження кіберспорту. З розвитком цифрових технологій кіберспорт став частиною сфери фізичної культури, залучаючи нову аудиторію та створюючи нові можливості для розвитку спортивних здібностей [7,с.133].

8. Освітні платформи і мотивація. Завдяки штучному інтелекту та цифровим технологіям створюються платформи для навчання спортсменів і тренерів, включаючи онлайн-курси і тренінги, що дозволяють підвищувати кваліфікацію. Штучні інтелект-системи можуть пропонувати поради, мотиваційні стратегії та індивідуальні рекомендації для підтримки мотивації до тренувань.

9. Підтримка вболівальників і змагань. Цифрові технології та штучний інтелект активно використовуються для створення інтерактивних платформ для вболівальників, які можуть слідкувати за своїми улюбленими спортсменами, брати участь у віртуальних заходах і навіть взаємодіяти зі спортсменами через соціальні мережі та додатки. Цифровізація також дозволяє робити статистичні прогнози щодо результатів змагань, аналізувати тактики команд і приймати оперативні рішення на основі даних.

Окрім того слід зазначити що сучасні здоров'язбережувальні технології:

1. Технології збереження та стимулювання здоров'я:стретчинг, ритмопластика, динамічні паузи, рухливі та спортивні ігри, релаксація, технології естетичної спрямованості, гімнастика пальчикова, гімнастика для очей, гімнастика дихальна, гімнастика бодряча, гімнастика коригуюча, гімнастика ортопедична.

2. Технології навчання здоровому способу життя: фізкультурне заняття, проблемно-ігрові (ігротренінг та ігротерапія), комунікативні ігри, заняття з серії «Здоров'я», самомасаж, точковий масаж, біологічний зворотній зв'язок.

3. Корекційні технології: арттерапія, технології музичного впливу, казкотерапія, кольоротерапії, технології корекції поведінки, психогімнастика тощо.

За допомогою ШІ мають змогу розширити свій діапазон впливу і користі у фізичному вихованні здобувачів освіти різних вікових груп [8,с.150].

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти в Україні. Історія. Теорія : підручник / Алексюк А. М. – Київ : Либідь, 2008. – 557 с. – 966-06-0037-2.
2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навч. посіб. /О. В. Безпалько. – Київ : Центр навч. л-ри, 2002. – 139 с. – 966-8253-82-5.
3. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. / Н. В. Волкова. – 3 -е вид., стер. – Київ: Академвидав, 2009. – 616 с. – 978-966-8226-83-0.
4. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – Вид. 4-те, стер. – Київ : Академвидав, 2012. – 615 с. – 978-617-572-033-2.
5. Галузинський В. М. Педагогіка: теорія та практика : посіб. для вузів / Галузинський В. М., Євтух М. Б. – Київ : Вища школа, 2005. – 237 с.
6. Галузинський В. М. Педагогіка: теорія та історія : навч. посіб. / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух. – Рівне :[б. в.], 1996. – 236 с. – 5-11- 004246-2.
7. Гура О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності : навч. посіб. / О. І. Гура. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 223 с. – 966-364- 129-0.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Гудзь Софія

здобувачка фахової передвищої освіти

спеціальність 123 Комп'ютерна інженерія

Науковий керівник: Єлісєєва Ірина Олексіївна

викладачка української літератури

Вінницький технічний фаховий коледж

ОБРАЗ УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНКИ У ВОЄННИХ ТВОРАХ ВАСИЛЯ БИКОВА ТА ГРИГОРА ТЮТЮНИКА

Вступ. Воєнна тематика завжди викликала глибокий інтерес у літературі, адже вона відкриває найглибші куточки людської душі, випробовує героїв на стійкість, людяність та моральну силу. Особливо яскраво й проникливо в такому контексті зображуються жіночі образи, які стають символами незламності, моральної чистоти та здатності зберігати людяність навіть у найтяжчих обставинах. Українська жінка у воєнних творах Василя Бикова та Григора Тютюнника постає не лише свідком трагедій, але й носієм духовної стійкості, символом самопожертви та уособленням національної ідентичності. Їхні образи нагадують про невидимий фронт, на якому жінки боролися не лише за своїх близьких, але й за збереження найвищих людських ідеалів.

Василь Биков: образ жінки через призму війни

Василь Биков, видатний білоруський письменник, чиї твори часто стосувалися трагічної тематики Другої світової війни, створював образи героїв, які відзначаються глибоким символізмом і багатогранністю. Попри те, що центральними постатями його творів здебільшого є чоловіки, жіночі образи займають вагоме місце в художньому світі Бикова, зокрема як втілення моральної сили та гуманізму.

Наприклад, у повісті «Альпійська балада» центральна героїня Джулія, яка не є українкаю за походженням, проте уособлює архетип жінки, яка бореться за свободу, любов і гідність навіть у нелюдських умовах. Її стосунки з білоруським солдатом Іваном розкривають теми взаємопідтримки, людяності та самопожертви. Джулія стає символом того, як навіть найстрашніші обставини не можуть знищити прагнення до життя й духовної свободи. Цей образ має глибокі паралелі з долею багатьох українських жінок, які, опинившись у жорнах війни, залишалися надією та опорою для тих, хто поруч.

Інший важливий твір Бикова — «Журавлиний крик» — звертається до теми втрат, що невід'ємно супроводжують будь-яку війну. Матір, яка втратила сина на фронті, постає не просто символом скорботи, але й прикладом незламності духу. Її страждання не затьмарюють здатності до співчуття та людяності, що відлунує у багатостраждальних долях українських матерів, які провели своїх синів на війну, але зуміли зберегти віру в добро й майбутнє.

Григор Тютюнник: українська жінка в умовах війни

Григор Тютюнник, один із найвизначніших українських письменників ХХ століття, майстерно змальовує жіночі образи, наділяючи їх глибокою моральною силою та

чистотою. Героїні його творів нерідко опиняються на периферії основних подій, проте саме вони є хранительками найважливіших моральних принципів.

В оповіданні «Оддавали Катрю» змальовано долю молодої дівчини, яка стикається із суворими реаліями війни. Катря є символом тих жінок, які, попри тиск обставин, зберігали свою гідність і честь. Через її історію автор наголошує на силі української жінки, яка, навіть за умов постійних втрат і труднощів, залишається вірною своїм принципам.

Ще один глибокий жіночий образ Тютюнник створює у новелі *«Три зозулі з поклоном»*. Марфа, головна героїня, несе на собі тягар нерозділеного кохання. Вона жертвує власним щастям заради добра іншого, зберігаючи при цьому людяність і душевну чистоту. Її образ стає символом духовної величч, здатності прощати й любити навіть тоді, коли серце розривається від болю. Цей образ має універсальне значення, але водночас втілює характерні риси українського менталітету — терпіння, смирення та моральну висоту.

Жіночі образи у порівнянні

Образи жінок у творах Бикова й Тютюнника, хоч і створені в різних культурних контекстах, мають багато спільного. Героїні обох авторів є символами стійкості, самопожертви та вірності моральним ідеалам. Проте їхні характери відрізняються акцентами: якщо у Бикова вони уособлюють універсальні цінності гуманізму, то у Тютюнника — національну ідентичність і духовну чистоту.

У воєнних умовах героїні стають важливими моральними орієнтирами. Вони не лише підтримують своїх рідних, але й виконують роль берегинь духовності, навіть тоді, коли фізичних і душевних сил майже не залишається. Такі жіночі образи нагадують про те, що навіть у найтемніші часи світло людяності та доброти продовжує горіти завдяки жінкам, їхній силі духу й здатності зберігати віру в життя.

Висновок. Образ української жінки у творах Василя Бикова та Григора Тютюнника є глибоким, багатограним і символічним. Він не лише передає драматизм та виклики, які випали на долю жінок у воєнні часи, але й розкриває їхній внутрішній світ, сповнений духовної сили, стійкості та здатності до самопожертви. Жінки в цих творах уособлюють найкращі риси людяності: незламність у боротьбі зі злом, вірність моральним принципам і силу любові, яка здатна витримати будь-які труднощі.

Особливістю жіночих образів є їхня універсальність і водночас унікальність. У творчості Василя Бикова жінка часто виступає символом універсальних цінностей — доброти, гуманізму, взаємопідтримки. У Григора Тютюнника акценти зміщуються на національну ідентичність та духовну чистоту, які стають основою для збереження українського духу навіть у найважчі періоди.

Попри те, що жіночі персонажі нерідко опиняються на другому плані подій, саме вони виконують одну з ключових функцій у художньому світі обох письменників. Вони є джерелом натхнення, моральною підтримкою та еталоном стійкості для тих, хто їх оточує. Через їхні образи автори не лише висловлюють захоплення жіночою силою, але й утверджують головну ідею: навіть у найжорстокіші часи війни людяність, співчуття та віра залишаються незмінними орієнтирами.

Таким чином, жінка у творах Бикова та Тютюнника — це не лише свідок історичних катаклізмів, але й активний учасник боротьби за збереження людських ідеалів. Вона — це берегиня родинного вогнища, джерело світла та надії, яка здатна зберегти вогонь добра навіть у темряві війни. Ці образи актуальні й сьогодні, адже в них автори

розкривають позачасові істини про силу духу, моральну чистоту та здатність залишатися Людиною за будь-яких обставин.

Жіночі образи у творах Бикова й Тютюнника не лише підкреслюють драматизм війни, але й нагадують, що саме завдяки жінкам, їхній внутрішній силі та стійкості людство має змогу відроджуватися після найстрашніших потрясінь. Це вічний символ надії, який залишається актуальним у будь-які часи й обставини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. "Альпійська балада: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Альпійська_балада_\(повість\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Альпійська_балада_(повість)).
2. Мовний образ жінки в оповіданнях Григора Тютюнника: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/09/Mahisterska-Ivantsiv.pdf>
3. Духовний світ простої людини в новелі Григора Тютюнника "Три зозулі з поклоном: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/tvory/printit.php?tid=9242>.
4. Трансформація образу жінки у мегатексті Григора Тютюнника: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF%2Ffzbdpufn_2016_10_25.pdf.

Денисюк Катерина Анатоліївна
здобувачка фахової передвищої освіти
Науковий керівник: **Єлісєєва Ірина Олексіївна**
викладач української літератури та мови
Вінницький технічний фаховий коледж

ДОЛЯ "РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ" І ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКУ КУЛЬТУРУ

Розстріляне відродження (також Червоний ренесанс) — науково-просвітницьке, духовно-культурне та літературно-мистецьке покоління 20-х і 30-х років XX століття в Українській РСР, яке дало високохудожні твори й здобутки у галузі літератури, філософії, живопису, музики, театру, кіно, освіти, науки та яке було знищене здебільшого під час великого терору.[1]

Термін «розстріляне Відродження» вперше запропонував діаспорний літературознавець Юрій Лавріненко, вживши його як назву збірника найкращих текстів поезії та прози 1920-30-х рр. За це десятиліття (1921–1931) українська культура спромоглася компенсувати трьохсотрічне відставання й навіть переважити на терені вітчизни вплив інших культур, російської зокрема (на 1 жовтня 1925 року в Україні нараховувалося 5000 письменників).[2]

Історичні передумови.

У 1920–1930-х роках українська культура зазнала неабиякого піднесення. Після довгих століть заборон українська мова вперше отримала можливість офіційного вжитку. Політика "коренізації", започаткована радянською владою, створювала ілюзію підтримки національного розвитку.

Чому радянська влада на початку не впроваджувала репресій:

1. Щоб уникнути сильного опору населення новій окупаційній владі.
2. Для виявлення прихильників Української Народної Республіки та інших національно орієнтованих сил.
3. Очікування, поки населення здасть зброю після революційних подій.[3]

Радянська влада, прагнучи зміцнити контроль над Україною, поступово почала запроваджувати заходи, спрямовані на обмеження ролі української мови та культури:

- *Знищення української інтелігенції.* Через арешти, судові процеси та страти було усунуто тих, хто міг надихати і вести народ.
- *Нав'язування комплексу меншовартості.* Українська мова та культура маркувалися як "селянські" чи "відсталі".
- *Блокування кар'єрного росту.* Українці, які не переходили на російську мову, не мали перспектив на державних чи партійних посадах.

Представники.

Представники інтелігенції, що належать до «розстріляного відродження», умовно поділяються на кілька груп, обумовлених їхнім життєвим шляхом під час та після сталінських репресій.

Жертви терору. До цієї групи належать митці, які були страчені, померли в концтаборах чи вчинили самогубство. Їх фізично знищили за звинуваченнями в «буржуазному націоналізмі» або «контрреволюційній діяльності». Серед них:

- Валер'ян Підмогильний

- Василь Поліщук
- Микола Вороний
- Микола Куліш
- Микола Хвильовий (покінчив життя самогубством)
- Михайль Семенко
- Євген Плужник
- Микола Зеров

Ті, хто пережив репресії. Ця група включає митців, які зазнали ув'язнення, але вижили після тюрем чи концтаборів.

- Остап Вишня: після ув'язнення змушений був стати лояльним співцем радянського режиму.
- Борис Антоненко-Давидович: після звільнення залишився в опозиції до радянської влади.

Деяким вдалося втекти з концтаборів, однак їхня подальша діяльність була обмежена. [4]

Уникнення репресій, але заборона творчості. Деякі діячі культури уникли фізичних репресій, але їхня творчість була засуджена за "невідповідність" вимогам соцреалізму.

- Леонід Чернов, Олександр Богомазов, Григорій Михайличенко: померли ще до масових репресій.
- Михайло Галич: врятувався завдяки відходу від активної діяльності.
- Юрій Клен: зміг уникнути переслідувань завдяки еміграції.

Пристосування до режиму. Деякі митці, під загрозою терору, змушені були адаптуватися, щоб вижити. Їхня творчість зазнавала значних змін, стаючи інструментом радянської пропаганди. [4]

Вплив на українську культуру. Сталінські репресії призвели до фізичного знищення чи морального зламу цілої генерації талановитих письменників, художників, режисерів, музикантів, які стали обличчям культурного ренесансу 1920-х років. Винищення інтелігенції та нав'язування ідеології соцреалізму призвели до втрати автентичності української культури.

Масові репресії викликали страх, який довгий час паралізував суспільство та стримував активний розвиток культури. Інтелігенція втратила свободу висловлювання, що позначилося на наступних поколіннях митців.

Попри репресії, творчість «Розстріляного відродження» стала символом боротьби за свободу. У пізніші десятиліття їхні твори надихали дисидентів, шістдесятників та сучасних митців.

Висновки. Трагічна доля покоління 20-30-х рр. демонструє всю силу українського духу, його творчий потенціал, необхідність свого шляху й незалежності від впливу інших культур. [4]

Попри жорстокі репресії, митці цього покоління залишили невмирущу спадщину, що продовжує формувати культурний і національний код українців. Їхня творчість — це доказ того, що навіть у найтемніші часи культура і слово здатні протистояти знищенню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D1%81%D1%82%D1%80%D1%96%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D0%B5_%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F
2. https://disted.edu.vn.ua/media/video/ukr_lit_11_kol/rozstr_vid.html
3. https://dovidka.biz.ua/rozstriliane-vidrozhennya-predstavnyky/#google_vignette
4. <https://studfile.net/preview/16473298/page:3/>

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Буряк Алевтина Валеріївна

курсантка 3 курсу

*Навчально-наукового інституту підготовки
фахівців для підрозділів превентивної діяльності*

Національної поліції України

Науковий керівник: Єфімов Володимир Веніамінович

доцент кафедри кримінального процесу

кандидат юридичних наук

підполковник поліції

Дніпровського державного університету

внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ДЕТЕКТИВАМИ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ

Зі створенням Національного антикорупційного бюро України (далі - НАБУ) як по суті нової, незалежної державної інституції та наділенням його функцією здійснення досудового розслідування у кримінальних провадженнях багато науковців-правників зосередили увагу на питанні кримінальної процесуальної діяльності НАБУ. Особливий інтерес викликає питання кримінальної процесуальної діяльності НАБУ після самостійного виявлення обставин, що вказують на вчинення кримінального правопорушення. Особливий інтерес викликає питання початку досудового розслідування після самостійного виявлення обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. Відповідно до частини 3 статті 10 Закону «Про Національне антикорупційне бюро України» оперативно-розшукова діяльність та досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених законом до підслідності НАБУ, а також інших за зверненням прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування НАБУ, здійснюється НАБУ. Прикметно, що у випадках кримінальних проваджень старші детективи та детективи Національного бюро здійснюють. Таким чином, однією з особливостей правового статусу детективів НАБУ є те, що, окрім повноважень щодо здійснення досудового розслідування, законодавець також передбачає спеціальні завдання, покладені на НАБУ, а саме оперативно-розшукову діяльність, що полягає у попередженні, виявленні, припиненні, розслідуванні та розкритті корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобіганні вчиненню нових правопорушень. Також з метою запобігання вчиненню нових правопорушень законодавцем передбачено право детективів НАБУ здійснювати оперативно-розшукову діяльність [1].

У контексті цього питання вважаємо за доцільне звернути увагу на низку моментів. Так, відповідно до ч. 2 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», при виявленні ознак злочину оперативні підрозділи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані невідкладно надсилати зібрані матеріали, в яких зафіксовані фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, до відповідних органів досудового розслідування Вони зобов'язані їх надіслати, а також розпочати та провести досудове розслідування в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України [2].

Розглядаючи питання оскарження дій (бездіяльності) та процесуальних рішень органів дізнання, слідчого і прокурора, В.Т. Маляренко зазначає, що стаття 55 Конституції гарантує судовий захист, але не встановлює конкретних процедур його реалізації, і навіть після направлення кримінальної справи до суду зазначає, що необхідно звернути увагу на те, що вона не виключає можливості судового розгляду скарг на дії та рішення слідчих і прокурорів. [3, с. 51].

В. Вознюк також зазначив, що невідкладність звернення до суду, а отже, і судового контролю (перегляду) дій та рішень органів дізнання та досудового слідства, виникає тоді, коли конституційні права і свободи особи, її суб'єктивні права і свободи були істотно порушені (обмежені) і їх поновлення в майбутньому є неможливим або утрудненим. Зазначено, що невідкладність виникає тоді, коли відсутній прямий зв'язок між встановленням прав і свобод особи та досудовим розслідуванням. Конституційні права і свободи особи, її суб'єктивні права і свободи, відновлення яких у майбутньому буде неможливим або утрудненим, та перевірка законності й обґрунтованості актів органів дізнання та досудового слідства, які суд повинен перевірити (вирішити) під час досудового розгляду або основного судового провадження у кримінальній справі коли між цими питаннями немає прямого зв'язку [4, с. 7].

На думку І.В. Гловюка, критеріями запровадження надзвичайного судочинства в Кримінально-процесуальному кодексі України мають бути такі:

- порушення основних прав фізичних та юридичних осіб у , обмеження яких також перевищують ці права, не обмежується;
- до застосування судом заходів процесуального чи примусового характеру, які не винесені судом;
- порушення цих прав настільки, що їх ефективне поновлення на пізнішій стадії кримінального провадження є неможливим або надзвичайно ускладненим;
- перевірка законності та відповідності дій (бездіяльності) і визначення особи, яка підлягає провадженню кримінальної справи, мають безпосереднє відношення до питань, які підлягають вирішенню при розгляді справи по суті та винесенні рішення про судові дії [5, с. 113].

Висновок: створення Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) як незалежної державної установи стало важливим кроком у боротьбі з корупцією. Основна функція НАБУ – проведення досудового розслідування кримінальних справ, що дозволяє не тільки виявляти злочини, а й проводити оперативно-розшукові заходи. За законом детектив НАБУ має право самостійно встановлювати обставини, що вказують на можливість вчинення злочину, і повинен повідомити про це відповідним органам досудового розслідування.

Важливим напрямком діяльності НАБУ є забезпечення судового захисту прав громадян, що підтверджується гарантіями, викладеними в Конституції. Судовий контроль за діями слідчих і прокурорів стає дуже важливим, коли порушення прав людини може призвести до непоправних наслідків. Зокрема, це стосується ситуацій, коли відновлення прав у майбутньому буде неможливим або скрутним.

Вивчення питання про правовий статус і повноваження детективів НАБУ вимагає особливої уваги, оскільки вони пов'язані з принципом справедливості і забезпечення верховенства закону в кримінальному судочинстві. Крім того, питання про введення термінових правових актів в Україні підкреслює не тільки необхідність захисту прав і свобод окремих осіб, а й необхідність перевірки законності дій правоохоронних органів. Таким чином, ефективна діяльність набу, надійні правові процедури та контроль над судами є важливими чинниками зміцнення верховенства закону та довіри до державних установ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національне антикорупційне бюро: Закон України від 14.10.2014 №1698-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення: 13.10.2024).
2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року №2135-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 13.10.2024).
3. Маляренко В.Т. Про оскарження дій (бездіяльності) та процесуальних рішень органів дізнання, слідчого і прокурора. Вісник Верховного Суду України. 2001. № 6. С. 50-53 (дата звернення: 13.10.2024).
4. Вознюк В. Оскарження дій органів досудового слідства. Юридичний вісник України. 2002. 23-29 берез. С.7.(дата звернення: 13.10.2024).
5. Гловюк І.В. Судова діяльність у досудових стадіях кримінального процесу: теорія і практика: монографія. Одеса: Фенікс, 2010. 232 с. (дата звернення: 13.10.2024).

Дунаєва Т.Є.,

К.Ю.Н.,

*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України*

ЩОДО ПРОЄКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО СТАТТІ 31 КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОРІДЯКУ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ» (РЕЄСТР. № 11130 ВІД 27.03.2024)¹

Ознайомившись із проектом Закону України «Про внесення змін до статті 31 Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення порядку здійснення кримінального провадження» (реєстр. № 11130 від 27.03.2024), а також пояснювальною запискою та порівняльною таблицею, слід зазначити, що метою є удосконалення законодавства для більш ефективної боротьби з корупцією в частині підвищення ефективності та забезпечення належного судового розгляду кримінальних проваджень.

Як зазначається у пояснювальній записці, законопроект розроблено на виконання цілі 2 реформи 2 розділу 4 «Боротьба з корупцією та відмивання грошей» секції 2 Плану України на 2024-2027 роки, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 березня 2024 року № 244.

Розробка проекту Закону України про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо одноособового розгляду окремих справ суддею Вищого антикорупційного суду передбачена Планом для реалізації програми Ukraine Facility. Затвердження Урядом Плану для Ukraine Facility є критично важливим кроком для реалізації цілої низки реформ, що сприятимуть динамічному розвитку України та суттєво посилити стійкість національної економіки.

Проект Закону направлений на підвищення ефективності розгляду судом проваджень без порушення процесуальних строків, у зв'язку чим пропонується надати суду можливість розглядати окремі справи суддею одноособово.

Велике навантаження на суддів зумовлює надмірно тривалий розгляд кримінальних проваджень, а також ставить під загрозу дотримання принципу розумних строків.

Вирішення зазначеної вище проблеми можливе у разі одноособового судового розгляду окремих справ.

Законопроект розроблений на виконання вимог оновленого Меморандуму з Міжнародного валютного фонду (International Monetary Fund), для раціоналізації справ чи питань, які розглядаються в першій інстанції одним суддею Вищого антикорупційного суду або колегією з трьох суддів ВАКС. За результатами Третього перегляду розширеної угоди в рамках Програми розширеного фінансування (EFF) для України національний законодавець повинен розробити подальші зміни до КПК для підвищення ефективності розслідування корупції, включаючи взаємну правову допомогу та обґрунтованість строків досудового розслідування.

¹ Підготовлено на виконання фундаментальної теми «Теоретико-правові проблеми цифровізації кримінального провадження в Україні», що досліджується в НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В.В.Сташиса НАПрН України (№ державної реєстрації в УкрІНТЕІ 0121U114401).

Законопроект належить до пріоритетних сфер зобов'язань України у сфері європейської інтеграції, у тому числі міжнародно-правових, та права Європейського Союзу (*acquis EC*). І відповідає цілям Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 16.09.2014 р. у редакції від 30.11.2023 р. в частині боротьби з корупцією (розділу III «Юстиція, свобода, безпека» Угоди про асоціацію).

Так, зокрема, підпунктом 1 пунктом 59 Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 року № 1106, передбачено захід щодо забезпечення повноцінної роботи Вищого антикорупційного суду, зокрема, розроблення та прийняття підзаконних нормативно-правових актів, необхідних для забезпечення роботи суду.

Проект Закону за предметом правового регулювання відповідає Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини.

Законопроектом пропонується внести до ст. 31 КПК України такі зміни :

- 1) У ч.1 слова “та дванадцятьою” виключити;
- 2) Абз. 1 ч.2 замінити абз. Такого змісту:

“2. Кримінальне провадження в суді першої інстанції здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів лише за клопотанням обвинуваченого щодо:

- 1) злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк більше десяти років;

- 2) злочинів, у вчиненні яких обвинувачується Президент України, повноваження якого припинено, народний депутат України, Прем'єр-міністр України, член Кабінету Міністрів України, Генеральний прокурор, Голова Служби безпеки України, член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Антимонопольного комітету України, Голова Національного банку України.”.

У зв'язку з цим абзаци 2 і 3 вважати відповідно абзацами четвертим і п'ятим;

у частині четвертій слова “, крім випадків, передбачених частиною дванадцятьою цієї статті” виключити;

частину дванадцятую виключити”.

Отже, на ВАКС поширюватимуться загальні норми про одноособовий та колегіальний розгляд справ у суді першої інстанції, передбачені КПК України.

Слід зазначити, що прийняття цього законопроекту підвищить ефективність роботи судів шляхом суттєвого зниження навантаження на кожного суддю і забезпечить належну динаміку розгляду кримінальних проваджень з дотриманням розумних строків.

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що в цілому проект Закону України «Про внесення змін до статті 31 Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення порядку здійснення кримінального провадження» (реєстр. № 11130 від 27.03.2024) є важливим в контексті удосконалення законодавства для більш ефективної боротьби з корупцією в частині підвищення ефективності та забезпечення належного судового розгляду кримінальних проваджень і прийняття цього законопроекту є своєчасним і доцільним і відповідає реаліям сьогодення.

Олександр ДЯКОВСЬКИЙ

к.ю.н., викладач

Марія-Валерія ХОЛОД

студентка 3 курсу,

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЙ

Проведення судових засідань у форматі відеоконференцій бере свій початок з 2020 року з періоду пандемії. При неможливості проведення судових засідань у звичному форматі та дотриманні карантинних норм такий формат став зручною альтернативою для судової системи. З початком повномасштабного вторгнення, коли більшість громадян були поза межами країни та не мали можливості фізично бути присутніми на засіданнях цей формат став у нагоді та забезпечив доступ до правосуддя, що вказує про актуальність даної теми.

Відповідно до ст. 195 Кодексу адміністративного судочинства України зазначено, що учасник справи, його представник має право брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду або у приміщенні іншого суду за умови наявності в суді відповідної технічної можливості, про яку суд зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі, крім випадків, коли явка цього учасника справи в судові засідання визнана судом обов'язковою [1].

Визначення відеоконференції міститься у Положенні «Про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» і має наступне значення: відеоконференція – це телекомунікаційна технологія інтерактивної взаємодії двох або більше віддалених учасників судового провадження з можливістю обміну аудіо- та відеоінформацією в реальному часі [2].

Варто погодитися з думкою Н.О. Петренко, що головним викликом, який стоїть перед судовою системою, є запровадження електронного правосуддя. Один із його елементів – є проведення судових засідань в режимі відеоконференції [3, с. 197].

Вразі задоволення клопотання про призначення відеоконференції суд приймає ухвалу суду та попереджає, що технічні ризики не підключення до судового засідання покладаються на сторону котра заявила дане клопотання.

Досліджуючи дане питання варто зазначити, що актуальним є обставина доступу до правосуддя слухачів, тобто осіб котрі не мають процесуального статусу позивача, відповідача чи третьої особи в суді та реалізують своє право на гласність та відкритість судового слухання шляхом прибуття до суду. Проте у режимі відеоконференції такий слухач не може у вільному доступі доєднатись до засідання через відсутність процесуального статусу та повноважень на ведення справи.

Вказана обставина свідчить про необхідність вдосконалення програмного забезпечення «Електронного суду» для кращої роботи системи. Якщо ж говорити про

забезпечення доступності, то варто здійснити розроблення безпечної можливості приєднання для вільних слухачів, щоб режим відеоконференції був максимально наближеним до звичного всім очного режиму. Наприклад розробити варіанти додаткової перевірки при під'єднанні або попередньою реєстрацією на таке засідання зі вказанням причин для приєднання.

Отже, підсумовуючи все вищенаведене, проведення судового засідання в режимі відеоконференції – доволі зручна і враховуючи наші реалії потрібна складова. Поряд з цим прийняття участі за допомогою відеоконференції має свої процесуальні особливості тому вважаємо, що необхідно здійснити зміни в національне законодавство щодо належного залучення до справи слухачів за допомогою відеоконференції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 23.12.2024).
2. Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затверджене Рішенням Вищої ради правосуддя від 17 серпня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text> (дата звернення: 23.12.2024).
3. Петренко Н. О. Щодо запровадження електронного правосуддя при вирішенні господарських спорів. *Актуальні проблеми держави та права*. 2020. № 5. С. 197-201.

Ковач Ярослава Вікторівна
кандидат юридичних наук,
науковий співробітник відділу планування
та координації науково-правових досліджень

Національна Академія правових наук України
Харків, Україна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ПРАВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: РІЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ

Воєнний стан, введений на всій території України 24 лютого 2022 року внаслідок широкомасштабної військової агресії російської федерації, істотно вплинув на всі правовідносини, здійснення публічної влади, захист прав громадян та реалізацію прав і свобод людини [1].

Законодавче визначення поняття «воєнний стан» регламентовано у Законі України «Про правові основи воєнного стану в Україні». Так, він становить особливий правовий режим, запроваджений на території України або окремих її місцевостях. Його метою є захист незалежності та територіальної цілісності України з наданням відповідним органам державної влади, військового управління, органів військового управління та місцевого самоврядування необхідних повноважень для протидії загрози, відсічі збройній агресії та забезпечення національної безпеки. Цей режим передбачає тимчасове обмеження конституційних прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб на певний строк, що продиктовано загрозою. У цьому контексті важливого значення набуває питання всебічної розробки та дослідження оптимальної моделі захисту прав громадян, а також питання вдосконалення та оптимізації захисту прав людини в умовах протидії військовій агресії російської федерації [2].

В Україні, як і в інших країнах, Конституція гарантує основні права людини. Згідно зі ст. 64 Конституції України, права і свободи громадян можуть бути обмежені лише у виняткових випадках, зокрема в умовах воєнного або надзвичайного стану. Однак, навіть у таких ситуаціях, обмеження прав має відповідати принципу пропорційності — воно повинно бути тимчасовим, необхідним для забезпечення національної безпеки, а також не порушувати фундаментальні права людини [3].

Одним з основних інститутів, що відіграє вирішальну роль у захисті прав людини під час воєнного стану, є Конституційний Суд України. Його завдання полягає не лише в перевірці відповідності нормативно-правових актів Конституції, а й у забезпеченні балансу між безпекою держави та правами громадян.

Конституційний Суд має право на перевірку законності актів, що приймаються органами влади під час воєнного стану, зокрема указів Президента, постанов уряду та актів Верховної Ради. У цьому контексті Конституційний Суд відіграє важливу роль у тому, щоб гарантувати, що ці акти не суперечать Конституції та міжнародним договорам України, які забезпечують основні права людини.

Особливе значення має перевірка нормативно-правових актів, що обмежують основні права. Конституційний Суд має визначити, чи є ці обмеження необхідними для захисту національної безпеки та чи є вони пропорційними загрозі, що виникла. Наприклад, обмеження свободи пересування або прав на збори можуть бути обґрунтовані необхідністю забезпечення безпеки, але ці обмеження не повинні перевищувати межі, встановлені Конституцією та міжнародними стандартами.

Конституційний Суд виконує функцію тлумача Конституції, забезпечуючи відповідність нормативно-правових актів вимогам Основного Закону в умовах надзвичайних ситуацій. Суд при цьому враховує необхідність захисту прав людини, навіть у період воєнного стану. У своєму тлумаченні Конституції Конституційний Суд повинен сприяти збереженню основних прав, таких як право на життя, свободу, особисту недоторканність, а також право на справедливий суд.

Конституційний Суд також визначає, чи відповідають конкретні заходи безпеки принципу пропорційності, тобто чи є вони не тільки необхідними, але й адекватними конкретній загрозі. Так, у разі введення воєнного стану, обмеження прав громадян повинні бути обґрунтовані реальними потребами забезпечення національної безпеки, а не використані для необґрунтованого ущемлення прав.

Незважаючи на обмеження, що можуть бути введені під час воєнного стану, важливо, щоб громадяни зберігали право на правосуддя. Конституційний Суд має гарантувати, що правосуддя залишається доступним, навіть коли державні органи вдаються до обмеження деяких прав. Наприклад, Конституційний Суд може оцінити законність обмеження доступу до суду або обмеження права на захист.

Одна з ключових ролей Конституційного Суду в умовах воєнного стану — це превенція можливих порушень прав людини. За допомогою попереднього контролю Конституційний Суд може оцінювати законопроекти та нормативно-правові акти до їх ухвалення, щоб запобігти введенню законів, які могли б призвести до надмірних обмежень прав громадян. Цей превентивний механізм важливий, оскільки дозволяє не допустити зловживань з боку органів влади.

Конституційний Суд завжди має на меті захист фундаментальних прав. Він визначає, які права є непорушними навіть під час воєнного стану, такі як право на життя, свободу від катувань, право на гідність. Ці права не можуть бути обмежені в будь-яких умовах. Водночас Конституційний Суд має враховувати, що деякі обмеження прав, зокрема свободи пересування або право на свободу вираження думки, можуть бути необхідними для забезпечення безпеки держави та її громадян. Однак такі обмеження повинні бути чітко визначені законом і не повинні тривати довше, ніж це необхідно для досягнення цілей безпеки.

Конституційний Суд також враховує міжнародні стандарти прав людини, зокрема норми, закріплені в міжнародних договорах, які Україна підписала. Це означає, що навіть у часи війни Україна повинна дотримуватися міжнародних зобов'язань щодо захисту прав людини [4]. Конституційний Суд відіграє важливу роль у забезпеченні того, щоб обмеження прав не порушували цих стандартів

У часи війни важливо, щоб громадяни зберігали довіру до державних інститутів, зокрема до судової системи. Конституційний Суд має підтримувати правову стабільність і забезпечувати справедливий контроль за обмеженням прав, щоб не допустити

зловживань та незаконних дій органів влади. Це допомагає зберегти довіру до правової системи та підвищити легітимність уряду.

Незважаючи на те, що в умовах воєнного стану держава має право обмежувати певні свободи, принципи верховенства права, пропорційності та тимчасовості повинні гарантувати, що права людини залишаються захищеними навіть у кризових ситуаціях. Оскільки забезпечення прав людини є основою стабільного функціонування демократичної держави, важливо, щоб навіть у періоди війни зберігались механізми правового захисту та контролю за діяльністю державних органів [4].

Роль Конституційного Суду України у забезпеченні громадянських прав під час воєнного стану є надзвичайно важливою. Суд не тільки забезпечує захист прав людини, але й здійснює контроль за законністю обмежень, що вводяться в умовах надзвичайних ситуацій. Його функція полягає в тому, щоб гарантувати дотримання Конституції та міжнародних стандартів прав людини, підтримуючи баланс між необхідністю захисту національної безпеки та захистом основних прав громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022р. № 64/2022: станом на 13 лют. 2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII (зі змін. і доп.). Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28, ст. 250. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Загальна декларація прав людини : Декларація Організації Об'єднаних Націй від 10.12.1948р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text .

Конончук Богдана Ростиславівна
здобувачка освітнього ступеня бакалавра
юридичного факультету

Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова

ПРАВОВИЙ СТАТУС ФІЛІЙ ТА ПРЕДСТАВНИЦТВ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Можливість формувати філії та представництва становить важливу частину правоздатності юридичних осіб. Їх юридичний статус різниться, як це чітко визначено в нормах цивільного права. Філія може виконувати повний або частковий обсяг завдань материнської компанії, залежно від отриманих від неї повноважень, тоді як основною функцією представництва є представлення та захист інтересів самої юридичної особи.

Юридична особа розробляє та ухвалює Положення про функціонування філії або представництва відповідно до ч. 3 статті 95 Цивільного кодексу та ч. 4 статті 64 Господарського кодексу. Це Положення визначає засади та процедуру діяльності цих підрозділів і затверджується головою юридичної особи. Для забезпечення можливості філії чи представництва виконувати обов'язки, передбачені Положенням, юридична особа призначає їхнього керівника та надає йому відповідну довіреність, як це передбачено ч. 4 статті 95 Цивільного кодексу. Видачу довіреності здійснює безпосередньо голова юридичної особи, який діє від її імені без будь-якої додаткової довіреності, тому не потрібно звертатися до нотаріуса для її засвідчення, окрім випадків, коли довіреність стосується угод, що вимагають нотаріального підтвердження відповідно до ч. 1 статті 245 Цивільного кодексу [1].

Керівник філії або представництва, який діє на основі довіреності, отриманої від керівництва юридичної особи, представляє інтереси самої юридичної особи, а не філії чи представництва як таких, відповідно до ч. 1 статті 239 Цивільного кодексу. Всі дії, вчинені ним, призводять до виникнення, зміни або припинення правових зобов'язань саме для юридичної особи, яка надала цю довіреність [2, с. 187].

У контексті організації бухгалтерського обліку, згідно зі статтею 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», підприємство має право самостійно визначати, чи будуть його філії, представництва, відділення та інші структурні підрозділи вести незалежний бухгалтерський облік із подальшим включенням даних до загальної фінансової звітності підприємства [3]. Це означає, що філії та представництва мають можливість самостійно вести облік під наглядом материнської компанії.

Важливо відзначити, що філії та представництва проводять окрему податкову реєстрацію та сплачують місцеві податки відповідно до свого розташування. Вони також уповноважені самостійно наймати працівників. Згідно з Податковим кодексом України, статус роботодавця при цьому мають не тільки юридичні особи, але й їх філії та представництва [4].

Отже, можна підсумувати, що функціональні можливості та повноваження філій істотно ширші порівняно з представництвами. Філія має змогу виконувати як увесь комплекс, так і

окремі види діяльності материнської юридичної особи, у тому числі виробничу, торговельну чи експедиційну роботу в рамках повноважень, визначених у її статуті. Керівник філії, наділений відповідною довіреністю від юридичної особи, уповноважений представляти її інтереси, укладати угоди від її імені, вести переговори, а також взаємодіяти з суб'єктами господарських відносин, розширюючи бізнес-мережу та комерційні зв'язки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. «Довіреність: матеріальні та процесуальні аспекти» 30 червня 2023 року. URL:https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/2023_06_30_Prezent_dovirenist.pdf
2. Цивільне право України: підручник: в 2 т. Т. 1 /кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 40, ст.365
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112

Лепська Альона Юрївна

здобувачка вищої освіти 4 курсу

групи ЦГЮ-211

Науковий керівник: Барабаш Алла Григорівна

к.ю.н., доцент кафедри публічного та приватного права

Національного університету «Чернігівська політехніка»

м. Чернігів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОПЛАТИ СУДОВИХ ВИТРАТ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ

Актуальність дослідження. Судові витрати є складовою будь-якого судового процесу. Інтеграція України в міжнародну економіку та зростаюча кількість спорів між іноземними фізичним та юридичними особами, які розглядаються національними судами, зумовлюють необхідність дослідження оплати судових витрат в іноземній валюті. Вивчення особливостей правового регулювання, валютного контролю та практики судів у цій сфері сприятиме вдосконаленню правозастосування і забезпеченню справедливості судочинства.

Мета дослідження – аналіз особливостей оплати судових витрат в іноземній валюті згідно чинного законодавства України.

Результати дослідження. Відповідно до ч. 3 ст. 533 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) використання іноземної валюти, а також платіжних документів в іноземній валюті при здійсненні розрахунків на території України за зобов'язаннями допускається у випадках, порядку та на умовах, встановлених законом [1].

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про судовий збір» у разі подання нерезидентами позовів, вартість яких зазначена в іноземній валюті, сплата судового збору може здійснюватися в іноземній валюті за офіційним курсом гривні до іноземної валюти, встановленим Національним банком України (далі – НБУ) на дату оплати. Також за подання позовів, ціна яких виражена в іноземній валюті, судовий збір сплачується у гривнях із врахуванням офіційного курсу, визначеного Національним банком України на день здійснення платежу [2].

При цьому відповідно до постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17.10.2014 року «Про застосування судами законодавства про судові витрати у цивільних справах»: «у цьому випадку ціна позову визначається як в іноземній валюті, так і в національній валюті України відповідно до офіційного курсу, встановленого Національним банком України на день подання позову. Виходячи саме з такої ціни позову (в національній валюті), визначається розмір судового збору, що підлягає сплаті. Однак якщо день подання позову не співпадає з днем сплати судового збору (збір сплачено раніше), то останній визначається з урахуванням офіційного курсу гривні до іноземної валюти, встановленого Національним банком України саме на день сплати, а не на день подання позову» [3].

При дослідженні теми необхідно звернутися до судової практики щодо оплати судових витрат в іноземній валюті, яка наразі залишається сталою. Як зазначає Велика

Палата Верховного Суду у своїй постанові від 04.07.2018 по справі №761/12665/14-ц відповідно до статей 192 і 524 ЦК України, гривня є законним платіжним засобом на території України, а використання іноземної валюти дозволяється лише у випадках і порядку, передбачених законом. Грошове зобов'язання може бути виражене в гривні або у формі грошового еквівалента в іноземній валюті, визначеного сторонами в договорі. Суд з'ясовує, чи зобов'язання виражене безпосередньо в іноземній валюті, чи в гривні з визначенням еквівалента в іноземній валюті. Якщо зобов'язання встановлено в іноземній валюті, суд не має права змінювати його грошовий еквівалент і повинен зазначити у резолютивній частині рішення розмір та вид валюти, що підлягає стягненню [4].

При цьому гривневий еквівалент іноземної валюти, що підлягає стягненню, розраховується за офіційним курсом НБУ на дату виконання зобов'язання, тобто на момент зарахування коштів на рахунок стягувача або видачі йому готівки. У разі винесення судового рішення про стягнення боргу в іноземній валюті, боржник зобов'язаний сплатити саме іноземну валюту, зазначену в рішенні суду, а не її еквівалент у гривні. Перерахування коштів у національній валюті за офіційним курсом НБУ не вважається належним виконанням зобов'язання [4].

Щодо стягнення судових витрат на правничу допомогу в іноземній валюті то необхідно зазначити, що у додатковій постанові Об'єднаної палати Касаційного господарського суду Верховного Суду від 18 лютого 2022 року у справі № 925/1545/20 суд зазначив, що при вирішенні питання про розподіл судових витрат необхідно враховувати такі чинники: складність справи та характер виконаних адвокатом робіт (наданих послуг); час, витрачений на виконання цих робіт; обсяг наданих послуг; зв'язок витрат із розглядом справи; обґрунтованість та пропорційність предмета спору; ціну позову; значення справи для сторін; вплив її результату на репутацію сторін; публічний інтерес; а також поведінку сторін під час судового розгляду, зокрема можливі зловживання процесуальними правами чи спроби досудового врегулювання конфлікту [5].

На неї посилався Касаційний цивільний суд Верховного Суду, який у своїй від 08.12.2024 року зазначив, що Велика Палата Верховного Суду неодноразово наголошувала, що суд має право вказувати в рішенні про стягнення грошових сум в іноземній валюті, у якій ці суми підлягають виконанню. Згідно з умовами Додаткової угоди № 18_1_3 до Договору про надання правової допомоги № 29/04/21, Позивач зобов'язався сплатити послуги Адвокатського об'єднання у євро. Станом на 08 грудня 2022 року, за офіційним курсом Національного банку України (1 євро = 38,52 грн), сума у 4 000 євро дорівнює 154 080 грн. Враховуючи договірні умови оплати адвокатських послуг, Верховний Суд постановив здійснити відшкодування витрат на правову допомогу у євро [6].

Висновки. Судові витрати є невід'ємною частиною судового процесу, а їх оплата в іноземній валюті врегульовується чинним національним законодавством та відповідною судовою практикою. Законодавство України дозволяє розрахунки в іноземній валюті за умови дотримання встановлених правил. Судовий збір для нерезидентів може сплачуватись в іноземній валюті за курсом НБУ. При цьому рішення судів можуть передбачати стягнення витрат в іноземній валюті за умовами договору. Розподіл витрат здійснюється з урахуванням складності справи, обсягу робіт адвоката, значення справи та поведінки сторін. Виконання зобов'язань має відповідати визначеній валюті, з розрахунком гривневого еквівалента за курсом НБУ на дату виконання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15> (дата звернення: 19.12.2024).
2. Про судовий збір : Закон України від 08.07.2011 р. № 3674-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3674-17> (дата звернення: 19.12.2024).
3. «Про застосування судами законодавства про судові витрати у цивільних справах»: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17.10.2024 р. № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010740-14#Text> (дата звернення: 19.12.2024).
4. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.07.2018 р. у справі № 761/12665/14-ц. URL: <https://vl.arbitr.gov.ua/sud5004/pres-centr/news/629695/> (дата звернення: 19.12.2024).
5. Додаткова постанова Об'єднаної палати Касаційного господарського суду Верховного Суду від 18.02.2022 року у справі № 925/1545/20 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103938014> (дата звернення: 19.12.2024).
6. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 08.12.2024 р. у справі № 824/57/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107962631> (дата звернення: 19.12.2024).

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ

Розгляд особливостей договору про надання правничої допомоги зумовлений швидкими змінами в юридичній сфері, розвитком правових послуг та потребою в забезпеченні ефективного правового захисту для фізичних та юридичних осіб. У сучасному світі, коли зростає складність правових відносин, питання договору про надання правничої допомоги набуває особливої важливості. Він регулює умови співпраці між клієнтом і адвокатом або іншими правниками, що дозволяє чітко визначити права, обов'язки та відповідальність сторін, що є необхідним для досягнення високої якості правової допомоги та гарантування захисту інтересів клієнта.

Відповідно до ст. 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року № 5076-VI адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правничої допомоги. Договір про надання правничої допомоги є одним із документів, що посвідчують повноваження адвоката на надання правничої допомоги. Адвокат зобов'язаний діяти в межах повноважень, наданих йому клієнтом, у тому числі з урахуванням обмежень щодо вчинення окремих процесуальних дій.

Договір про надання правничої допомоги укладається в письмовій формі. Однак, він може бути укладений усно в таких випадках: надання усних і письмових консультацій або роз'яснень з правових питань, з подальшим занесенням інформації до журналу та наданням клієнту документа, що підтверджує оплату гонорару (винагороди); якщо клієнт потребує невідкладної правничої допомоги, а укладення письмового договору є неможливим за певних обставин – із наступним укладенням письмового договору протягом трьох днів або у найшвидший можливий термін, якщо є об'єктивні перешкоди. До договору про надання правничої допомоги застосовуються загальні принципи договірних прав. Він може укладатися в інтересах клієнта іншою особою, яка діє від його імені. Особливості укладення та умов договору з адвокатами, що надають безоплатну правничу допомогу, регулюються законодавством, яке визначає порядок надання такої допомоги. Зміст договору не повинен суперечити Конституції України, законам, інтересам держави та суспільства, моральним принципам, присязі адвоката та Правилам адвокатської етики, затвердженими Установчим З'їздом адвокатів України 17 листопада 2012 року [2; 3].

Лютьчук Н. стверджує, що «за загальним правилом договір набуває чинності і стає обов'язковим для сторін з моменту його укладення. Особливість договору на надання правничої допомоги полягає в тому, що, з одного боку, він не є публічним, але з іншого – пропозиція з боку правників може містити елементи публічної оферти» [4, с. 51].

Адвокату, адвокатському бюро чи адвокатському об'єднанню заборонено укладати договір про надання правничої допомоги, якщо існує конфлікт інтересів. Адвокат не має права укладати та зобов'язаний відмовитися від виконання договору, укладеного ним або його колегами в адвокатському бюро чи об'єднанні, якщо доручення виходять за межі професійних прав та обов'язків адвоката; бажаний клієнтом результат або методи його досягнення є протиправними, суперечать моральним засадам суспільства, присязі адвоката чи правилам адвокатської етики; адвокат вже брав участь у відповідному

провадженні, що є підставою для його відводу відповідно до процесуального законодавства; виконання договору може призвести до розголошення адвокатської таємниці; адвокат є родичем посадової особи, яка брала або бере участь у судочинстві чи кримінальному провадженні, щодо яких клієнт звертається за правничою допомогою; виконання договору суперечить інтересам адвоката, його родини чи близьких родичів, адвокатського бюро чи об'єднання, в якому він є учасником, або його професійним обов'язкам, чи може призвести до іншого конфлікту інтересів; адвокат надає правничу допомогу особі, чиї інтереси можуть суперечити інтересам клієнта. У разі відмови від укладення договору адвокат зобов'язаний зберігати адвокатську таємницю щодо інформації, отриманої від особи, яка звернулася з пропозицією укладення договору [1; 3].

Дія договору про надання правничої допомоги припиняється після його належного виконання. Договір може бути достроково припинений за взаємною згодою сторін або розірваний на вимогу однієї з них відповідно до умов, визначених договором. У цьому випадку клієнт зобов'язаний сплатити адвокату (адвокатському бюро, адвокатському об'єднанню) гонорар (винагороду) за всю виконану або підготовлену до виконання роботу, а адвокат (адвокатське бюро, адвокатське об'єднання) має поінформувати клієнта про можливі наслідки та ризики, що виникають через дострокове припинення або розірвання договору.

Важливим аспектом договору про надання правничої допомоги є гонорар. Відповідно до ст. 30 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» гонорар є формою винагороди адвоката за виконання захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги клієнту. Умови обчислення гонорару (наприклад, фіксована сума або погодинна оплата), підстави для його коригування, порядок сплати, умови повернення тощо визначаються в договорі про надання правничої допомоги. При встановленні розміру гонорару враховуються такі фактори, як складність справи, кваліфікація та досвід адвоката, фінансові можливості клієнта та інші важливі обставини. Гонорар повинен бути обґрунтованим і відповідати витраченому адвокатом часу [1].

Таким чином, договір про надання правничої допомоги є важливим інструментом для регулювання відносин між клієнтом і адвокатом, забезпечуючи ефективний правовий захист та чітке визначення прав і обов'язків сторін. З урахуванням розвитку правових послуг та зростання складності правових відносин, цей договір набуває особливої актуальності, визначаючи умови співпраці, гонорар адвоката, а також можливі обставини для дострокового припинення чи розірвання угоди. Важливою складовою є регулювання конфлікту інтересів, що забезпечує прозорість та етичність у наданні правничої допомоги, а також врахування всіх суттєвих факторів при визначенні розміру гонорару, що гарантує якісне виконання послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення: 10.12.2024).
2. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 10.12.2024).
3. Правила адвокатської етики, затверджені Установчим З'їздом адвокатів України 17 листопада 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0003418-12#n4> (дата звернення: 10.12.2024).
4. Люльчук Н. Особливості укладення договору про надання правничої допомоги. Підприємництво, господарство і право. № 2, 2020. С. 48–52.

Лугівська Луїза Русланівна
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
lizalugivska@ukr.net

Науковий керівник: Любавіна Вікторія Петрівна

к.ю.н., доцент
кафедри кримінального права та процесу
viktoriya.liubavina@gmail.com

Державний податковий університет

РОЗСЛІДУВАННЯ ПІДРОБЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ЯКІ ПОДАЮТЬСЯ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ТА ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ

У сучасному світі підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, є не лише поширеним явищем, але й серйозною загрозою для правової та економічної стабільності суспільства. Це явище негативно впливає на довіру до державних інституцій, ділову репутацію компаній, а також на права громадян, які можуть постраждати від наслідків таких злочинів. За статистикою, кількість випадків виявлення фальсифікацій документів щороку зростає, що свідчить про актуальність цієї проблеми [2].

Однією з основних причин поширення підроблення документів є недосконалість чинного законодавства, відсутність єдиних стандартів і механізмів перевірки документів. У процесі державної реєстрації використовуються різноманітні документи: установчі документи, фінансові звіти, договори, дані про власників тощо. Кожен із цих документів може бути об'єктом фальсифікації, якщо контроль за їх поданням та перевіркою недостатній [1].

Розслідування підроблення документів є складним процесом, що потребує інтегрованого підходу. Перш за все, важливо провести детальний аналіз документів. Цей етап включає візуальну перевірку, аналіз шрифтів, текстури паперу, відповідність підписів та печаток. Використання сучасних технологій, таких як ультрафіолетове сканування, аналіз водяних знаків або мікроскопія, дозволяє виявити сліди механічного втручання або невідповідності у документах [3].

Крім того, проведення судово-технічних експертиз є одним із ключових етапів у розслідуванні. Ці експертизи включають аналіз складу чорнил, структури паперу, виявлення ознак підробки через стирання чи додавання тексту. Наприклад, використання хімічних аналізаторів дозволяє визначити час нанесення чорнила, що може бути вирішальним доказом у кримінальному провадженні [4].

Важливим аспектом є також співпраця з реєстраційними органами. Ця взаємодія дозволяє перевірити достовірність поданих даних у державних реєстрах, виявити можливі невідповідності або попередні випадки подання підроблених документів. Взаємодія з банками, нотаріусами та іншими установами може забезпечити додаткові дані, необхідні для розслідування [5].

На практиці часто виникають ситуації, коли підроблені документи використовуються для реєстрації фіктивних підприємств. Такі компанії можуть бути інструментами для відмивання коштів, ухилення від сплати податків або здійснення інших злочинів. У цьому контексті важливо враховувати міжнародний досвід, зокрема стандарти, встановлені FATF (Financial Action Task Force), які спрямовані на запобігання фінансовим злочинам [1].

Сучасна цифровізація також створює нові виклики у сфері боротьби з підробкою документів. З одного боку, електронні документи спрощують процеси реєстрації, але з іншого — вони стають об'єктом нових видів шахрайства. Використання електронних підписів та систем шифрування може підвищити безпеку, проте не всі компанії та державні органи готові до впровадження таких технологій [3].

Електронні реєстраційні системи створюють можливість для швидкої перевірки документів, однак їхня безпека залежить від рівня технічного захисту. Використання блокчейн-технологій може забезпечити високий рівень довіри до системи, оскільки ця технологія гарантує незмінність записів. У країнах ЄС та США блокчейн уже активно використовується для захисту важливих реєстраційних даних, що значно ускладнює їх фальсифікацію [5].

Законодавство України, зокрема стаття 358 Кримінального кодексу, передбачає кримінальну відповідальність за підроблення документів. Однак ефективність розслідувань залежить не лише від жорсткості санкцій, але й від чіткості процедур доказування. Наприклад, судово-графологічна експертиза підписів і почерку може бути ключовим доказом у суді [4].

Розширення міжнародної співпраці є ще одним важливим напрямом. Інтерпол та Європол активно працюють над розробкою єдиних стандартів боротьби з підробкою документів. Спільні бази даних та автоматизовані системи перевірки сприяють ефективному виявленню міжнародних злочинних схем. Крім того, спільні тренінги для правоохоронців різних країн дозволяють обмінюватися досвідом і підвищувати професійний рівень слідчих [2].

Узагальнюючи, проблема підроблення документів є багатогранною та потребує комплексного підходу до її вирішення. Необхідно вдосконалювати законодавство, посилювати контроль на всіх етапах реєстрації, впроваджувати сучасні технології та активізувати міжнародну співпрацю. Тільки таким чином можна забезпечити прозорість і безпеку державної реєстрації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний огляд сучасних методів боротьби з підробленням документів // Юридична практика. 2023.
2. Воронін В. Г. Криміналістика: навчальний посібник. Київ: Алерта, 2019.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III.
4. Ярмиш О. Н. Судові експертизи у кримінальних справах. Харків: Право, 2020.
5. FATF: Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation. 2022.

Сокирка Дарина Олександрівна,
студентка IV курсу факультету прокуратури

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

АНТИКОРУПЦІЙНА ОСВІТА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

Невипадково Нікколо Макіавеллі порівнював корупцію в державі з хворобою: на початкових етапах її важко помітити, але легко зупинити, тоді як на пізніх – симптоми очевидні, однак вилікувати її майже неможливо. Дана алегорія наголошує на важливості ранньої протидії корупційним проявам через виховання на ґрунті принципів підзвітності, прозорості, доброчесності, які є фундаментом правової культури та запорукою сталого розвитку суспільства.

Відповідно до ч. 1 ст. 6 Закону України «Про освіту», однією з основних засад державної політики у сфері освіти є нетерпимість до проявів корупції та хабарництва, а також академічна доброчесність [4]. Слід відзначити, що між корупцією та академічною доброчесністю існує безпосередній зв'язок, адже доброчесність як самостійна категорія є основою правової культури, що визначає поведінку громадян як відповідальних, чесних і підзвітних. Завдяки Національному агентству з питань запобігання корупції (НАЗК), в інформаційному просторі став поширюватися вислів: «Доброчесність — це чинити правильно, навіть коли ніхто не бачить». Дане твердження доводить, що доброчесність має бути внутрішнім переконанням і поведінкою людини, навіть у відсутності контролю ззовні, і є основою для відмови від будь-яких проявів корупційних дій. Таким чином, відсутність доброчесності веде до моральної деградації і сприяє розвитку корупційних практик. Зокрема, коли мова йде про освіту, це питання набуває ще більшої актуальності, адже академічна доброчесність є основою в освіті, на якій будується в майбутньому і правова культура кожного індивіда як така. Це пояснюється тим, що, до прикладу, коли студенти, викладачі тощо, дотримуються принципів доброчесності, вони не лише забезпечують етичні норми в навчальному процесі, але й сприяють формуванню правової свідомості, що є критично важливим для боротьби з корупцією в майбутньому. Формування такої культури через освіту дозволяє зменшити поширення корупційних проявів, оскільки вона сприяє розвитку у громадян здатності робити етичний вибір, навіть коли вони не знаходяться під наглядом. З цього варто зробити висновок, що академічна доброчесність є не лише етичною вимогою, але й важливим інструментом у боротьбі з корупцією, оскільки через неї формується здорове, чесне суспільство з високими правовими стандартами.

Корупція підриває не лише моральні засади суспільства, але й національну безпеку держави, перешкоджаючи ефективному розвитку інститутів влади та гальмуючи процеси реформування, заважає досягненню сталого розвитку та соціальної справедливості. Відтак, антикорупційна освіта та правова культура є важливими складовими забезпечення національної безпеки, а також ключовими для того, щоб Україна, як закріплено у ст. 1 Конституції України, залишалася суверенною, незалежною, демократичною, соціальною та правовою державою [1].

Концепція академічної доброчесності вже закріплена в українському правовому полі. Зокрема, у ст. 42 Закону України «Про освіту» визначено поняття академічної доброчесності та розтлумачено основні її аспекти, а п. 3 ч. 1 ст. 63 Закону України «Про вищу освіту» закріплює обов'язок осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, дотримуватися вимог освітніх програм, індивідуальних навчальних планів, та виконувати їх з дотриманням принципів академічної доброчесності [2].

Позитивно оцінюю існуючі в Україні освітні проекти та сукупність всіх заходів, що спрямовані на подолання корупції, оскільки вони мають вагоме значення для формування правової культури та зміцнення інститутів державного управління. Зокрема, Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції в Україні (ACREC) здійснює важливу науково-освітню діяльність, спрямовану на дослідження та впровадження ефективних антикорупційних стратегій. Запровадження посад антикорупційних уповноважених у закладах вищої освіти, а також розробка університетської навчальної дисципліни «Антикорупція та доброчесність» Офісом доброчесності НАЗК та проекту «Прозора школа» також заслуговують на увагу, адже сприяють створенню безпечного і прозорого середовища для кожної верстви освітян. Наведені ініціативи демонструють позитивну динаміку та свідчать про зростання науково-освітнього потенціалу України в контексті протидії корупції, однак варто продовжувати рухатися в цьому напрямку та розвивати цей антикорупційний механізм далі.

Варто відзначити, що антикорупційна освіта не обмежується лише межами закладів освіти, вона має бути доступною для всіх громадян, апатридів, біпатридів, які є частиною Української держави. Адже питання корупції стосується кожного, незалежно від соціального статусу чи професійної діяльності, тому важливо, щоб антикорупційна освіта охоплювала всі верстви населення, включаючи державних службовців, які можуть мати підвищений ризик для стикування з корупцією. Отже, просвітницька діяльність повинна мати комплексний характер і проводитися на всіх рівнях. До прикладу, починаючи від створення освітніх серіалів від платформи «Дія» для ширших мас, до співпраці з міжнародними організаціями, такими як Міжнародна антикорупційна академія (IACA).

Окремо, досліджуючи поставлене питання, слід підкреслити, що сфера освіти є надзвичайно чутливою до проявів корупції, що є однією з актуальних проблем, визначених у Антикорупційній стратегії України на 2021-2025 роки [3]. Корупційні ризики можуть виникати на всіх етапах освітнього процесу — від доступу до закладів освіти до здобуття наукових ступенів і вчених звань. Зокрема, проблематика полягає в тому, що присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань часто супроводжуються корупційними практиками, що підриває принципи академічної доброчесності та створює перешкоди для справедливості в освітній системі. Ці питання акцентуються в розділі 3.7.5 Антикорупційної стратегії, де зазначено, що зарахування до закладів освіти та оцінювання результатів навчання повинні здійснюватися на основі прозорих, об'єктивних критеріїв, а процес підготовки кваліфікаційних робіт має бути вільним від проявів академічної недоброчесності. Враховуючи зазначене, освіта потребує не тільки покращення механізмів боротьби з корупцією, але й системних змін у формуванні державної політики. Проблема наявності конфліктів інтересів у сфері освіти та науки, що згадується в п. 3.7.6 Стратегії, також суттєво впливає на ефективність цієї сфери. Для подолання цієї проблеми важливо, щоб функції формування та реалізації

державної політики в сфері освіти і науки були розподілені між різними інституціями, а процес розподілу публічних коштів проходив прозоро та за об'єктивними критеріями.

Таким чином, як і зазначається в стратегічних результатах, ключовим є забезпечення прозорості в управлінні освітніми ресурсами, боротьба з проявами академічної недобросовісності та створення ефективних механізмів запобігання корупції на абсолютно всіх рівнях освітнього процесу. Зазначені дії є важливим кроком на шляху до зміцнення правової культури в Україні та гарантування доступу кожної особи до якісної освіти, що закріплює ст. 53 Конституції України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII : станом на 17 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> .
3. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки : Закон України від 20.06.2022 № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.
4. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> .

Швець Олександра Миколаївна
курсантка 3 курсу
Навчально-наукового інституту підготовки
фахівців для підрозділів превентивної діяльності
Національної поліції України
Науковий керівник: **Єфімов Володимир Веніамінович**
доцент кафедри кримінального процесу
кандидат юридичних наук
підполковник поліції

Дніпровський державний університет
внутрішніх справ

ДОКАЗИ І ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

У кримінальному процесі доказування відіграє центральну роль у встановленні обставин правопорушення, що має важливе значення для здійснення досудового розслідування і кримінального судочинства. Доказування розглядається як процес пізнання, який поєднує чуттєве (пряме) та раціональне (непряме) пізнання, де важливу роль відіграє взаємозв'язок між різними етапами цього процесу. Як зазначено в юридичній доктрині, доказування є частиною пізнавальної діяльності, яка здійснюється уповноваженими органами через процедури збору, аналізу та оцінки доказів. Це дає змогу не лише визначити фактичні обставини справи, а й забезпечити правову гарантію справедливого розгляду справи в суді.

Зобов'язання щодо доказування, покладене на певних суб'єктів кримінального процесу, передбачає дві основні функції: по-перше, зобов'язання збору, аналізу та оцінки доказів, а по-друге — обов'язок обґрунтувати свої висновки за допомогою цих доказів. Це також включає необхідність доведення істини в справі шляхом підтвердження наявності чи відсутності фактичних обставин, що мають значення для справи. Одночасно з цим кримінально-процесуальні норми регламентують діяльність органів досудового розслідування та суду щодо формування доказової бази, що включає як прямі, так і непрямі докази [1, с. 37].

У кримінально-процесуальній літературі зазначається, що поняття «доказ» має різне трактування. Деякі дослідники звертають увагу на те, що це поняття досі недостатньо вивчене, зокрема, у контексті його застосування на практиці. Існує також думка, що в процесі доказування важливою складовою є не тільки наявність доказів, а й те, як ці докази отримані та як вони оцінюються на різних етапах кримінального провадження. Процес збирання доказів можна визначити як регламентовану кримінально-процесуальним законодавством діяльність, яку здійснюють компетентні органи для виявлення та фіксації слідів кримінального правопорушення. Важливою частиною цього процесу є проведення слідчих дій, які включають виявлення доказів, їх перевірку та фіксацію. Слідчі органи, прокурори, дізнавачі та суди оцінюють зібрані докази з точки зору їх допустимості, достовірності, достатності та взаємозв'язку, що в свою чергу впливає на прийняття рішення у справі [2, с. 45].

У цьому контексті важливо розмежувати поняття «збір доказів» і «перевірка доказів». Збір доказів передбачає діяльність щодо виявлення відповідних доказів, тоді як перевірка доказів охоплює їх подальше вивчення, аналіз і синтез для визначення їх значення у розслідуванні справи. Процес перевірки доказів є невід'ємною частиною процесу доказування і необхідний для прийняття остаточного рішення щодо їх достовірності. Загалом, доказування в кримінальному процесі є складним, багатоступінчастим процесом, який вимагає від правоохоронців високого рівня професіоналізму та ретельності. У свою чергу, оцінка доказів повинна базуватися на їх достовірності, повноті та взаємозв'язку, що дозволяє забезпечити справедливості та законності у кримінальному процесі [3, с. 19].

Докази в кримінальному процесі набувають значення для судових доказів лише в тому випадку, якщо вони мають юридичні характеристики, передбачені чинним законодавством. Ці характеристики включають такі основні ознаки, як допустимість, достовірність, достатність і зв'язок з обставинами справи. Для визначення та використання доказів існують чітко встановлені методи збору та оцінки доказів, які забезпечують дотримання прав людини і законності у судовому процесі. Однак поняття «докази» в кримінальному процесі не обмежується лише цими характеристиками, оскільки воно тісно пов'язане з призначенням доказів у межах кримінального судочинства.

Сутність доказу полягає в його здатності підтверджувати певне твердження чи гіпотезу, що висувається у ході розслідування чи судового розгляду. Під час формування доказів важливо враховувати, що вони виступають не лише як результат практичної діяльності, а й як обґрунтування для прийняття процесуальних рішень. Докази є результатом пізнання, у процесі якого використовуються як чуттєві (непрямі), так і раціональні методи (логічні), що дозволяють довести або спростувати певні обставини. Таке ототожнення доказів з практичною діяльністю та процесуальними діями є основою для подальшого аналізу і синтезу зібраних відомостей. Цей процес є невід'ємною частиною кримінального судочинства і забезпечує реалізацію принципів правосуддя та законності [4, с. 6].

Під час судового провадження докази використовуються для обґрунтування певних висновків та аргументів. Вони можуть бути подані у вигляді письмових, усних, відео- або аудіозаписів, матеріалів експертиз тощо. Важливою складовою цього процесу є аналіз і оцінка доказів, які проводяться суддями, прокурорами та іншими учасниками процесу з огляду на їх достовірність, законність і значення для справи. Оцінка доказів, відповідно до ч. 1 ст. 94 КПК України, здійснюється за принципом вільного внутрішнього переконання суду, що означає, що суддя має право самостійно визначити, наскільки докази є достатніми та прийнятними для підтвердження фактичних обставин справи.

Отже, під час кримінального розслідування особливу роль відіграють процесуальні докази, які є результатом діяльності компетентних органів і осіб, таких як органи досудового слідства, прокуратура та суд. Водночас, логічні докази виконують функцію обґрунтування певних тверджень, гіпотез чи аргументів, що виводяться у процесі кримінального провадження. Важливим аспектом є те, що сутність доказу полягає не лише в його фактичному існуванні, а й у здатності переконливо підтвердити або спростувати конкретне твердження. Таким чином, доказ є інструментом, який служить для підтвердження істини в рамках кримінального процесу. У процесі судового розгляду важливо, щоб усі зібрані докази були оцінені відповідно до принципів законності, об'єктивності та розумності. Процес оцінки доказів здійснюється судом на підставі

внутрішнього переконання, що гарантує прийняття справедливих і зважених рішень. Загалом, доказування в кримінальному процесі є необхідним механізмом для досягнення справедливості, адже воно забезпечує реалізацію прав та свобод учасників процесу і служить основою для прийняття правомірних рішень судом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Diorditsa, I. V., Koval O. Information interventions as a new dimension of Ukraine's cyber – vulnerability. *Linguistics and Culture Review*, 5 (S2), P. 152–166. <https://lingcure.org/index.php/journal/article/view/1337>
2. Дегтярьова Л. Доказування у кримінальному провадженні на підставі електронних доказів. Л. Дегтярьова. *Юридичний вісник*. 2021. № 6. С. 273-278.
3. Коваль О. Реалізація права особи на виправдання в досудовому провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 6/2018. С. 364–367
4. Рибалка О. Теоретичні засади доказування в кримінальному процесі. *Підприємство, господарство і право : Кримінальний процес*. 2020. С. 281-290.